

- Máthé Andrea: Árnyékre támaszkodni (Krajcsovics Éva képeiről) 3
Konkoly Ágnes: Krajcsovics Éva kiállítása elé 6
Csendes Toll: Az alázat bátorsága
(Krajcsovics Éva grafikái-akvarelljei) 8
Jász Attila: minden olyan, mintha. Herm&Co (vers) 9
Szegedi-Szabó Béla: Guamayana története,
A lány és a paradicsommadár, Az ember, aki találkozott a teknőssel,
Mariszádi és a fény (mesék) 10
Papp Máté: Templomhajó (Szegedi-Szabó Béla: *Örmény ének*) 14
- Dobai Lili: vannak napok, elérni ahhoz amit, ki tudná megírni egy, vajon az
elmesélhetetlen (versek) 16
Murányi Zita: csak kölcsön, kakukkfűleves, alma (versek) 18
Mán-Várhegyi Réka: Viszlát, kamaszkor! (próza) 21
Juhász Anikó: Látod-e, kedvesem?, Köldökgyűrű, Adácsszünet (versek) 30
Győri Orsolya: A szavak és a dolgok, Novemberi szonett (versek) 32
Reichert Gábor: Hiteles érzések (Bereményi Géza: *Vadnai Bébi*) 34
Bereményi Géza: A jobbik részem (vers) 38
Kiss Judit Ágnes: Bábocska (hagjáték) 40
Szabó Kisanna: Ahmedabad után a mosogatás (vers) 54
Csepcsányi Éva: Profán liturgia (Kirilla Teréz: *Vándorló akkordok*) 55
- Kirilla Teréz: A nagy szépség (esszé) 59
Kriston Levente: A botox varázsa (Paolo Sorrentino: *A nagy szépség*) 63
Yashiro Atiko: a nagy szépség vége (vers) 67
Kakuk Tamás: Róma lépcsői (esszé) 68
„A múlt a jelen elé tartott tükör” (Németh Péter Mikola római dialógusa
Szőnyi Zsuzsával) 71

A borítón és a lapzárókon Krajcsovics Éva munkái

E számunk szerzői:

Bereményi Géza író, rendező (Bp.), Csendes Toll kultúrindián (Tóvároskert), Csepcsányi Éva kritikus (Bp.), Dobai Lili költő (Bp.), Győri Orsolya költő (Bp.), Jász Attila közvetítő (Tata), Juhász Anikó költő, fordító (Szeged), Kakuk Tamás költő (Tatabánya), Kirilla Teréz költő (Bp.), Kiss Judit Ágnes költő (Bp.), Konkoly Ágnes művészettörténész (Bp.), Kriston Levente filmkritikus (Bp.), Mán-Várhegyi Réka író (Bp.), Máthé Andrea esztéta (Bp.), Murányi Zita költő (Bp.), Németh Péter Mikola költő (Vámosmikola), Papp Máté kritikus (Kecskemét), Reichert Gábor irodalomtörténész (Tatabánya), Szabó Kisanna költő (Bp.), Szegedi-Szabó Béla költő, író (Bp.), Szőnyi Zsuzsa életművész (Bp.)

Egyike mindannak, ami lehetetlen: árnyékra támaszkodni. Krajcsovics Éva festészete mégis, vagy éppen emiatt ezzel foglalkozik-foglalatoskodik: a síkot a lehetetlennel térré színezi a vásznon. Az önárnyékok

és a vetett árnyékok játékával – találkozásaikkal, egymásra vetüléseikkel, át-tűnéseikkel – viszi fel pasztellszíneit, alig látható átmenetekkel, mégis határozott különbségekkel. Megjelenít egy-egy nagyon személyes tárgyat – *Kis Ing, Ing* –, kapcsolatot – *Páros* – vagy könyvet – *Könyv I-IV és V. Holan könnyvei* –, utalásszerűen, érintőlegesen, finom átmenetekkel festve a pasztellkékek, -sárgák, -okkerek, -szürkések, -rózsaszínesek, -‘velence-vörös’ változatos sokaságának tengerében. Mert hiába hogy kisméretűek ezek az alkotások a színkezelés, a ‘színre vitel’ kékes tenger-végtelenné nagyítja őket. Miközben mintha az ‘üres pontot’² keresné, a kiindulás és beteljesedés pontját, ahogy tágul-alakul, és a színfelületeken megsokszorozza önmagát. Nem szándéka kétségbe vonni, hogy a festészet alapvetően a sík műfaja, mert tudja, hogy az igazán-valódián jó festmény magától megnyitja a perspektívát, rányit a mélységre, teret teremt. De mindezt az a kijelölt és beteljesített kevés nyithatja meg, amit a festő a saját, minimálisan kijelölt határain belül megtehet az elkészített mű révén.

Ezek a halványan erőteljes, opálos, chiaroscurot-idéző festészeti megoldások Krajcsovics Éva képeit gondolati-tartalmi szinten a keresés fogalmához kapcsolják, mintha kezdet vagy kezdetek után kutatna, mintha *tabula rasa*-(ka)t akarna teremteni, és szüntelenül onnan újraindulni. Ez a tisztázásra és tisztaságra törekvő intencionalitás valamiképpen egyrészt a mindig éppen megszületés frissességét hozza létre festményei nyugalmat árasztó aurájában, másrészt pedig egy univerzálisabb rendezési szándék részének tűnik. Mindez nem nélkülözi a kihívást sem a szem, sem az értelmezés számára. Valójában sokkolja a látást, ahogy a visszafogott színekre, halvány lebegő, beúszó színátmenetekre komponált képi megoldásai tétovázást kizáróan magukhoz vonzzák a tekintetet. Hiszen a kontúrok csak a fény, a szín és a felfedezésre kész látás együttese számára mutatkoznak meg és sejlenek fel a szem, a tudat és a meg/érzések közös horizontján.

Máthé Andrea 3

ÁRNYÉKRA TÁMASZKODNI

Krajcsovics Éva kiállításáról

Krajcsovics Éva festményei azonban nem rejtőzködőek, hiszen a képre helyezés, az oda tétel, a tudatos pontossággal éppen és ahogyan oda tett tárgy – például amiképpen az egyetlen határozott gyűrődésvonal karakterével jelölt *Ruha* a festmény jobb oldalát majdnem elfoglalja – jelzi az ott-lét kitörölhetetlenségét, visszavonhatatlanságát. Ahogy Turner a tájat, úgy Krajcsovics Éva a tárgyat helyezi úgy kontextusba, hogy az teljesen és tökéletesen beilleszkedjen, sőt tőle elválaszthatatlannak látszon. Ez az egység az összeillesztés, az illeszkedési pontok keresésében rajzol ki valamiféle kimondhatatlan és vágyott harmóniát. A színek átúsznak, átlebegnek, mintha szüntelenül nyomuk veszne, törlődne, és csak árnyuk adna hírt ott-voltukról, a megjelenített tárgyak pedig a kép valamelyik szélén időznek, és ebben a helyzetükben kapnak kompozícionálisan központi szerepet. A színek, a tárgyak, a levegő fényben lebegése pedig emlékeztet Vermeer delfti ablakán beszűrődő fények lassú szüremkedésére, vibrálására, derengésére.

„A fönix szárnyát emeli, /hogy a fénytől eláll a szavunk, /s minden önző árnyék elül.”³ – írja V. Holan. Az ’önző árnyék elül’, Krajcsovics Éva azonban ’önzetlen árnyékot’ fest, amely – anélkül, hogy megsemmisülne és teljesen eltűnne – együttműködik a színnel, hagyja, hogy érvényesüljön, előtérbe kerüljön. Anélkül, hogy metafizikai futamokat tenne, csak jelzésszerűen rámutat a kettősségekre – fényre-árnyra, gyengére-erősre, világosra-sötétebbre –, amelyek kísérik bennünket, és amelyeknek feloldására várunk. Úgy festi meg a teret és a helyet, hogy nem elfoglalja vagy tágítja, hanem a megfestett árnyékokkal az éppen annyira és nem többre irányítja a figyelmet; arra, hogy már maga a lét, bárminék és bárkinek a léte tér- és helyfoglalás, ami adatott és adott, és nincs szükség ennél többre. Mintha ellene szegülne a világ folytonos többre és még többre szólító kihívásainak, okkupálásra kényszerítő akarásának. A színek, a kompozíció, a festészeti látásmód személyesen és személyre szabottan hívnak az éppen elég, a mérték megtalálására és a benne-jelenlétre: a festménnyel dialógust folytató tekintet és szem a szemléltető mutató tükörként is láttat, de a kép látványa egy szélesebb horizontot is megnyit.

Megnyílik valami Krajcsovics Éva festményein a színek találkozásainál, az árnyékok vetületeinél és vetülésében. Rálátni valami nehezen megnevezhetőre, amit nem is csupán a szem lát, hanem valószínűleg az érzékek a szellemmel együtt következtetnek ki a konkrét látásból. A majdnem visszavonásig tompított mégis ragyogó fényszíneken átszüremkedik az örök mostban láthatatlanul jelenlévő.

Ha hangot és napszakot kellene választani Krajcsovics Éva festménye-
ihez, akkor azt a hajnal és reggel közti pillanatsort tenném hozzájuk, amikor
átdereng, de még nem kelt fel a nap, hirtelen minden madár egyszerre énekel,

és összhang teremődik a sok különbözőből, valami nagyon egységes, együtt-zengő szín-hangzás: a (nap)kezdet visszafogott várakozása, figyelő-figyelmese reménye és halk bizalma. (Budapest, Artus Stúdió Galéria, 2013. október 11-november 4.)

5

¹ Derek Jarman: *Chroma Színek könyve*, Palatinus, Budapest, 2010, Béresi Csilla fordítása, 27. o.

² „Az embernek inkább egy üres pont kell.” - Vladimir Holan: *Kiragadás* című versének részlete, Vörös István fordítása

³ Vladimir Holan: *Csupa vad töredék* című vers részlete, Vörös István fordítása

Új Forrás 2014/3 – Máté Andrea: Árnnyékra támaszkodni
Krajcsovics Éva kiállításáról

„Még ha túlszámalyják is a tudatot, a sugallat árnyéka biztonságot jelenthet...”
(Vladimir Holan: *Háromsoros*)

6 Konkoly Ágnes KRAJCSOVICS ÉVA KIÁLLÍTÁSA ELÉ

Szelíd szimfóniák. A színek és a formák tökéletes harmóniái, bensőséges, intim atmoszféra. Krajcsovics Éva képei engem valahogy mégsem hagynak nyugodni. Vajon mi kelti ezt a feszültséget?

A szokatlan perspektívában ábrázolt szék, asztal, ing, könyv: akár életképek is lehetnének, a tárgyak „titkos életéből” kimetszett jelenetek. A finom színfátyolból kibomló formák és az egyazon szín árnyalatainak végtelenségében valahol felbukkan egy lágy kontúr. Szemünk belekapaszkodik, követi a formát, de valahol útközben elbizonytalanodik, eltéved. De ennek a vonalnak a lényege éppen az, hogy elveszítjük: a forma és a szín nem közelebb visz a tárgyhoz, hanem eltávolít önnön megértésétől: kibújik saját közegéből, a materiális világból, és a végtelen szellemi, a testetlen létezés felé vezet tovább.

Az egyszerű formák, a szelíden érzékeny színárnyalatok lírai összhangzatában a tárgyi világ törékennyé, esetlegessé szelídül a végtelenség kifejtethetetlen, megfogalmazhatatlan, de ösztönösen *érezett* univerzumában.

A perspektíva itt nemcsak a szó szoros, hanem átvitt értelemben is szokatlan. Mert a furcsa szögekből előbukkanó ismerős formákban a létezés legnagyobb talánya: a véges és a végtelen, az abszolút és a hétköznapi, anyagi és szellemi létállapotunk paradoxona, az ember e kettős lényegének mindent átszövő dialektikája elevenedik meg.

Az ember anyaghoz kötött, de a szellemi felé vágyakozik, de mivel véges lény sosem birtokolhatja a maga teljességében: mindig csak közeledik hozzá, és mindkettő elérhetetlen számára, egyikben sem teljesedik ki maradéktalanul; az anyag világa mindig kevésnek, de a transzcendens magától értetődősége, ösztönszerű igazsága ellenére is elérhetetlennek, megfoghatatlannak tűnik. Ezek a tárgyak, az általuk elmesélt történetek szinte áttetsző mintázata, az idő legnagyobb ellentmondását: a hétköznapi tárgyak idejének mérhetőségét és a létezés végtelenségének kettősségét testesítik meg. Bármilyen tüzetesen is szemléljük a képet, keresve azt a mozzanatot, kapaszkodót, ahol a testi a szellemibe szublimál, az megfoghatatlan marad, csak a végesből a végtelenbe való átmenet *atmoszféráját*, a végtelenség *érzetét* érzékeljük.

Krajcsovics Éva a tárgyi világon keresztül fejezi ki a tárgyi világ felettséget, művészete az anyag és az anyagtalan a tárgyi és a tárgy nélküli, a véges és a feltétlen kettősségének összhangja: az anyagtalanított anyag költészete.

Ezek a képek ezért nyugtalanítóak, mert tudat alatt érezzük, 7
hogyan bennük a véges és a végtelen találkozik, „a véges beleképződik a végtelenbe”, ezért megértésük sosem lehet befejezett, ahogy az anyagi és a szellemi lét is mindig párhuzamosan van jelen az életünkben, egyikük megismerése sem teljesebb lehet. Ebben – ahogy itt is látjuk –, csak az igazi szépség vezethet, a sejtés és az ösztön, ahogy Schelling fogalmaz *A művészet filozófiájában*: „...minél inkább az univerzumot szemléli ebben a saját maga számára való lényegében, minél organikusabb a művész, minél inkább hozzákapcsolja a végességet a végtelenséghez, annál nagyobb a teremtő ereje...” Ott, ahol a végtelent a végesbe foglalják; ahol tehát a végtelen a végesben különbözik, ott a fenséges.

(Elhangzott Artus Stúdió Galériában 2013. október 11-én.)

Új Forrás 2014/3 – Konkoly Ágnes:
Krajcsovics Éva kiállítása elé

„Hollán Sándor és Krajcsovics Éva eljutnak tárgyuk csendjéig, és együtt lélegeznek vele.” (Louise Warren, Új Forrás)

8 Csendes Toll

AZ ALÁZAT BÁTORSÁGA

Krajcsovics Éva

grafikai-akvarelljei

Nemrég egy párizsi kiállítás katalógus-előszavában írta Krajcsovics Éva festményeiről Silent Pen: „...az áhítat óre. A konkrét tárgyakból (ágy, asztal, könyv) vagy épület- és műalkotás-részletekből halad az általános, az elvont felé. Egyre jobb. Ahol már csak a dol-

gok kontúrja látszik. Viszont egyértelműen felismerhető annak számára, aki ismeri az 'eredetit' és egyértelműen eredeti annak, aki nem tudja, honnan származik az ábrázolás tárgya. Tárgyak lélekmásolata, ha hiszünk benne, hogy van ilyen. Krajcsovics Éva mindenesetre roppant hihetően, leheletfinoman tárja fel önmagából ezeket az ősképeket. Áhítatot parancsolva a szemlélőnek.”

Csendes Toll bizonytalan benne, hogy ugyanezen a címen, *az alázat bátorsága* kapcsán nem írt-e már Kedvenc Festőnőjéről, aki előszeretettel nevezi magát Mázolóznak. Mert kapásból ez a szóösszetétel jut eszébe, és hiába rakja félre magában, újra és újra ez a címke jön elő a nem mázolt dolgok kapcsán is. Az alázat bátorsága. A mázolt, festett olajképeken is mindig finomít, makacsul ragaszkodik *bátran* kiválasztott, lecsupaszított és csak rá jellemző témaválasztásaihoz, és *alázatosan* végigjárja az utat, melynek során több irányból is megpróbálja kibontani az adott témafeldolgozást. Látszólag mindig ugyanazt festi, de soha nem ismételi.

Egy nap elutazik külföldre, ahol több időt tölt, kiállít és jelen van. Vásznat és festékeket nem vihet magával és nem hozhat vissza festett vásznakat a hóna alatt, mit csinál hát? Nekiáll rajzolgatni, akvarellezni. Mit? Amit lát, környezetet, tájat vagy épületrészletet. *Bátorság* kell hozzá, hiszen nem amatőr, tudja, hogy nem veszélytelen a dolog, ha egy festő technikát vált, viszont kellő *alázattal* közeledik az új, élet adta témákhoz-technikákhoz, körüljárja, mint mindig. Jól látni – az itt nem látható – vázlatokon, ahogy alakul, bontakozik, bontódik ki a téma. Történt már vele ilyen korábban is, amikor egy hamufolt ígérte meg, varázsolta el képzeletét. Akkor akvarelleket készített, általuk varázsolt el minket, miként római épületrészleteivel is (ezekről a képekről külön tanulmány-ciklust kellene írni!). A rajzok most is magukénak tudhatják a szürke tucatnyi finom árnyalatát. Mindegy, hogy

ez egy mező részlete, falusi bekötőút vagy egy ház kertje. Minden általa kiemelt mikrorészlet önálló képpé válik, saját világává, és ha lehet a grafikáknál és akvarelleknél még jobban nyomom követhető a módszere, kevésbé tüntet el minden nyomot, mint éteri festményeinél. Nagy a tét a festmények után, melyek összegző kiállítását nemrég láthatták az érdeklődők az Artus Színház alkalmi galériájában, mégis az egészen és alapvetően más technikák semmivel nem adnak kevesebbet, köszönhetően a Szerző (Mázoló!) remek és roppant szigorú válogatásának. Élmény- és újszerű minden, mégis ismerős, ilyen csak a legletisztultabb művészek tudnak produkálni, kellő alázattal és megfelelő bátorsággal, és hadd ne kellenjen Csendes Tollnak most neveket sorolni, csak szűkítené a repertoárt. (De azért egyet feltétlenül muszáj említeni, Hollán Sándort.)

Legeslegkedvesebb Mázolója kiállítását – közvetett módon, de – a legközvetlenebb úton szívből jövő szeretettel ajánlja most Csendes Toll!

ps/JA! És CsT legközvetlenebb alkotótársa – FirkJász Attila – külön is küldött valamit Évának:

Jász Attila

minden olyan, mintha. Herm&Co *(KÉ-nak megint)*

egy nap, amikor a belső terek finom meséi
tárgyak némaságát idézi,
és senki sem lép be az ajtón régóta,
elmaszált emlék lesz lassan az elképzelt valóság

egy nap, amikor mégis elindul majd,
valahová, füvekkel rajzolni füveket, előtte
szellőztet, és talán nyitva hagyja az ablakot is,
a képeket?, nem, képek már rég nincsenek

egy nap, amikor már nincsenek illúziók sem,
úgy talál mindent, ahogy az égben, régen,
nincsen már földi tükörkép, minden olyan,
mintha soha el se törött volna, ép

Ha a Nap felhők mögé bújik, nem árt tudni, hogy ilyenkor valaki a faluban rossz fát tett a tűzre.

10 Szegedi-Szabó Béla

A lángoló tűzkerék így okkal fordít hátat a világnak, még ha csak egy percre, egy órára is, mert végtelenül bosszús az emberek rossz cselekedetei miatt.

Az öreg halász dörmögve ücsörgött kivájt teknőjében, hiszen alig látta, mi is történik a homályos aljzaton, hiába tartotta kezében a kihegyezett faágat, hiába várta tátott szájjal az óriás tonhalat, a tenger mélye egyhangú és szürke volt, mint akiből kiköltöztek egy időre furcsa lakói.

Mivel a falu sosem tudta megtalálni a bűnöst, valami mást kellett tenni, hiszen az időjárás egyre hűvösebb lett: a gyümölcsök már nem nőttek oly hatalmasra, mint a boldog időkben, az ősz szakállú kecskék is álmosan heverésztek a sárban, minden nappal egyre soványabban.

A varázsló Guamayanát küldte el, hogy ha lehet, beszéljen a Nappal és a felhőkkel.

Guamayana, a falu legifjabbika elindult a Nagy Hegy felé, hogy megkeresse a Napot.

Az ifjú két héten át gyalogolt, mígnem megérkezett a széljárta csúcsra.

Nem talált ott mást, csak egy vén sast, aki fészkeben ült, és soha sem pislogott, nem zavarta, hogy a Nap bújócskát játszik vele, hisz a nagy madár okosabb volt mindenkinél.

Guamayana leült mellé, s vele együtt nézte a felhőket, amelyek anynyira közel merészkedtek, hogy olykor a bátor ifjú orrát súrolták. A Nap – ha előbújt egy-egy váratlan pillanatban –, oly forrónak bizonyult, hogy Guamayana majdnem megvakult. Így örült hát, ha a Napot eltakarták a felhők, vagy ha eljött az éj. Guamayana ott ült néhány hétig, meg sem moccant. Szép lassan le is soványodott. Csodálkozva vette észre, hogy kezd hasonlítani az öreg sashoz: vörös és cserzett bőrét kifújta a szél, a szeme folyton nedves, az izmai pedig használhatatlan inakká zsugorodtak. Lassan el is felejtette, miért küldték őt oda.

Aztán egy szép napon minden megváltozott.

Guamayana azt tapasztalta, hogy karja nőni kezd, mellkasa szélesedik, tollpihék borítják száraz bőrét, páratlan élességgel lát mindent, egészen a falujáig. Látta az anyját, látta a testvéreit, látta az összes falubélit, de érezte, hogy ő oda soha nem fog visszatérni, talán már meg sem ismernék.

Az öreg sas nemsokára meghalt, és Guamayana beköltözött a fészkebe.

Azóta is ott él, közel a Naphoz, messze az emberektől.

Élt egyszer egy lány, kíváncsi természetű. Egy napon megszökött otthonról, hogy átsétáljon a szakadék fölötti fahídon, amely oly rozoga állapotban leledzett, hogy talán már egy kolibri szárnyacsapkodásától is a 11 lenti, haragos habokba omolhatott volna.

A lány tudta, hogy nem szabad általmennie rajta, de merészsége és kíváncsisága túltett mindenen, noha alig múlt még tizenkét éves.

Csábította őt a kókuszpálmák gazdagon dagadó termése, s egy régi mese is, amely arról a paradicsommadárról szólt, amelyek a folyó túloldalán lakik, s egy szikla odújában hatalmas kincset őriz.

Hogy milyen kincset? Minden színnek a forrását: ha akarod, pézsmailatú sárgát, ha akarod, zöldet, vérvöröset, kéket és lilát. Úgy keveredtek ott a színek, mint valami csodálatos olvasztótégelyben. Az erdő odajárt hozzá, meg az állatok is, csak az emberek nem találtak rá sehol.

A lányt ez bántotta, s egyik éjszaka, amikor a paradicsommadár legyezőszerű tollaival álmodott, úgy döntött, indulnia kell, mert ha nem, a következő éjjelen meg is vakulhat.

A lányt néhány falusi még látta átkelni a fahídon, de visszajönni többé soha senki.

Azt mondják, azóta is mindenki visszavárja, pedig nagyon régen történhetett a dolog. Ezért ha a falubéliek vízért mennek a folyóhoz, mindig vetnek egy pillantást a túloldalra, ahol a lány éldegél. Elfelejt visszatérni, mert fogva tartja őt a paradicsommadár.

AZ EMBER, AKI TALÁLKOZOTT A TEKNŐSSEL

Ezt még a nagyanyám mesélte, akiről senki sem tudta pontosan, hány éves, de akinek szeme úgy világított, akár egy fürge feketerigóé, és oly kíváncsian kémlelte az embereket, hogy azt hihették, nem is oly régen jött a világra.

Volt egy ember, mesélte, aki egyik éjjelen lemerészkedett a tenger partjára, nem számolva a sok veszéllyel, pedig különösebbnél különösebb lények éltek ott: még hiénák is futkostak a sápadt hold fényénél.

Ez az ember kagylókat ment gyűjteni, de a sötétben csak igen nehezen tájékozódott, csetlett-botlott a hús fövényen, mígnem egy hatalmas teknős-béka állta útját.

Ember, ki a tenger fia vagy, miért háborgatod a csendet, melyben mindig születik és meghal valaki?

Kagylót gyűjtök – válaszolta, és úgy érezte, mintha ebben a mély és sötét éjszakában minden élőlény – az apró csigától a tintahalon át az orrszarvúig – mind csak őt figyelné.

A teknős a csodálkozástól szélesre nyitotta világosságot
12 árasztó, ráncos szemét.

Azt mondják, azóta rózsaszínű a hajnali Ég. Így mesélik.

Még ma is, ha az éjjeli vadászat közepette teknős úszik arra, próbálja szemébe nézni, légy figyelmes. Meglásd, rögtön halovány fény jelenik meg az Ég alján. A hajnalpír, amely azt is jelenti, hogy valaki meghalt, és hogy valaki most jött a világra.

MARISZÁDI ÉS A FÉNY

Mariszádi egy hajnalban szomorúan ébredt. Az ablakhoz ment, hogy láthassa, hogyan nyújtóznak a fények, hogyan bújnak ki a Föld belsejéből, mert ő úgy hitte, hogy a világosság nemcsak az Égből születik, de a Föld alatt is akadnak fészkei, titkos járatai, amelyekből hajnalonként előmerészkedik.

Mariszádinak igaza volt: csak résen kell lenni, noha, ez korántsem könnyű, hiszen éppen ilyenkor alszik minden ember, ilyenkor egy másik, homályos birodalom törvényének engedelmeskedünk, és valójában fogalmunk sincs, mi történik körülöttünk s a nagyvilágban. Csupa puha léptű szellemek járják végeérhetetlenül a várost és az elhagyatott tájakat. Így hát teljesen észrevétlenül bolyonganak az utcán, benéznek az ablakon, leülnek a tenger elé, beszélgetnek a halakkal, vagy kézbe vesznek egy-egy sirályt. Tenyerükkel megérintik a kikötők száraz halászhalóit, régi házuk omladozó falait, hiszen egykor ők is itt éltek. Számukra éppúgy ismerős itt minden, mint ahogy neked. A mi halottaink ők, egy-egy régi ismerős, rokon, akik vissza-visszajárnak.

Mariszádi most úgy érezte, hogy egyáltalán nem álmos, de egyre szomorúbb.

Ahogy a víz felszínén tovasikló, reggeli fénynyalábokat bámulta, hirtelen elmosolyodott, mert a szívében valami megmagyarázhatatlan melegséget érzett, borzongás futott végig az egész testén. Egy levelet írt. Drága apám és anyám, írta, különös érzés kerített hatalmába, olyan érzés, amely erősebb annál, semhogy tovább ücsöröghetnék itthon. Sajnálom, de mennem kell. Majd ha a szívem nem lesz szomorú, az első alkalommal hazatérek! Mariszádi elindult. Átballagott a városon. Nem találkozott senkivel, kivéve egy-két halpiaci árust, aki éppen a frissen érkezett portékájukat rendezgette. Mariszádi egy pillanatra megállt, mert az ezüst pikkelykötegek csillogásában felismerni vélte az ismeretlen hajnali fénynek a nyomait.

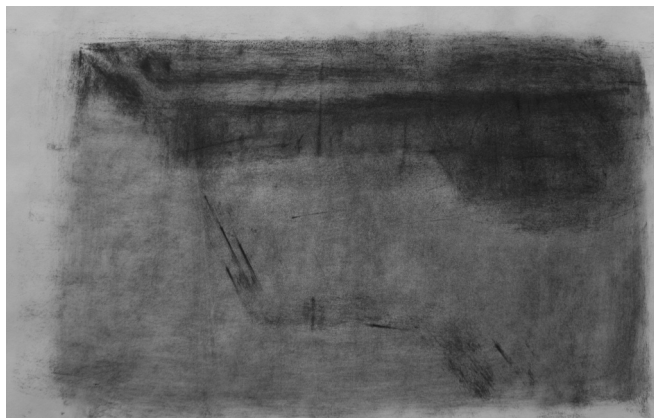
Mariszádi sokáig bámult a halakat, és oly nagy szeretet és kíváncsiság ébredt benne e különös lények iránt, amelyen még ő maga is csodálkozott. Elkötött egy csónakot, és elindult kelet felé. Lassan evezett, hogy közben megfigyelhesse a szigeteket, amelyek mögül most még erőteljesebb világosság támadt; lángra gyújtva a messzi láthatárt. Mariszádi olykor 13 úgy érezte, menten megvakul, ezért az egyik karját a szeme elé tartotta, de így meg lassan haladt az evezéssel. Időnként elsiklott mellette egy-egy kisebb halászbárka. Ő átkiáltott, és előre mutatott. Aztán, egyszer csak elfogytak a hajók. A szél is elszökött, hogy másfelé fújjon. Alig lehetett felfedezni egy-egy berzenkedő hullámocskát is. A tenger tükörsima lett. Errefelé már madarak is alig mutatkoztak, halak is csak elvétve.

Mariszádi egy hatalmas szigethez érkezett, legalábbis ő még soha nem látott ilyen óriásit. De tovább nem is ment, mert azt gondolhatta, hogy a Föld széléhez érkezett, és akkor mindjárt lepottyant. Gyorsan fölmászott egy kókuszpálma tetejére, hogy szomját oltsa. Majd mikor lekúszott onnan, rettenetesen fáradtnak érezte magát, így a félbevágott kókuszdióval elaludt a homokos fövényen. Különös álma volt. Óriási teknőssé változott, aki egy színes korallsziget fölött úszott, de oly gyorsan, hogy alig tudták követni a halak, rákok és a különféle tengeri lények, amelyek a kíváncsiságtól minduntalan igyekeztek köréje sereglenni és megérinteni őt.

Mariszádi-teknős pedig siklott a titkos áramlat sodrásában, a gyönyörű aljzatot csodálta, figyelte az ágas-bogas korallok színes rajzolatait. Akkor tűnt fel neki, hogy a fény, amely beragyogja körülötte a tengeri világot, az ő aranylópáncélján születik.

Megértette, hogy többé nincs más dolga, csak úsznia kell. Úszni és úszni. És soha többé nem lesz már szomorú.

Új Forrás 2014/3 – Szegedi-Szabó Béla: Guamayana története.
A lány és a paradicsommadár. Az ember, aki találkozott a teknőssel, Mariszádi és a fény

Saruvá kopott cipők nyomába lép, aki Szegedi-Szabó Béla *Örmény énekének* csöndig csupaszított szavait hallgatja. Ha csak olvassa a verseket, és csupán végigfut rajtuk, félültig jut; a sorok mögötti hívás hangjai nem szólítják meg,

14 Papp Máté

TEMPLOMHAJÓ

Szegedi-Szabó Béla:

Örmény ének

hagyjon magadra, ahonnan már nélküle kell tovább menned. „Egyedül vagy / Mondd ki / És haladj egyre beljebb” (*Terra Incognita*)

Talán minden utazás azon múlik, hogy van-e bátorságunk elindulni a *szemhatár szélén* derengő, ugyanakkor a lélek mélyén rejtőző vidékek felé. Hogy képesek vagyunk-e felismerni azokat a láthatatlan útjelzőket, amelyek nem pusztán a külvilágban igazítanak el, hanem a belső égtájakon is. Szegedi-Szabó iránytűje is befelé mutat, annak ellenére, hogy valóságos helyszínek (Jereván, Liszabon, Freiberg stb.), valamint valódi úti élmények elevenednek meg a könyv lapjain. A messzeségbe vesző városok és falvak tehát egy imaginárius térbe tűnnek át, ami nem kizárólag a távlatokat áthidaló képzelet műve. Az *Örmény ének* költője ugyanis nem fantáziál; figyelme „földhözragadt”, tekintete azonban egy önmaga számára is felfedezettlen földrészt kutat. Minduntalan ezt a titokzatos tájat keresi, mégsem akar mindenáron megérkezni, a célon innen, az idők jeleitől hajtva kívánja megérezni az út szépségeit. Egyszerre közeledik és távolodik. Nem siet, hisz tudja, ha mozdulatlan marad, akkor is úton van, de azt is, hogy mikor kell továbbindulnia vagy éppen visszafordulnia. „Nézz szét a helyszíneken. / Ott keresd, ahol a szíved / Hevesebben dobog, tölts el / Egy kis időt, de ne maradj soká, / Hiszen igyekezned kell Kovácsháza felé.” – szól a *Kavafisz-variációk* című átirat.

Ha a versek névtelen utazóját követjük, óhatatlanul választott „védőszentjeinek” nyomába ragad a lábunk: Jorge Luis Borges, Rilke, Hans Sachs, Bach, Tarkovszkij, Hölderlin, Hildegard von Bingen, Szókratész, Diogenész, Beckett, Crnjanski tapossák előttünk az utat. Egy pillanat alatt a sajátos zárándoklat részesei leszünk, melyben a megidézett művészekon kívül egy sor avatott szent is feltűnik Szent Orsolyától kezdve, Szent Margiton keresztül, Avilai Szent Terézig. „Kinek a szavára figyeljünk / Kinek a cipője kopog a megszentelt kövön” (*Play Beckett*) Külön-külön is figyelmet érdemelnének ezek

a szövegeken túli ismeretlen föld göröngyei nem simulnak szét a talpa alatt. Az alig hetvenoldalas (mégis tágasabb „terjedelmű”) kötet beszélője türelemre tanít, elidőzésre készítet. Nem ad térképet, rejtjelekkel, sugallatokkal vezet, hogy aztán azon a ponton

az alakok a bibliai és mitológiai szereplőkről nem is beszélve, mégiscsak az a kúthoz járuló, varázsszavakat mormoló, látszólag magához beszélő *bolond* lesz az egyik legfeledhetlenebb figura, akit az *Elveszett történet* őriz meg. „Ő mégis szemét mereszti, / Látja, amit mi nem, / Amit már régtől fogva megtagadtunk, / Amire nincsenek szavak...” Hozzá hasonlóan 15 a költő is a látható és a láthatatlan, a kimondható és a kimondhatatlan közt bolyong. „Sehol egy átjáró. / A földi utakat / Rég befedte a hó. / Csak mi gubbasztunk / Alant a völgyben, / Elfeledett, régi szavak / Visszhangjára várva.” (*Jereván*)

A két ciklusra osztott szövegek második része egy képzeletbeli *Műterembe* vezet a befogadót, ahol ugyancsak lépésről lépésre hódítható meg a különböző képleírások mögött húzódó lefesthetetlen emberi-isteni tájék. A láthatatlan tárlaton „kiállító” képzőművészek (Bálint István, Caspar David Friedrich, Bosch, Vojnich Erzsébet, Id. Lucas Cranach, Balthasar von der Arst) közül Krajcsovics Évát emelhetjük ki, akinek művei illusztrálják is a könyvet, szóval valamilyen szinten láthatóvá válnak az olvasó számára. Ezzel együtt épp az érzékelhetőség határterületét foglalják keretbe, átmenetet képezve a szemlélt tárgy elmosódó kontúrjai és valami szemléleten túli tárgytalanság között. „Lágy füstvonal / Vagy egy párálló / Ottfelejtett szék / A szürke huzatban / Mintha valaki / Letörölhetetlen / Valaki csendben / Téged szólítana.” (*Fényfolt*) Ez a suttogó hívás visszhangzik a kötet minden versében, a címadó szövegben pedig testet is öltenek az *Örmény ének* széttöredezett szólamai. Egy angyal jelenik meg az *elhagyatottság terein időző*, majd az út utolsó állomásához érkező vándornak, aki – a lélek kietlen sivatagán és kopár szikláin keresztül – végül hazatalál...

„Rájöttem: a válasz mindig máshol keresendő, / Az örök útonlevésben. / Abban, ahogy halált kémlelő szemünk előtt / Akár a vad, zabolátlan lovak, / Egymást kergetik az ismeretlen tájak...” – mondja az elbeszélő az „örökre elvitorlázó” António Pusich hajóskapitány nevében. Szegedi-Szabó Béla szűkszavú szövegterei nem feltérképezhetetlenek; hollétüket, jelentésüket mégsem a külső (fogalmi) területen kell keresnünk. Saját száműzöttségünkben találhatunk rájuk, ahová talán nem is az e világból való erők kényszerítettek minket – magunkat űztük oda. Mert a közelségben megélt üresség: távolság. És a bensővé tett távolság: közelség. „Adott a Tér, / Mit új vonzások / Tagolnak egyre: de bent / Épül a templom, zárt szoborpark, / Melyet más sosem láthat. Lángra / Így kap a láthatatlan: titkos / Útjait körbejárja, s mi / Tágas benső, kivetül.” (*Triptychon*) A pusztába kiáltott szavak a homokban hevernek. Valaki távolodik. Valaki közeledik. Te még mozdulatlan vagy. A *hideg horizonton* lassan kel fel a Nap. (*zEtna Basiliscus, Zenta 2013*)

vannak napok

megvilágosító helyzeteket hoznak
hirtelen mintha átfókuszálna életed
kamerájának lencséje mást lát
ugyanott hirtelen vagy másként
látja ugyanazt nem is érted hogy
lehetett korábban az a kép
benned és hogy történhetett ez az
új kezdet mikor néztél látás
nélkül és mi az ami
megmutatkozik most akkor
és miként lehet hogy elmozdít
benned mindent holott semmi
sem mozdul meg
körülötted

elérni ahhoz amit

nagyon szeretnél vagy éppen
kikerülni azt amit nagyon nem
mégis ugyanaz a küzdelem
félelmekkel érkezések távozások
vonzásának kízó örömeivel
gyötrő bánatával eljutni a
mégsem ahhoz amire vártál
amire gondoltál korábban
amilyennek mutatta magát
tűnt megelőzően a
képzeletben vagy
valamilyen rejtélyes
affekciós fátyol
vetítővásznán

ki tudná megírni egy

madár történetét életrajzát vagy
egy hangyáét egy szentjánosbogárét
ki venné a bátorságot és nem
sajnálná az időt a fáradságot hogy
nem megfigyeljen de együtt éljen
mozogjon az egészen kicsivel hogy
ne akarjon nagyot vagy valami még
nagyobbat hogy bízzon a legkisebb
nagyságában minden egyenlőben
önmaga legutolsóvá küzdött lehető
leglehetségesebb egyszerűségében és
ajándékba kapott méltóságában

vajon az elmesélhetetlen

kap-e esélyt végül a feloldásra a
megfejtésre a történetbe illeszkedésre
lesz-e magyarázat értelmezés ami
hozzá rendelhető mint orvosi
fű a gyulladt lüktető fájdalomhoz
sebhez vagy gyógyul magától ahogy az
idő hozzá sem ér hozzá sem nyúl
csak telik csendben érintetlen
kimondatlanul és megadja a
megoldást megfejthetetlenül

csak kölcsön

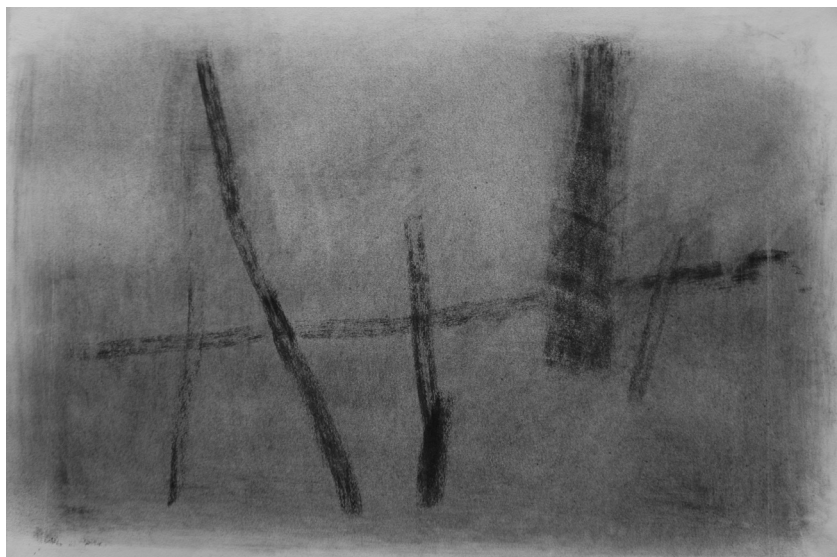
ma nagylelkűen
magamnak is csak kölcsönadlak,
hogy igazán senkié, úgy maradj magadnak
félszívvvel
egészen soha, amikor épp elbúcsúzunk.
ma nem nyomaszt, mit mulasztok
holnap, amikor másnál leszel
kölcsönbe, egészen mással leszek,
majd tűrhetően foglalom magam,
2 személyes asztalt az étteremben,
csak füst és sótartó ne,
fölrírták, legalábbis a telefonba.
jut időm mindenre
főzők, vagy leporolom a
kagylót. időnként beszélek is bele.
ma olyan vagyok, mint te.
csak arra nem emlékszem,
kinek is adtam. várj!
majd ha. befejeztük?
föllapozlak a noteszembe.

kakukkfűleves

mindig majd most,
vagy épp azután.
az idővel is versenyt
és nem engedem, hogy
leelőzzön. a napirendem
bont, ami a körmömre az
végezzen be.
a közértben a kakukkfűlevesből
meríték, duplán, tányérral neked is, amíg
ki nem javítják, a nevét,
úgy már kevésbé,
pikánsnak persze kellőképp.
vadraguval is. nem ebédre. nekünk.
fölmelegítve sem.
éjjelre is csupán a kályhát,
takaréklángra, nem kozmálok oda, de
alig van szaga. vagy kikapcsolod.
levegőben a
tavalyi galambok röpte,
amikor még behajtott fejjel
a szökőkútban.
mindig késő lesz már mire
nagy nehezen odáig jutunk
csak most már megmosdanánk
helyettük is.

20 alma

az utcán is, mintha melletted.
úgy megyek el vagy ütközöm neki a kirakatoknak.
a maszatos üvegben sem találok a vonásaidat,
amitől a sajátjaimat.
szürke arc, amit csapzott haj.
valahogy másképp képzeltem, megtisztulnak.
nem ismerem fel az
alma ropogását a foga alatt.
könnycseppalakú barna magok potyognak.
még a méret is stimmel.
ízem, szagom vagy. nem érzed.
a kezemen csurogsz le.
séta közben uzsonnára ropoglak el és
hőmérséklete sincs,
hogy beléd haraptam.
ragacsosnak is piros, szél csípte ujjbegyek
maradnak.

– A hétvégén strandidő lesz – nyávogta anyánk. – Készítsétek ki a fürdőruhát, kimegyünk a tóra. Papa, megnézted a hűtőtáskában az elemeket? Működnek még? Senkinek sem hiányzik, hogy újat vegyünk. Minden fillér be van osztva.

Panni a tányérját bámulta, én az ebédlő falán rohadó lambérián számoltam a csíkokat. Nem mondtunk nekik el-lent, pedig nem akartunk a tóra menni, és ezt ők is tudták. Nem akartunk

Mán-Várhegyi Réka 21

VISZLÁT, KAMASZKOR!

fürdőruhában a napon feküdni, nem akartunk a vízben ázni, és legfőképpen nem akartuk egész nap a jet-ski motorosokat bámulni. Ha eljött a nyár, két hónapon keresztül repesztettek fel és alá a pocsolányi tavon, a nyeregben pornósztár kinézetű lányok és fiúk, akik egyébként az osztálytársaink voltak, viszont az iskolában legalább nem visítottak egész nap.

Kövé, aranyeres családba születtem egy kétpetejű ikerpár fiatalabbik tagjaként. Panni és én kamaszkorunkra tohonya krumpliszákokká váltunk, saját szüleink lettünk egy számmal kisebb méretben. Mint később kiderült, arcvonásaink nem hasonlítottak túlságosan, de a köztünk lévő különbségeket ugyanúgy elfedte a haj, mint a szüleink esetében. Tizenhét éves koromban mégsem a fölösleges kilók fájtak a legjobban, hanem az, hogy nem volt különös ismertetőjegyem. Pannival sulí után gyakran a kiserdőbe mentünk, a fák tövében, a kabátunkon ültünk, és két cigi között tüskével karcoltuk az arcunkat. Ő is vágyott már egy rendes sebre. De ezek, akár egy kismacska hajszálvékony karmolásai, fél nap alatt begyógyultak. Főleg az én bőrömön, ami barna volt, szemben Panni fehérségével – ha a vért letöröltem, már semmi sem látszott.

Az igazi bátorságpróba az lesz, mondtuk egymásnak, amikor majd az égő cigarettát a testünkön oltjuk el. Az harci sérülés lesz, mondtam. Az pecsét lesz, mondta ő. Én a felkaromon akartam, ő az arcán.

Ekkoriban már pontosan tudtam, hogy egy szemétdombon élünk. Megvettem a néhány hónappal korábbi önmagammat, amelyik azt képzelte, hogy ez egy normális hely, normális emberek vesznek körül, és minden oké. Végre gondolataim voltak a világról. Panninak is voltak gondolatai. Többek között az, hogy a szüleink soha nem akartak gyereket, csak erre nem jöttek rá. Ha valóban választhattak volna, kérdezte tőlem, ha valaki felteszi nekik a kérdést, hogy mit szeretnének jobban, de jól gondolják meg, gyereket vagy cserepes növényt, akkor szerinted mit választanak?

– Az alsó fiókban ott van a kék borotva – folytatta anyánk, és közben egy csirkecsontot szopogatott. – Lányok, hónaljról, lábszárról kapjátok le a szőrt, és vágjatok magatoknak bikinivonalat is. Ennyire legyünk már igényesek.

– Mama, ha akarod, én is vágok magamnak bikinivonalat – kacsintott apánk, és mintha benyomtak volna rajtuk egy gombot, nekiláttak a röhögésnek. A nevetésük régóta toladó volt és erőszakos. Bűvölni próbáltak minket, hogy mi is nevéssünk, hát nem vicces, kérdezte a tekintetük.

22 De mi ekkor már nem adtuk magunkat. Panni merev arccal ült a tányérja fölött, én viszont, amennyire a szűk hely és a képességeim lehetővé tették, teátrális hirtelenséggel felálltam.

– Hányynom kell – mondtam. Szerettem újabban keménykedni, azt képzelni, hogy egy film szereplője vagyok, holott az undorítóan lambériázott ebédlőnk volt az, ahonnan kipréseltem magam. Ahhoz, hogy kimásszak, a nővéremnek és anyáknak fel kellett állnia. Az asztalt kicsit rá kellett tolni apánkra, aki csak ült ott bambán, az arcán épp megjelent a zavar. Gyenge akaratú, mártírtípus volt, aki ilyenkor hangokat hallott a fejében. Ezek a hangok azt ismételték, hogy ő sosem bánt így a saját szüleivel, hogy ő nekünk az égvilágon mindent megadott, és hogy nem érti, mivel érdemelte ki mindezt.

Szűk volt a hely az asztal körül, és szűk volt a hely közöttünk is, nem csoda, hogy hallottuk egymás gondolatait. Ezeket a lakásokat helygazdaságosan tervezték. A kisméretű helyiségek is így kerültek egymás mellé, például a vécé közvetlenül az ebédlő szomszédságába. Noha diszkrét szüleink egykor habszivaccsal vonták be a mellékhelyiség falát, ez csak annyit ért, hogy a hangos csurgatást, rotyogtatást ne lehessen a lakás minden pontjából hallani. Megtanultuk, hogy évés közben legfeljebb kisdolga lehet az embernek, azt viszont, ha halljuk is, úgy teszünk, mintha nem hallanánk.

Anyánk lényegében megszegte ezt a szabályt, amikor egy-két perc múlva utánam kiabált:

– Nem hallom azt a rókát!

Én viszont még a habszivacson keresztül is hallottam a hangjában a rosszindulatú affektálást. Szívesen felpofoztam volna valakit. Ledugtam az ujjamat a torkomon, és ügyelve rá, hogy elég hangos legyen az öklendezésem, ahogy ígértem, kihánytam a vacsorát. Nem először tettem. Elégedetten léptem ki a vécé ajtaján. Anyánk rémülten nézett rám, és ettől úgy éreztem magam, mint egy győztes hadvezér. Tudtam, az fáj neki, hogy a pénzért vásárolt étel a csatornában végzi.

– Komolyan mondom, te nem vagy normális – suttopta.

Helyettem a nővérem válaszolt:

– Ha ő nem normális, akkor én sem vagyok az.

– Akkor te sem vagy az – válaszolta anyánk.

Anyánk általában gyanakodva nézett ránk. Az lehetett a rögeszméje, hogy már akkor összeesküdtünk ellene, amikor a hasában voltunk.

Ültünk a tóparton, mi behúzódva egy fa alá, anyánk és apánk a homokban, közel a vízhez. Legalább száz fok volt. Nem néztük, de pontosan hallottuk, ahogy bekenik egymást naptejrel, benyomulnak a vízbe, aztán kijönnek, a napon megszáritkoznak, a hűtőtáskából sört vesznek elő, ketten egy üveggel isznak, anyu a sárga műanyagpohárból két decit, 23 apu a maradékot az üvegből.

– Szerinted tényleg szeretik egymást? – kérdezte Panni, aki ekkorra már megadta magát a nyári melegnek, levette a ruháját, és a fekete egyrészes fürdőruhájában hasra vágta magát az óriási spongyabobos fürdőlepedőn. Alatta integetett az örökké vidám Spongyabob Kockanadrág, mellette, ez volt az én helyem, az ostoba Csillag Patrik vigyorgott.

– Gőzöm sincs – válaszoltam. A hányásoknak köszönhetően fogytam néhány kilót, és most már kényelmesen be tudtam rakni törökülésbe a lábaimat.

– Remélem, legalább egymást szeretik – mondta a nővérem, és elcsodálkoztam a szavain. A konfliktusok ellenére sem gondoltam arra, hogy minket ne szeretnének. De Panni már megint előttem járt két lépéssel. Nekem miért nem jutott ez eszembe? Éreztem, ahogy elgyengülök, talán a gondolat súlya, talán a kánikula tette, de kénytelen voltam leheveredni Csillag Patrikra.

–A gyerekeik vagyunk. Hasonlítunk rájuk, szeretniük kell bennünket – mondtam.

– Éppen ez a bajuk – legyintett a nővérem. – Ugyanolyanok vagyunk, meg ők is ugyanolyanok, és ugyanolyanból kettő már bőven elég. Egymáson még tolerálják a hájat, de rajtunk már nem. Túlságosan hasonlítunk rájuk, ez a bajuk. És ez a mi bajunk is.

Panni az utóbbi időben pszichológiai témájú könyveket olvasgatott.

– Én hálás vagyok nekik, hogy a világra hoztak – mondtam, mert még haloványan élt bennem a hit, hogy az embernek legalább ezért tisztelnie illik a szüleit.

Panni megrázta a fejét.

– Szembe kell néznünk vele, hogy rettenetes örökséget kapunk. Szeretlenség, háj, kulturátlanság és így tovább. Mindezt feldolgozni évtizedekbe telhet. Szóval nem kell hálásnak lenned semmiért.

– Nincs melegetek? Jól érzitek magatokat? – kiáltott anyánk. – Nem akartok valamit enni? Vagy inni?

– Egy hambiért ölni tudnék – válaszolta a nővérem.

– Akkor vegyetek magatoknak hambit a bódéknál, és hozzatok apátoknak még két sört, hadd élvezze a hétvégét.

Feltápáskodtunk. Panni törülközőt tekert a dereka köré, belebújtunk a szandálokba, majd zsebre vágtam az anyánk által kimért pénzt.

– Majd jövünk – mondtam. Anyánk ekkor már háttal állt nekünk.
– De azért ne hagyjátok kiszáradni apátokat – fűzte hozzá apánk.
Egy homokos emelkedőn kellett felmászni a tó körül futó ösvényre.

24 Ennyi kilóval és ezekkel a szandálokkal ez soha nem volt könnyű, ám ekkoriban már nem éreztük magunkat emiatt is nyomorultnak. A partot bokrok szabdalták néhány négyzetméteres területekre, és innen fentről látni lehetett, ahogy ezeket a strandolók berendezték maguknak. Fel-fújható foteleket és árnyékot adó félsátrat állítottak fel, a fák ágain száradó törülköző és fürdőruha lengett, voltak, akik grillezőt, hűtőtáskát, magnót is hoztak magukkal. Ha a tóra jöttünk, mi mindig hajnalban indultunk, hogy biztosan miénk legyen ugyanaz a partszakasz, szemben a felkelő nappal. A strandolók, hiperaktív gyerekek, visítózó nők és röhögő férfiak a tó távolabbi szakaszán, a homokos parton táboroztak, a mi szomszédjaink csendes, öregedő, sötétbarnára sült nudisták voltak. Megnyugtató volt a sok ronda test a közelsége. Bár a bokroknak, fáknak köszönhetően inkább csak sejtettük, mint láttuk egymást, ám ilyenkor, ha büfé- vagy végcétúrára indultunk, néhány perc alatt fél tucat, már-már folyékonyra olvadt férfi nemi szervet figyelhettünk meg. Anyánk undorító szavával élve: himbilimbit.

A széles, homokos partnál zajlott a nagy élet, és ott volt a büfésor is. A mi oldalunkon csak két bódé üzemelt. Lángos, hamburger, sör, forró műanyagszékek, és viszonylagos csend. Nem akartam enni semmit, pedig anyánk nagyvonalú volt a pénzt illetően, de féltem volna itt megtönni a hasam. Lassan szürcsöltem a szívószálon keresztül a diétás kólámat, és a tó irányába bámultam. Panni egy sajtos-tejfölös lángost evett. Szokásához híven előbb a nyelvével lekanalazta a sajtot és a tejfölt, aztán a tésztát csíkokra tépve ette meg.

Régóta jártunk ide, a gyerekkorunkat itt töltöttük, mégsem tudtuk a büfés nevét. Azt sem tudtuk, vannak-e gyerekei, családja. Kortalan nő volt, ha éppen nem lángost sütött, savanyú uborkát vagdosott, vagy sört pakolt egyik hűtőből a másikba, akkor az ablaknál könyökölt és a tavat nézte, ahogy most mi is.

Kevés fiatal járt ide, de azok egytől egyig defektesek voltak. Ahogy ott ültünk, ezúttal két kislány tűnt fel, olyan tizenegy-tizenkét évesek lehetek, az egyik biciklit tartott a lába között, és éppen a másikkal kiabált, hogy üljön már fel a kormányra.

– Ne hisztizz itt nekem – mondta neki. Úgy tűnt, veszekednek már egy ideje. A másik kislány most adta meg magát, és óvatosan megpróbálta feltornászni magát a bicikli elejére. Ilyen távolságból is látszott, hogy jogos a félelme, az első buckánál le fog pottyanni. Az első kislány a veszéllyel mit sem törődve kapaszkodott fel az ülésre, és közben tovább instruálta a hozzá megszólalásig hasonlító – ekkor jöttem csak rá – ikertestvérét. Elindultak.

– Nem akarom látni – mondtam, és elfordítottam a fejem.
Panni viszont rájuk kiáltott, hogy álljanak meg, mert fel fognak borulni. Erre a kormányon ülő lány leugrott, mint egy kis szöcske.

– Nem akarok megdöglenni miattad! – mondta a testvérenek.

– Nem hiszem el, hogy ennyire beszari vagy! – tajtékozott a másik. 25
Felálltunk és odamentünk hozzájuk.

– Ti meg mit szóltok bele? – kiabált velünk is a mérges kislány. Nyilvánvaló volt, hogy nem mi húztuk fel, bizonyára súlyos igazságtalanságok történtek vele a nap folyamán, és most még ez is.

– Nyugi, gyerekek, nyár van, buli van – válaszolta a nővérem.

Szép kislányok voltak, szőkék, arányos testalkatúak. Ki volt festve a körmük, az arcuk. Látszott, hogy semmi jó nem vár rájuk az életben.

– Van cigitek? – kérdezte az egyikük, és közelebb lépett.

– Nincs – válaszoltam. – Különben sem kéne dohányoznotok.

– Semmi közöd hozzá, hogy mit csinálunk – mondta a másik. –

És legalább azt tudjátok, hogy hány óra van?

– Tizenegy múlt – mondta a nővérem.

– Nem nézed meg a mobilodat?

– Dehogy nézem – válaszolta. – Nincs is nálunk mobiltelefon.

Erre nekünk estek. Lökdöstek és dagadt disznónak csúfoltak, mi meg nem mertünk visszaütni, csak megpróbáltuk őket lefogni. Szerencsére mindez csak pár másodpercig tartott, ugyanis a semmiből váratlanul ott termett egy fiú, és rájuk kiáltott, hogy elég legyen. Velünk nagyjából egykorú lehetett, hasonlított a kislányokra, de nagy, elálló fülei voltak. Leráncigálta rólunk a kis patkányokat.

– Mi folyik itt? – kiáltott mindannyiunkra, mintha ő lett volna az őrmester.

– Megpróbáltuk megmenteni a lányok életét, akik ezt csihipuhival hállták meg – mondtam.

– Csihipuhi – vihogott az egyik gyerek.

– Nem hallottad még ezt a szót, nagyokos? – kérdeztem. A kislány megrázta a fejét.

– Átkozom a napot, amikor megszülettetek, azóta nincs egy nyugodt percem – mondta a fiú, mire a kislányok hasukat fogták a nevetéstől.

– A nevem Kábel – mondta a fiú, mire a húgai tovább röhögtek.

– Az a neve, hogy Ábel – kiabálták.

Mint kiderült, a fiút Török Ábelnek hívták, és ha bemutatkozott, az Ábel Kábelnek hallatszott.

– De ez nem baj – mondta Kábel –, szerintem a Kábel sokkal jobb név, mint az Ábel.

- Tudtommal nincs bejegyezve – mondtam.
- Nem számít. És ti kik vagytok?
- Tünde – hazudta a nővérem. Logikusnak tűnt, hogy ne mondjuk meg nekik a valódi nevünket.

26

- Xénia – hazudtam én.
- Xénia! – mondta az egyik kislány.
- Menő – bólintott Kábel.
- Én depressziós vagyok, ő bulimiás – mondta a nővérem.
- Klassz – válaszolta a fiú. – Tudok egy titkos partot a folyónál, meg akarjátok nézni? Nincs messze.

Ritkán állt velünk szóba bárki is. Az iskolában nem mi voltunk a legnépszerűbb diákok. Nem mintha hasra estünk volna csak azért, mert valaki elhív egy titkos partra, de Kábel a hülye nevével és a nagy füleivel érdekesnek tűnt.

- Miért ne? – válaszoltuk. – Irány a titkos part.
- Hurrá – mondták a lányok, akik, úgy tűnik, már nem akartak megverni minket.

Elindultunk a Duna felé. Kábel vicceket mesélt, és mi röhögünk. Áthaladtunk a töltésen, a síneken, és eszembe jutott a *Stand by me* című film, amit legalább ötször láttunk a nővéremmel. Párás szemmel sóhajtoztunk ezeket a hatvanas évekbeli amerikai fiúkat nézegetve. Milyen helyesek, milyen jópofák, mondtuk, és nem olyan szerencsétlen, büdös kis szarrágók, mint amilyenek minket vesznek körül.

- Lollipop, lollipop, oh lolli, lolli, lolli – kezdtem énekelni.
- Nyári pap, nyári pap, oltári nyári nyári – kapcsolódott be a nővérem a magyar verzióval.

A kislányok nem ismerték a számot, és Kábel sem, de hamarosan már brummogta, amit a szakasz végén kell brummogni. A fejemben hasonlítani kezdtünk a *Stand by me* síneken kolbászoló főszereplőihöz. Csak futólag jutottak eszünkbe a szüleink, akik talán már várták azt a két sört, de egyáltalán nem idegeskedtünk miattuk.

- Jó ez a szám – mondta Kábel.
- Egy filmben volt – válaszoltuk. – Négy amerikai fiú a hatvanas években elindul megkeresni egy hullát.
- Fúj – mondták a kislányok.
- És aztán mi lesz? – kérdezte Kábel.
- Ez lesz a barátságuk próbája – válaszoltam.
- Felnőnek, és ott hagyják a kisvárost – mondta a nővérem.
- Csak az egyikük – mondtam én.
- Pontosabban ketten, a főszereplő és a legjobb barátja, aki ügyvéd lesz. De aztán lelövik. A főszereplő meg író lesz.

– Ti szerettek olvasni? – kérdezte Kábel.

– Persze – válaszoltuk, mert az átlagnál többet olvastunk.

– Én nem – röhögött Kábel –, de bírom azokat a csajokat, akik szoktak olvasni. És miért lövik le az ügyvédet?

– Utcai bandaháborúba keveredik – válaszolta a nővérem. – 27
Mártírhálált hal. De az is jobb, mint megrohadni egy ilyen helyen. Nincs happy end, de azért sikerült kitörnie a poros kisvárosból.

– Mindannyian foglyai a környezetnek, ahonnan származnak – mondtam én.

– Húha – mondta Kábel. – Nagyon elszállt a dumátok.

– Te nem akarsz kitörni ebből a porfészekből? – kérdezte tőle a nővérem.

– De igen – mondta Kábel, és arról kezdett beszélni, hogy milyen menő autót szeretne és milyen menő tengerparti villát. Látszott rajta, hogy semmi esélye. A nővérem rám nézett, és tudtam, arra gondol, amire én. Mi nem fogunk itt maradni. Magunk mögött hagyjuk anyánkat és apánkat, magunk mögött hagyjuk a szegénységüket és a tohonyaságukat, a gesztusaikat és nyavalyáikat.

Bokrokon és fákön másztunk át, mire megérkeztünk a titkos partra. Az útról valóban nem lehetett belátni. A folyó szélén valaki nagy kövekből gátat épített, így kialakítva egy kis medencét.

– Olyan, mint egy jakuzzi, nem? – mondta az egyik kislány.

– Mi mindig ide jövünk – mondta a másik.

– Mások nem tudnak erről a helyről – mondta Kábel. – Csak néhány haverunk meg az ő haverjaik. Ide nem lát be senki. Azt csinálunk, amit akarunk.

– És mit szoktatok csinálni? – kérdeztem.

– Valóra váltjuk a legtitkosabb vágyainkat – suttogta Kábel, és felnyerített.

A kislányok ledobták a ruhájukat, és pucéran bevetették magukat a kis öbölbe. Kábel is vetkőzni kezdett, és amikor a keze a nadrággombján volt, ránk nézett. Panni megrázta a fejét.

– Én tuti nem vetkőzöm le – mondta.

– Lányok, itt senki sem lát, egymás közt vagyunk – vigyorgott Kábel.

– Nem ismerünk titeket – mondtam.

– Én nem szégyellem magam előttetek, pedig nem nagy a micsodám – felelte Kábel.

Ő is ledobta a nadrágját, és máris ott állt meztelenül. A farka feszebbnek, rugalmasabbnak tetszett, mint a megbarnult nudistáké.

– Gyertek – mondta – meglátjátok, milyen jó érzés meztelenül fürdőzni.

Beereszkedett a vízbe a húgai mellé. A kislányok hívogattak minket, és megpróbálták lefröcskölni. Körülbelül három méterre álltunk tőlük. Kalapált a szívem. Homályosan arra gondoltam, hogy ebben a helyzetben a legnormálisabb dolog azt tenni, amit ők is tesznek. Legalább száz fok
28 volt. Még soha nem fürödtem meztelenül a folyóban. Levettem a ruhámat, leengedtem a bugyimat, kibújtam a melltartóból. Kábel és húgai ujjongtak. Beléptem a vízbe, hűvös volt és friss, kellemesebb, mint a tó. A szemem sarkából láttam, ahogy Panni lehántja magáról a fekete egyrézszest. Finoman érezni lehetett a sodrást. A gát építője arról is gondoskodott, hogy a kőfal mentén le lehessen ülni.

Bent voltunk a vízben mind az öten. Nem mertem Pannira nézni.

– Ugye milyen jó itt? – kérdezte Kábel, és mi bólintottunk. Aztán azt mondta:

– Gyönyörűek vagytok lányok. Imádom ezt a típust.

– Kösz – válaszolta Panni.

Kábel ezután lehunyta a szemét, és felsóhajtott.

– Most azt képzeltem, hogy csókolózom veletek – mondta. Azok után, hogy itt ültünk meztelenül, egyáltalán nem lepett meg, hogy ezt mondja, mégis, egyszerre kezdtem nevetni és köhögni.

– Nem hiszed? – kérdezte.

– De, elhiszem – válaszoltam.

– Szoktatok csókolózni? – kérdezte aztán.

– Kivel? – kérdezte Panni.

– Fiúkkal – mondta Kábel. – Vagy lányokkal.

Megráztam a fejem. Nem szoktunk csókolózni.

– Esetleg egymással. Nem szoktatok egymással gyakorolni?

– Dehogyné szoktunk – mondta Panni.

– Pedig az nagyon fontos – így Kábel. – Szerencsések vagytok, hogy ott vagytok egymásnak.

– Tényleg nagyon fontos gyakorolni – mondta az egyik kislány.

– Mi szoktunk – tette hozzá a másik. – Akarjátok, hogy megmutassuk?

Nem vártak válaszra, máris egymásra tapasztották a szájukat.

– Figyeljétek és tanuljátok – suttogta Kábel, és elégedetten nézte a húgait.

Kisvártatva már a vékony kezek is egymás teste felé nyúltak. Ezek valóban gyakorolták a csókolózást. Minden szakszerűnek tűnt.

Ekkor eszembe jutott a legnagyobb szégyen, ami valaha ért. Néhány évre sikerült elfelejtenem, de most élesen megjelent előttem az emlék, ahogy Panni és én doktorosat játszunk. Az egyikünk letolta a nadrágját, és miközben hason feküdt a kanapén, a másik a játék sztetoszkóppal vizsgálta a pucér feneket.

– Hű, de elpirult valaki – vihogtak a kislányok, akik közben már abba-hagyták a csókolózást. Nem tudom, melyikünknek mondták.

Ekkor fogyott el Panninál a cérna. Felugrott, mint akire rátapadt egy pióca. A part felé indult, minden lépésével annyi vizet megmozgatva, hogy feljöjjön a nyakunkig.

29

– Most meg hova mész? – kiáltotta Kábel.

Remegtek a lábaim, de én is felálltam. Szerettem volna, ha megint egy órával korábban van, és akkor ott a büfé előtt ülve nem ismerkedünk össze ezzel az idióta családdal. Bizonytalan léptekkel közeledtem a part felé, Panni éppen a fürdőruháját vette fel a földről.

– Mi van lányok, betojtatok? – kurjantott utánunk Kábel, és a húgai vihogva visszhangozták a kérdést. Panni nem válaszolt, kirázta a fürdőruháját, majd beledugta az egyik lábát. A lábfej nem ment át a lyukon, a szélső lábujjak fennakadtak. Ahogy rövid, tömzsi lábain düllöngélt, eszembe jutott, pont úgy néz ki, mint az a dodó madár, aminek a rajza sok más kép között a szobánk falán lógott. Nem értettem, hogy erre még hogyhogy nem gondoltam.

Mintha attól veszítette volna el az egyensúlyát, hogy a partra léptem. Nővérem, mint egy zsák krumpli, eldőlt. A jobb oldalára esett, és néhány másodpercig mozdulatlanul feküdt a földön. Kábelék elhallgattak. Úgy tűnt, Panni halálos ütést mért a saját fejére. Semmit sem éreztem. Néztem a nővéremet, és úgy éreztem, a levegő átfúj rajtam.

Lassan állt fel, az egyik kezét az arcához szorítva.

– Gyűlölöm ezt a fürdőruhát – mondta.

A másik kezével a fekete úszódresszt kinyújtva, bedugta végre a lábát a lyukba. Aztán már két kézzel rángatta a testére ezt a fekete szörnyűséget, és éppen a vállára húzta a pántokat, amikor észrevettem, hogy az arcából ömlik vér.

– Megvágтам magam a köveken – mondta.

Rám nézett, és megismételte, amit mondott. A tekintete az anyáméra hasonlított. Aztán az apáméra.

– Jól vagy? – kérdeztem vékony hangon.

Minden villámgyorsan történt. Felkapott a földről egy követ, és nekem ugrott. Arra eszméltem, hogy birkózom a nővéremmel.

– Csajbunyó! – kiáltotta Kábel.

Panni erősebb volt, mint valaha gondoltam volna. Egy kézzel nyomott le a földre, a másikkal belevágta a kő élet a felkaromba. Vinnyogva felordítottam, és láttam, ahogy a folyó másik partján felreppennek a madarak.

LÁTOD-E, KEDVESEM?

Látod-e, kedvesem, micsoda partokat
épített ide az idő? A végtelen mélységet
körbefutotta, s minden percben egy vödör
életet borított a tó emelkedő nagy hasába,

hínárral szalagozta aztán az angolnák
messze futó csíkjait, s a kagylókból
óránként kiemelte a csendet.

S várta az embert,
várta a *nő-férfi együtt-lüktetését*,

a kagylók feszülő héjának pattanását,
várta, hogy percei gömbjére ráfusson
a víz szertelen ágaskodása és hűvösödő
önfegyelme az apály idején.

A halak ezüsttálcáin égből lepottyant
angyalok keresik az elhagyott
Nap ragyogását,
kis ridikülben folyton magukkal
cipelik az égbolt tiltott csillagait...

s amíg őket nézzük itt, a parton,
történelmük a tavi képernyőről ide
átsugárzik, s az évezredek kagyló-
héjain álldogálva egy néma
percben megnyugszik a jelen idő,

s benne megnyugszunk mi is,
látva, hogy átfut a tájon az eső,
s nagy igyekezettel tapasztja össze
azt is, amit a part a víztől
folyton elkülönít.

KÖLDÖKGYŰRŰ

31

Trikóját húzogatta, majd
egy óvatlan mozdulattal
feleresztette az ég felé.

S előtűnt bőre pipacsán
egy ezüst kört befutó
pearcing, s ahogy elővillant,
hátrébb szorult mellette
mellének évek óta
élni kész, hegyi kavicsa is.

S ő messze nézett
mezőt, gyümölcsfát,
udvart gyorsan eleresztve
a szomjas városok felé.

ADÁSSZÜNET

Vajon az adásszünet mit jelent
ott fenn az égi éjszakában?

Azt, hogy, kiallszanak a csillag-
reflektorok, hogy a felhőkben
megül az előbb még
indulni készülő eső,

az angyalok az emberekkel
nem kommunikálnak, s a
repülő egyszer csak félni
kezd, hogy a helyét már
sehol sem találja, s ott marad,
odaragasztva az ég egy
pontjára, azon az örök félúton
menny és pokol között?

A SZAVAK ÉS A DOLGOK

Gomolygó gombolyag,
alakja nincs még. Szamójéd
lehet vagy alvó ős-rutén,
csöppnyi föl a tej felszínén.
Tudom, hogy nem az, aminek
képzelem. Vagy ha igen,
akkor sem tudok rá jobb nevet.
Lüktet – és csődöt mond minden
szószerkezet.

Pedig álmomban láttam már.
De nem érinthettem. S még most
sem. Ő tapintja magát bennem,
mikor azt hiszem, végre, igen,
érezem. Aztán átrendeződik
és kicsúszik belőlem
a sajátjának érzett értelem.

NOVEMBERI SZONETT

A térdizom remeg. A szív kihagy. Fél
a táj. Ilyet nem éreztél soha.

A ködben ott dereng a körvonal,
a testek és formák eloszlanak; szét

a színe nincs világba. Csend. A város
temetve mélyre. Tetszhalott. Fagyott
folyómedrében megrekedt, amorf
lomok. Öt óra, alkonyat. Uszályok.

Mély kürtjelükre nem repednek már szét
az őszi álmok. Olvadásig az
övék a tér. A nappal ónos árnykép.

Hiába majd a pirkadat. Igaz,
olyankor a szem is magába zárt még:
az elme önmagának enni ad.

Van abban valami jó értelemben vett ellentmondásosság, ahogy a *Vadnai Bébi* elbeszélsmódja saját témájához viszonyul. Annak dacára ugyanis, hogy a racionalitás a regény – Dobrovics Péter, a főhős meghatározása szerint –

34 Reichert Gábor

HITELES ÉRZÉSEK

Bereményi Géza: *Vadnai Bébi*

amely első regénye az 1978-as *Legendárium* óta – első pillantásra intellektuális kriminek tűnik, és a látszat bizonyos értelemben be is igazolódik. A szöveg lendületes, olvasmányos nyelvezetét bármelyik populáris irodalmi mű megirigyelhetné, ahogy Dobrovics fordulatokban gazdag nyomozásának legjobb pillanatait is. *Vadnai Bébi* (mint majd kiderül, nem is annyira) rejtélyes történetének megismerésével azonban az is világossá válhat az olvasó számára, valójában nem egészen arról beszél ez a regény, amiről eleinte beszélni látszott.

Félrevezető a könnyednek álcázott hangvétel, hiszen az általa megidézett zsáner követelményei egészen más végkifejletre predesztinálnák a történetet. De még csak azt sem jelenthetjük ki teljes bizonyossággal, hogy a címszereplő lenne a mű legfontosabb alakja: inkább afféle tablót, személyes példákon keresztül levezetett korjellemzést kapunk, amely egyszerre próbálja leírni a '70-es évek és a második világháború időszakának Budapestjét. „Énszerintem folyamatosan háború van. Más korban járunk, mégis ugyanaz a tapasztalat” – mondja Bébinek Dobrovics, utalva arra a folytonosságra, amely lehetetlenné teszi nemzedéke számára, hogy függetlenítse magát a megelőző korszakokban végbement eseményektől. A *Vadnai Bébi* az elbeszélő arra tett kísérleteként is olvasható, hogy a múltból tegye megmagyarázhatóvá a jelent: tétele szerint a '70-es évek elejének underground mozgalmi (a szó szoros értelmében) egyenes ági leszármazottai a háború előtti évek bohém úri világának. Nehezen körülírható, és még nehezebben viselhető örökség ez a később jövő generáció számára, ami megfosztja képviselőit attól, hogy saját jogon, ne csak elődeikhez képest határozhassák meg a megváltozott világban betöltött helyüket.

„Egy gyűlöletszerelemről szól. Hogy abból milyen gyerek születik” – árulja el szerkesztőjének készülöben lévő regényéről Dobrovics, amely a kezünkben tartott szöveg fikatív megfelelőjeként is felfogható. A pályakezdő huszoneves íróról – akinek alakjával már Bereményi korai novelláiban is

„fésűszerűen” egymásba érő síkjai közül egyikben sem számít különösebben meghatározó szempontnak, a narrátor mindvégig igyekszik intakt maradni az általa elmondott történet misztériumától. Bereményi Géza könyve –

találkozhattunk – már az első oldalon megtudjuk, hogy „könnyedén és szaporán általánosít”: minden őt foglalkoztató korszaknak a „Hiteles Érzését” kutatja, meggyőződése ugyanis, hogy ennek felismerése kulcsot jelenthet számára bármilyen felmerülő kérdés megválaszolásához. „Sehol semmi veszély, gondolta Dobrovics, miközben mindegyik érzékszerve 35 részese volt az esőnek. Olyan ez, mint a korszak, amiben élek. Tudni-való, hogy majdan úgyis eláll ez az eső, pedig most végeláthatatlannak tűnik. Gyengül, erősödik, ahogyan a cseppek száma ingadozik, de szanaszét fog hullani ez az eső, nyom nélkül eltűnik a földben, még az emléke sem maradandó.” A kötet legvégén is visszaköszönő eső-motívum pontosan írja le a fiatal író viszonyát kora valóságához: a történet „szürke közvetítőjeként” – és persze a korszak adottságainak ismeretében – igyekszik alkalmazkodni a körülményekhez, és látványos cselekedetek helyett az észrevétlen megfigyelést tekinti legfőbb feladatának. Nem így megfigyelésének tárgyai, Vadnai Éva (közismert nevén Bébi) és az egykor híres pesti szépség felnőtt szerelemgyereke, Doxa. A fiú háború alatti fogantatását és születését, amelynek titkát Bébi Dobrovicsra bízta, az elbeszélő bizonyos értelemben szimptomatikusnak tekinti: „Azért van ez, mert [...] keresi a Hiteles Érzést, amely koronként eluralkodik a lakosságon? Ahogyan Bébin a szerelem háború idején. [...] A háborús szerelem tényleg más, mint a békebeli? Az egyedül hiteles? Lehetetlen. Nem lehet az. Ne legyen az.” E hiteles érzés, vagyis saját létezése okának nem-ismerete jelenti az Ibolya presszó és a Fiatal Művészek Klubja mélyvizének emblematisztikus figurája, a – Bereményi bevallása szerint Gémes János alias Dixiről mintázott – szent őrült, Doxa tragédiáját.

Az idősíkokat folyamatosan váltakoztató narráció összetettsége talán magánál az elbeszélte történetnél is izgalmasabb. A jelenből visszatekintő, de közelebről nem ismert elbeszélő úgy követi a szintén regényt író (vagyis írni próbáló) Dobrovics nyomozását, hogy a neki adatokat szolgáltató szereplők – Bébi és férje, Tipsi – beszámolóit mindvégig fenntartásokkal kezeli. Az elmondottak kétes valóságtartalmára való reflexió (implicit módon) mindvégig jelen van a szövegben, de olykor ennél drasztikusabb elidegenítő gesztusokkal is találkozunk: „Dobrovicsban csak egyszer merült fel, hogy hazudnak neki. Amikor Éva eddig a pontig érkezett. De nem szólt közbe Dobrovics, hagyta, hogy a nő végigmondja. Közben titokban azt gondolta, hogy itt valami szépítés van. Éva felnagyítja, kozmetikázza a saját szerepét. Mert az igazságnak van egy jellegzetes szövete, és Dobrovics azzal áltatta magát, hogy ő azt felismeri. És amikor Éva az utolsó találkozásról beszélt neki, érezhetően nem mondott igazat. Mert mi történt valójában? Ami hihető az igazság szerint.” Az ilyen és ehhez hasonló, rendszeresen közbevetett kommentárok, elbeszélői kételyek teszik rejtélyessé az egyébként nem

különösebben bonyolult szituációt, és hívják fel rá a figyelmet, hogy valójában esélyünk sincs a teljes igazság megismerésére és megértésére. Úgy gondolom, a szöveg finoman rétegződő felépítése jelenti a *Vadnai Bébi* legnagyobb vonzerejét, amely többszori olvasás után is tartogathat 36 meglepetéseket.

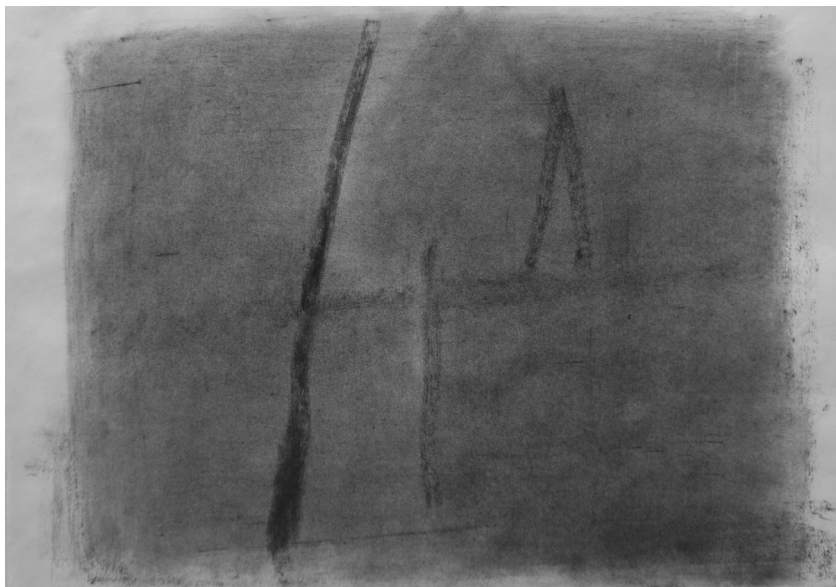
Nem esett szó idáig a regény másik fontos vonulatáról, nevezetesen a '70-es évek underground szubkultúrájának érzékletes leírásáról. Az első és második nyilvánosság között ingadozó Dobrovics mindennapjain keresztül egyaránt betekintést nyerünk a saját legitimitásának bizonyításán fáradozó hivatalos irodalmi struktúrába, és az intézményi kereteket radikálisan elutasító fiatal értelmiség köreibé. Nem járunk távol az igazságtól, ha nemzedéki kulcsregényként tekintünk a *Vadnai Bébi*-re. Zoli, az idős költő, az „utolsó nagyok egyike” figyelmezteti a kiadói lektorukra várakozó kezdő irodalmárokat: „rájöttem, tudom, hogy mi lesz a ti generációtok feladata a jövőben, hogy [...] megtaláljátok, hogy visszataláljátok azt, amit ezek eltöröltek, megpróbáltak eltüntetni előletek, és mostanára sikerült volna nekik, ha ti nem lennétek, és nem teszitek meg, hogy felfedezitek, visszahozzátok. [...] Isten. Őt kell visszahoznotok nektek.” Ha nem is Isten visszahozatala, de az értelmén túli létezésének elfogadása vezeti Dobrovicsot Bébihez és Doxához, nyomozása ilyenformán nemzedéki feladatként, az önmegismerés felé tett lépésként tűnik fel. Máskülönből nem is lenne érthető – az elbeszélő pedig talán szándékosan marad adós a magyarázattal –, hogy Bébi miért egy hirtelen bizalmába fogadott idegenre bízta legnagyobb titkát, közvetve hozzájárulva ezzel fia teljes leépüléséhez.

Amikor hosszú kitérők és félrevezetések (amelyekből maga a szöveg narrátora is jócskán kiveszi a részét, például amikor külső hasonlóságok felsorolásával érvel Doxa és Dobrovics nem létező rokonsága mellett) után fény derül az igazságra, a krimire hangolt olvasó joggal érezheti becsapva magát. Semmiféle észérv nem szól ugyanis amellett, hogy Doxa ne tudhassa meg apja nevét, így pedig a hosszan elhúzódó nyomozás – vagy Dobrovics szavával élve: „szenvedélykutatás” – értelme is megkérdőjeleződik. Persze nem szabad elfelejtenünk, hogy éppen a megmagyarázhatatlan, irracionális érzelmekre való hajlam köti össze a regény három főszereplőjét, így tulajdonképpen azon sem szabad csodálkoznunk, hogy a külső szemlélő semmivel sem érzi okosabbnak magát a lepel lehullta után. A regény végén derül csak ki, hogy Vadnai Bébi történetének megismerése semmilyen hatással nincs az események kimenetelére: Doxa megrázó, a pomázi szanatóriumban előadott performansa – mely során az intézet lakóival közösen adja elő élete misztériumjátékát – a bizonyíték arra a könyv elején megfogalmazott állításra, mely szerint „a lehetséges izgalmasabb, sőt igazabb [...] magánál a letűnt valóságnál is”. Hiszen, ha máshonnan nem, Vadnai Bébitől példájából tudhatjuk, hogy még

a szilárdnak hitt tények is viszonylagosak, ezért a hiteles érzéseken kívül semmire sem hagyatkozhatunk – így volt ez a '40-es években éppúgy, mint negyedszázaddal később. De talán manapság sincs másként. (*Magvető Kiadó, Bp. 2013*)

37

Új Forrás 2014/3 – Reichert Gábor: Hiteles érzések
Bereményi Géza: *Vadnai Bébi*

A JOBBIK RÉSZEM

Belőlem valaki útra vált,
Útra a jobbik részem,
Kiment belőlem, itt hagyott,
Csak úgy észrevétlen.

Félre se néztem, annyi volt,
Csak annyi volt, egy szót se szólt,
Hirtelen elment, itt hagyott,
Valaki útra vált, a jobbik részem.

Belőlem valaki útra vált,
És én utána néztem,
Jól van, hát menjen, tűnjön el
Az én jobbik részem.

Először úgy tűnt, semmi sem
Változott azzal, hogy hirtelen
Fogta magát a hűtelen,
S útra vált belőlem a jobbik részem.

Azóta járom nélküle
A végtelen világot,
S valahogy mindent nélküle
Más színben látok,

Hosszasan nyújtózik minden út,
Valahogy nincsen semmi úgy,
Minden szó mástól eltanult,
Mióta útra vált a jobbik részem.

Győzni sincs kedvem nélküle,
Énekelni sincsen,
Szórakozottan szórom el
Sok nagy régi kincsem,

Talán egy nő volt, tán gyerek,
Aki belőlem elveszett,
Elvitte minden kedvemet,
Magával hűtlen ringyó jobbik részem.

Arcomba vág, úgy ébredek,
A fény az izzadt ágyban,
Ténfergek, csavargok nélküle,
Tán erre vártam,

Mit se kell már itt féltennem,
Tán erre vártam, ez jó nekem,
Kicsusszant belőlem hirtelen
A kígyó hűtlen, kígyó jobbik részem.

Keshedt, vigyorgó arc tekint
Rám a rossz tükörből,
Tompák a szagok, máz a szín
És a csend csörömpöl,

Félre se néztem, annyi volt,
Elment belőlem, itt hagyott,
Magával vitte, nincs titok,
Nincs titok, útra vált a jobbik részem.

Én már úgy vagyok jó, ahogy így vagyok,
Én már nem leszek másik,
Matatni szeretek, álmodok
Egész kipusztulásig,

Azért van csak, mert itt hagyott,
Mit is mondhatnék, nincs titok,
Magával vitte, itt hagyott,
Valaki útra vált, a jobbik részem.

BÁBOCSKA

(Gyászrítus)

1. a tánctéren

BÁBÁK DALA

Bábocska, Bábocska,
Gyere ki a fényre,
Rágd ki, rágd ki magadat,
Szabadulj meg végre!

BÁBOK DALA

Nem mehetek ki,
Nincsen hozzá szárnyam,
Belül csak egy szőrös hernyó,
Kívül csak egy báb van.

BÁBOK (*prológ*)

Bábok vagyunk egy ismeretlen kézen.
Mozgunk, amerre mozgat,
Egyenarc, meredő szem, néma száj.
Üreges test, tehetetlen, belenyúlni jó csak.

1. BÁB

Ha leház magáról, nem létezem.

2. BÁB

A kéz az élet,

3. BÁB

Nélküle rongy csak a testem.

4. BÁB

Báb vagyok, álca,
Sorozatálarc rajtam,
Senki se tudhatja,
Ki vagyok alatta!

41

BÁBOK

Ti mind, kik csak a belétek dugott
Kéztől léteztek, most táncoljatok!

BÁBOCSKA *(jelentés)*

Mind elmúltak a színek.
Mind, csak a szürke maradt,
Csak a fénynyelő feketeség,
Csak a tejeskávé színe
A bögrémben meg az égen,
Valami piszkossárga,
Ami fáj a szememnek, amikor nézem,
Valami halotti sárga,
A májbetegegek szeme fehérje.
Szépiaszínú a fű, a vérem,
Antikolt fotó a város, a táj,
Kétdimenziós, csak szemlélhetem,
Bele nem lépek soha már.

BÁBOK

Táncolj!

BÁBÁK

Menekülj!

BÁBOK

Táncolj!

BÁBÁK

Menekülj!

BÁBOK

Táncolj! Táncolj! Táncolj!

BÁBÁK
Menekülj!

1. BÁBA

42 Menekülj, hadd bőrsödjön
Bögrédben a múlt.

2. BÁBA

Menj el messzire, lépj egy más fotóba,
A tenger jó. A tengert ismered.
Viharait, szélcsendjét, éjszakáját
A kék, hunyorgó csillagok alatt.
A tenger jó. Mert mindig színe van.

2. a tengernél

BÁBOCSKA (*rap*)

Egyedül ülök, egy kávé az egyetlen társam,
Elfásultam ebben a várakozásban.
Hogy egyáltalán létezem, arra sincsen tanú senki,
Csak ez az elhanyagolt, ködös, esti, bukaresti resti.

Helló, helló, Fekete-tenger!

Sohase láttalak, de mondjuk azt, hogy tetszel.

Leszel-e tanúm, hogy valaha éltem én is?

Leszel-e az isten nekem, leszel-e fétis?

Szürke volt a vized, amikor beléd néztem nemrég.

Ha tükröződöm benned, majdnem olyan, mintha lennék!

TENGER

Ne nézz belém többet. Mindig volt színem,

Kék és zöld és arany és fekete.

Káprázik tőle a halak szeme.

Nem adok belőle neked.

A vágyad hiába mélyebb nálam,

A könnyed hiába sósabb nálam.

Eredj vissza, ahonnan jöttél!

Eredj oda, ahol várnak még rád.

Nem tudok neked színeket adni.

Nem tudok neked levegőt adni.

BÁBOCSKA

Kilökött magából, ahogy őseimet
Halból, hüllőből, kétéltűből
Lenni légi madár, vagy szárazföldi patkány.

43

Kilökött magából, mint hajdan anyám
Teste tengeréből partra dobott engem,
Méhe sós vizéből élni lökött engem.

Most a nyakig érő gyalázatba
Vissza kell térnem, nem,
Nem vár semmi más,
Csak a gigantikus szégyen,
Meg a mega megaláztatás.

BÁBÁK DALA

Bábocska, bábocska,
Gyere ki a fényre,
Rágd ki, rágd ki magadat,
Szabadulj meg végre!

BÁBOCSKA

Nem mehetek ki,
Nincsen hozzá szárnyam,
Belül csak egy szőrös hernyó,
Kívül csak egy báb van.

3. a tánctéren

BÁBOK

Dugjatok belém egy kezet!
Valaki! Bárki! Mindegy, csak kitöltsön!
Dugjatok belém valamit,
Kérlek, könnyörgök!
Töltsön ki! Meg! Be! Föl!
Másként nem tudok megmozdulni.
Másként élőhalott vagyok.

Ti mind, kik csak a belétek dugott
Kéztől léteztek, most táncoljatok!

BÁBOCSKA

Inkább leszek élőhalott.

Élőhalott vagy halotthalott.

Saját magam akarok mozdulni,

44 Vagy ne mozduljak meg inkább sosem.

BÁBÁK

Pörögj csak, forogj, táncolj, táncolj!

Hajszold fel a légzésedet!

Gyorsítsd fel a szívverésedet!

Kapkodd a levegőt, dúsuljon fel

Oxigénnel az a sűrke véred!

Sűrűsödjön be tőle az a híg véred!

Szívd tele a tüdőd, hiperventilálj,

Mint lebukás előtt a bűvár!

Eljön nemsokára, hogy szállnod kell a mélyre,

Ahol nincs levegő, ahol nincs már fény se,

Lebuksz, mint a bűvár, mint a gyöngyhalász.

BÁBOK

Lebuktál, Bábocska, te repülni akarsz!

Saját szárnyakat akarsz! Mozogni akarsz!

Magadtól! Hát mi vagy te? Automobil?

Milyen dolog mozogni benned

Mocorgó kéz nélkül? Valami nélkül?

Mit képzelsz magadról, Bábocska, ki vagy te?

Madár vagy? Lepke vagy? Esetleg bőregér?

BÁBOCSKA

Jaj, nem, repülni nem is akar,

Nem vagyok denevér, rovar, madár,

Csak egy mozdulatot, amit nem más kéz

Irányít bennem, hanem csak én.

BÁBOK *(ítélet)*

Zárkába vele, magányzárkába,

Saját százegyed, kurva szobájába,

Évek alatt épített falak közé,

Vasrácsok, vastéglák, vaskövek közé.

Bűnös vagy, Bábocska, kiáltsátok, bűnös!
Bűnös szárnynövesztés kísérletében,
Magától mozdulás kísérletében,
Egyedül létezés kísérletében.

45

Zárjátok el! Zárjátok el!

4. a börtönben

ŐRMESTER

Jó reggelt, elvtársak, ébresztő föl!

BÁBOCSKA (*jelentés*)

Bal lábamhoz a színehagyott reggelt,
Bilincselték, a jobbhoz meg az estét.
A lépéshossz a kettő közti táv
A betonozott börtönudvaron.

Nincs ítélet. Nincs tárgyalás kitűzve.
Nincs szembesítés, se kihallgatás.
Csak a vasbeton égen elfolyó,
Mosásban megfakult gyapjúfalak.

Sokadmagammal, egymagamban,
Az önbüntetés-végrehajtási
Intézet gyűjtőfogházában,
A gyötrelem gyűjtőfogházának
Koszos udvarán, az évtizedes
Portól szürke udvaron körbe-körbe,
Söpörgetem a szétszórt csikkeket.

SMASSZEREK

Nézd má, ez még söpörget!
Ez még itten körbe-körbe.
Ez még gyűjtöget.
Csikkeket.

Na, ja.

Még a végén majd itten el is szívja.
Elszívja előlünk.

Na, ja.

A levegőt.

BÁBOCSKA

Szabadítsatok meg! Mentsetek ki innen!
 Rázom a rácsokat, arcom vasráncait.
 Mentsetek meg innen! Szabadítsatok ki!

SMASSZEREK (*rap*)

Ő, mesebeli ki-ki-királylány, ez a kérés megható,
 De az az ajtó belülről kilinccsel nyitható.

BÁBOCSKA (*népdal*)

Körbe vagyok zárva.
 Két vérkörbe zárva.
 Jobb kamrából a bal pitvarba,
 Bal kamrából a jobb pitvarba,
 Sej, de, sej, de sose jutok ki innen.

BÁBÁK

Szabad vagy, Bábocska,
 Szabad vagy, mire vársz?

BÁBOCSKA

Szabad? Hát köszönöm.
 Szabad, mint a víz,
 Mikor a kádból
 Kihúzzák a dugót:
 Szabad vagy, víz,
 Mehetsz, amerre tetszik,
 Na, miért nem mész?
 Minthogyha volna
 Bármerre utam,
 Minthogyha volna
 Más merre utam,
 Mint örvényleni
 Mind csak lefelé.

BÁBOK

Ha a pokolra visznek,
 Csak ne felejts el
 Hangszert vinni magaddal!

BÁBOCSKA

Nem visznek. A számban, a fogaim alatt,
Egyenként roppannak a kávébabok.
Amíg rágom őket, még érzem a testem.
Míg érzem a testem, addig itt maradok.

47

BÁBOK (*gúnydal*)

Bábocska dudás lesz,
Kell a dudás-tudás!
Jó utat, Bábocska,
Jó utat, nem mondjuk,
Vigyen el az ördög,
Elvisz az magától!
Kár beléd a kávé!
Kifordul a szádból.

BÁBOCSKA

Hova csúszik a kád meg a mosdó?
Vizes kövein a fürdőszoba,
A vécécésze, a fogasok, a köntös,
A tükrös szekrény tükre hova?

BÁBOK

Csorogj csak, vizecske, vár a lefolyó!

BÁBÁK

Add a kezed!

5. a zárkában

BÁBOCSKA (*remix*)

Apád vagy anyád, vagy a nagy szerelem,
Bármit ígérne is, elhagy,
Végigcsörtet az életeden,
Sóval hint be, és elhagy.
Hogy belepusztult vagy lecserélt?
Mindegy már, mikor elhagy,
Társ, szerető, vagy régi barát,
Halálra ítélt, ahogy elhagy.

BÁBÁK (*varázsdal*)
 Száraz szivacs voltál.
 Őt szívtad magadba,
 Most ha hozzád érnek,
 Ő fröcsög belőled,
 Mintha nem is volnál,
 Mintha csak ő volna.

Isten majd kifacsar,
 Markában gyűr össze,
 Tiszta vízzel átmos,
 Félreletesz száradni.

BÁBOCSKA (*jelentés*)
 oltárom tükör
 balról a függöny
 jobbról egy halott
 színésznő kalapja
 ráakasztva pár
 ékszer fölötte
 Jézus faarca
 virágok gyertyák
 halott gyermek fotója
 néhány kavics
 kis agyagszobrocska
 anyától emlék
 erőtlenségem erőtárgyai

BÁBÁK

Imádkozz: Mi Anyánk, aki a mennyekben vagy!
 Imádkozz: Mi Anyánk, aki mibennünk vagy!
 Imádkozz: Mi Anyánk, aki nem vagyunk.
 Imádkozz: Mi Anyánk, akiben vagyunk!

BÁBOCSKA (*ima*)

Ha neked az a negyednapos hullá
 Meg se kottyant, csak kihívtad a sírból,
 Aztán te magad is harmadnapon...
 Szóval ne mondd, hogy nehezedre esne
 Ebből a pudvás zombi-állapotból
 Engem is feltámasztanod, mikor

Arra sem vagyok jó, hogy horrorfilmben
Riogassam a kiskamaszokat.
Szóval ne gyere azzal, hogy régen volt,
Talán igaz se volt, neked idő
Nem számít. Hogyha nem segítesz, Jézus,
Tudd meg, hogy a lelkedem száradok.

49

BÁBÁK

Mondj mesét, hogyha félsz.
Támaszd hátad a falnak,
Hunyd be a szemed, hitesd el
Magaddal, hogy lesz fény, mikor kinyitod.

Öleld át a térded,
Hajtsd rá az arcodat,
Mondj mesét magadnak,
Mondj mesét nekünk.

Hunyd be a szemed, fénylesz
Mikor kinyitod.
Mondj mesét magadnak,
Mondj mesét nekünk.

BÁBOCSKA

Hegy van előttem.
Sötétség hegye,
Félelem hegye, önmagam hegye,
Koponyám hegye. Mozdulatlanul
Lábához ülök le, mesébe kezdek,
Hallgatni, hallgatni körém gyűlök.

BÁBÁK

Hegy van előtted,
Sötétség hegye,
Félelem hegye, önmagad hegye.
Koponyád hegye mozdulatlan.
Lábához ülj le, mesébe kezdj,
Hallgatni gyűlj önmagad köré!

6. a mese

BÁBOCSKA (*mese*)

50 Mohammed nem megy soha a hegyhez
Mohammed nem akar hegyre mászni
Mohammed fél a hegyi vihartól
Mohammed fél a vadállatoktól
Mohammed fél elveszni a ködben
Az ismeretlentől fél Mohammed

Mohammed a vackán kuporog otthon
Mohammed napjában ötször imát
Mormol Mohammed arccal keletnek
Leborul
Allah irgalmazz nekem
Ne kelljen soha a hegyhez mennem
Ne legyen soha meredek út
Előttem lélek-
Szakadva mászni –
És Mohammedhez eljött a hegy

Nem kerülhetsz ki
Nem is mászhatsz meg
Kásahegy vagyok
Báriumkása
Gipszkása vagyok
Rágd át magad

Mászik Mohammed
Tíz körme véres
Rágja a kását
Fojtogató

Mit elől megevett
Az jön ki hátul
Nyeli a hegyet
Nyeli őt a hegy

Emésztetlenül
Ráगतlanul
Halad át rajta
A nehéz anyag

Mit elől megevett
Az jön ki hátul
Csak ő nem jön ki
A hegy beléből

51

Jááj Mohammed miért is nem szakadt rád inkább
Báázi nagy köveivel a hegy
Jááj miért is nem nyílt ki alattad
Báázi nagy szakadékká a hegy
Jááj sose jutsz ki a hegy gyomrából
Gyomrodból a hegy kicsi Mohammed

BÁBÁK DALA

Bábocska, bábocska,
Gyere ki a fényre,
Rágd ki, rágd ki magadat,
Szabadulj meg végre!

BÁBOCSKA DALA

Nézek a tükörbe
Szivárog az arcom,
Elfolyik az óceánba,
Állok csak a parton.

Nézek a tükörbe,
Belvizes az arcom
Mi teremne, kirohadt mind,
Kudarc nő kudarcon.

BÁBOCSKA

Terméketlen vagyok.
Halott burok önmagam körül.
Már nem véd, csak bezár.
Magamba harapok – fáj.

BÁBÁK (*koan*)

Ki nem akar szenvedni,
Tanuljon meg szenvedni.

BÁBOK *(kuplé)*

Jaj, ne csinálj soha olyat, ami fáj, csupa
Gyötrellem úgyis az élet.
Nincs más cél, csak a csillapítás,
Ami kín, majd újra feléled!

52

BÁBÁK DALA

Bábocska, bábocska,
Gyere ki a fényre,
Rágd ki magad a burokból,
Szüless már meg végre!

BÁBOCSKA DALA

Kicsi lyukat rágtam
Nem férek át rajta,
Szétszakad a szárnyam, hogyha
Átpréselem rajta.

BÁBOCSKA

Mi Anyánk, ki az égben vagy!
Mi Anyánk, ki énbennem vagy!
Mi Anyánk, ki nem én vagyok.
Mi Anyánk, akiben vagyok!
Újra tudsz-e szülni engem?
Újra, halhatatlanságra?

BÁBÁK *(mantra)*

El kell engedned mindent,
Elhagy szemed világa,
Kihunynak mind a színek,
Nincs többé szürke, sárga,

Marad az egy-sötétség,
Szádra szorított párna,
Tüdődöt szétfeszítet
Levegőért, hiába.

A tested száraz kifli,
Valaki lassan rágja,
Vizes homokként omlasz,
Zúdítanak egy zsákba.

Valami szörnyű vákuum
Csak szív, csak szív magába.

7. odaát

53

BÁBOCSKA

Jaj, mennyi bíbor, mennyi vad lila,
Vibráló türkiz, vakító narancs,
Milyen mély sötét, hány hónapnyi szürke
Kellott, hogy ne titeket lássalak?
Hogy észrevegyem, mennyi halványabb szín
Vett körül, mennyi pasztell árnyalat.

Gyere most, gyöngyház, jégkék, gyöngye hússzín,
Hatoljon bőröm alá fényetek,
Ringassatok, akár egy újszülöttet,
Hadd higgyem el, hogy élek, élhetek.

BÁBÁK

Nem ismersz magadra. Nem ismersz miránk.
Új test, különös, új nedvek, új mozgás.
Nézz a tükörbe, ismerj magadra.
Halott burokból élő vagy magad.

BÁBOCSKA

Első lélegzet. Lehet, hogy élek.
Isten látja, hogy fekszem a napon.
Valaki ringat, ölelem magam,
Földanya mellét simogatom.

Nem tudom, mi volt, s mi jöhet még,
Hogy ez-e az a perc, mire vártam,
Egy öreg fa kérgét simogatom.
Fekszem. Szárad a szárnyam.

AHMEDABAD UTÁN A MOSOGATÁS

Mikor megláttalak, egyből eszembe jutottál
Te vagy az, aki az örvénylő órákat hozza, mutatók nélkül.

Amíg nem láttalak, elfelejtettelek.

Egy izzadtvörös bárpult két oldalán találkoztunk újra
pár év múlva. Végtelen pillanat.
Belémnéztél és megérintettél ahogy a
hullóbarna platánlevél a lepke árnyát.

Akkor eszembe jutott minden.
Ahogy sok száz évvel azelőtt
együtt lovagoltunk át a kietlen köves pusztán Ahmedabad után
Te, az udvari költő s én, kit a szultán száz közül a legjobban szeretett.

Fehér köpenyed lobogott a sivatagi szélben
Csadorom hollófodrai szakadtak az égre
Arcunkat a menekülés márvánnyá cserzette
Lovaink patáját sok-sok múlás-hangya ette
Oly soká tartott a perzselt köveken át a vágta
Hogy túros lett a derék lovak háta
Messze voltunk már a városfaltól, palotától
Megálltunk hát
A szétrobbanó ég alatt a szűkülő repedt földre léptünk
s kérlelhetetlen csókodon át a lelkem
beléd szédült.

Most meg a mosogatás.
A koccanó borospoharak -
megannyi kényes kocsmakellék
tisztul a kezem alatt.
Te mögém lépsz:
Segíthetek? -
Tested meleget áraszt
lényed átjáró

Honnan hová vándorolnak Kirilla Teréz akkordjai? Milyen, ma már sokak számára megközelíthetetlen, ködös, havas, zengő-bongó, a Grimm-testvérek légies, melankolikus, hajnalfényes, a bécsi erdő rejtélyekkel teli vidékéről érkeznek a nagyvárosi hétköznapokba ezek a különös akkordok?

Csepcsányi Éva 55

A Napkút Kiadó gondozásában megjelent, *Vándorló akkordok* című kötet nem a formai bravúrok, a virtuóz szövegkezelés, vagy a mondanivaló miatt különleges. Egyedisége, s ezáltal a kortárs

PROFÁN LITURGIA

Kirilla Teréz:

Vándorló akkordok

irodalom egyfajta távolságtartó, kívülálló, tárgyilagos és unottan szexista – filozofikus uniformitása közül kitűnő sajátossága légiesen finom, elhatárolt, zárt „tündérvilágban” rejlik.

Igen, néhol felháborítóan és anakronisztikusan érzelmes, érzeki, spleenes, egyszerre panteisztikus, germán és keresztény, de nem édeskés, nem amatőr, és nagyon is tisztában van a valósággal. Kirilla lírai alanya tudatosan, önszántából bolyong ködös fennsíkokon, misztikus vidékeken, párás folyópartokon.

A kötet verseket és prózákat is tartalmaz, de a rövidprózáinak hangja is lírai. A művekben vannak állandóan visszatérő képek és motívumok, melyek a kötet egészének homogén hangulatot biztosítanak.

Ezek közé tartozik a víz, folyó, köd, bánat, magány, várakozás, vér, sötétség, árnyék, idő, tér, ezüst, hamu, kéz, pupilla, jég, virágok. Ezek a költői képek, motívumok sokféle variációban, kontextusban jelennek meg, az adott szöveggörnyezetben nyerve el igazi erejüket. Őt ciklusból áll a *Vándorló akkordok*, az első háromban versek találhatóak, a negyedik ciklus egy prózai mű, az utolsó pedig egy misztikus, drámai dialógus.

A műfaji sokszínűség mégsem kelt zavart, mert a művek mondanivalója ugyanaz. Ahogy Jelenits István írta a fűlszövegben: „A „való világ” talmi szenzációit és nyomasztó szürkeségét egyaránt félretolja. Álmodat, emlékeket, a kollektív tudatalatti és a Biblia képeit idézi, mint valami profán liturgia.” A fűlszövegben említett bibliai képek inkább utalásszerűen jelennek meg a versekben, de a transzcendencia kimondatlanul is érezhető a művek légkörében. Konkrétan az angyalok, a szeráfok, a bor és a vér, mint Krisztus vére, a bárány, és a szakrális térre utaló elemek, a kupola, gyertyák, viasz, tömjén, sírbolt, kehely. A végső idők, az apokalipszis nem távoli lehetőségként, hanem bármikor bekövetkező, sőt, már csírájában jelen lévő valóságként tűnik fel.

Az első, *Születések* című ciklus csupán két hosszabb verset tartalmaz, de ez a két vers megadja, előrebocsátja a teljes kötet hangulatvilágát, így programversnek is nevezhetőek:

56 *A bukott angyal bezúzta tükörcépmet.
Szemében lengő moszat az árvaságom.
Láthatatlan terekben szél
Borzolja a könnyek vizét.
Az angyal, aki óvott engem, meghalt.
Megenyhült világossága a földig süllyed.
„És idő többé nem léssen”.
(Egy sanzón, ha születélt)*

Már az első ciklusban is, de még inkább a további részekben felmerül a tér, az idő és a lét problematikája, nemcsak a versekben, a prózai részekben is. A lírai én nem tekinti abszolút törvényszerűnek a három fogalom klasszikus határait, sőt, transzparensként kezeli őket, olyan hatást keltve, mintha félig a tér és idő koordinátáin kívül mozogna, ahol a lét határai, kezdete, vége szintén más színezetet kap:

*De együtt átszakítjuk az idő ütőerét,
A vízparti ház sötét üvegablakai alatt.*

*Mielőtt megszültelek volna,
Te már voltál.*

*Azon az első estén a lét asztalához ültünk.
Te ott ültél köztem és a semmi között.
(Kóborlás egy kisfiúval)*

*Kristályfuga. Lét és
Nemlét közt árva lomb.
Vigasztalan tánc.
(Ősz-etűdök)*

A *Kövületek és szakadékok* című második ciklus némiképp kézzelfoghatóbb, urbánusabb helyszíneket kap, de továbbra se mond le a légies, ködös, rezignált atmoszféráról, mintha egy áttetsző, tűnékeny szellemi lény, egy éber szem lebegne a folyó, a város és a hidak fölött, tisztas távolságban a szürke hétköznapoktól: „A semmi tükör, / de fátyolként magára vonja / a város ezüstpáráját. / Ez a fátyol végül a szívünkre terül.”

Az *Elnapolt pásztoróra* című versben megjelenik a szerelem témája is, de nem úgy, mint a beteljesült boldogság, szenvedély, erotikus testiség, inkább egy melankolikus zongorajáték egy téli alkonyatban, sejtetve, bánatosan, lemondóan, a mélyben izzó, kavargó vágyat, az egyesülés extázisát nem pakolja ki, mint egy piaci kofa a portékáit, a részletek izgalmát, a vára- 57
kozás és a szeretkezés művészetté emelt oldalát igyekszik megragadni.

„Forró fényfoltok / vergődnek a falakon. / Egy láthatatlan, / gömbölyű amforában / habzik meztelenséged.” (*A kék bánatfonat*); Hangodban ringott / az ég fekete vére. / Zuhatagával öntöztél. Homlokomon / ragyog a kín. Szertartás.” (*Jégvirágok*)

A lebegés, és a többször visszatérő reflexió az idegenszerű, mégis saját testre, az árnyékok folytonos változása, amely által a tér és az idő jellege is változik, hullámzó, mozgalmas, örvénylő hatást keltve ez által tovább fokozva a képlékenységet, változékonyságot, légiességet, mint a létezés és a szerelem igazi közegét.

A *Képeső* ciklusban kiteljesedik a dallamosság, az enyhén gótikus hangulat, a sokfelé rezonáló, sokféle érzelmet és az intuíciót is megmozgató képekben:

„Szikla – redőkön/ lázasan boronganak / meddő hamvaink. / Az elhullt csillagjának / gyapjas bolyhán ég az est.” (*Pelikán – ünnep*) ; „Bezúzott tükör / a tenger, de mint a prém, / oly puhán lüktet / az angyal vállán: csupasz / testén semmi karcolás.”

A versekben felsejlő látomások, álmok, víziók a tudat mélyebb rétegeit, a kollektív tudatalattit is megmozgatják, nem igazán lehet őket csak „szemmel és ésszel” olvasni.

Nincs ez másként a *Vándorló akkordok* negyed ciklusában sem, a *Fekete hegedűben*, melyet a szerző a nagyapja emlékére ajánlott. A *Fekete hegedű* című novella képi világa álomszerű, sok gondolatfutamot, víziót, aprólékos, érzékletes leírást tartalmaz. Egy rendkívül érzékeny, magányos kisfiú lelkivilágát rajzolja meg pszichoanalitikai pontossággal és részletességgel, élénk képeket, asszociációkat alkalmazva.

Néhol nem túl hiteles a leírás, némely filozófiai, lételméleti eszmefuttatásokat nehéz feltételezni egy öt-hat éves gyerekről, bármilyen hiperérzékeny legyen is, ennek fényében inkább szimbolikusan érdemes értelmezni a *Fekete hegedűt*, mely magába sűríti az ember szeretetvágyát, a magányt, a hétköznapi világból való kirekesztettség megélését, és a belső világában, a lélekben létrehozott privát tér jelentőségét, megtartó erejét.

Az utolsó, *Nászutasok* című ciklus, ahogy azt az alcím is elárulja, *Misztikus lakoma öt képben*, mégpedig Pilinszky János emlékére. A drámai elemek, a prológos, az epilógus, a kar, és a két beszélő, a Nő és a Férfi a prófétai világ és a *Jelenések* könyvének képeinek, nyelvezetének biztosít keretet.

Rengeteg utalásszerű, kevésbé ismert bibliai képpel, vagy a keresztény hagyományban fellelhető apokaliptikus motívumokkal dolgozik. A Férfi és a Nő szerelmi kapcsolata, násza már az *Énekek éneke* könyvében is, de még inkább az ókeresztény kori egyházatyák írásaiban Krisztus és a Választott nép, majd Krisztus és az Egyház szimbóluma volt, és az is mind a mai napig, a lakoma pedig a keresztény hagyományon kívül is közismert szimbóluma a halálon túli életnek, mennyországnak, üdvösségnek. A földi lét, a gondok, a test és a lélek között feszülő ellentétek, a halál és az élet alapkérdéseinek fölvetései egy nagy öröménekké olvadnak. A prolóógus és az epilógus szövege szóról szóra ugyanaz, utalva ezzel a körforgásra, az alfára, az omegára, a kezdet és a vég hasonlóságára.

Az epilógus előtt így zárja a Kar az Ötödik képet: „Aki megkeseredett, ne habozzék, élvezze a vigasz bőségét! Mindannyian élvezzék Erősz lakomáját! Tele az asztal, tobzódjatok valamennyien! Alvilág, hol van a te győzelmed?”

Méltó és felemelő lezárása ez a *Vándorló akkordok* című kötetnek, melynek szerzője egyetemes emberi értékeket közvetít az írásain keresztül, és ebben az esetben az egyetemes jelzõt igazán komolyan kell venni, mert ugyan kétségkívül a keresztény hagyományban mozog, mondanivalója az életről, a bánatról, a szerelemről, a szorongásról, a halálról és a halálon túli létállapotokról mindenkihez szól.

Asszociációi, merész képzettársításai, víziói és álmai különösen sokat adhatnak az érzékenyebb lelkű, a meseszerű, távoli tájakat, vagy éppenséggel a nagyon is közeli, a legközelebbi, a belső tájakat bebarangolni vágyó olvasók számára. (*Napkút, Bp. 2012*)

Hosszú évek óta, pontosabban két évtizede nézem valóságos szenvedéllyel az ún. művészfilmeket, olvasom a rendezők feljegyzéseit, naplóit, az elemzéseket, filmtörténeti munkákat, s végül vettem a bátorságot, hogy saját használatra egyéni filmelemző fogalmakat is kreáljak – az egyik ilyen a 'láthatatlan film'. Arra az esetre találtam ki, amikor a mozivásznonra vetített, látható film halvány lenyomata, jelhalmaza egy

Kirilla Teréz 59

A NAGY SZÉPSÉG

másik, a látható mozgóképek mögött pergő láthatatlan filmnek, amely erős benyomást gyakorol a nézőre, láthatatlan mivolta semmiféle gátat nem szab neki, egyfajta erő, amely a látott képeken át közvetítődik. Ilyen film *A nagy szépség* is Paolo Sorrentino rendezésében, mely az Európai Filmdíj (2013) keretén belül elnyerte a Legjobb film, Legjobb rendező, Legjobb férfi főszereplő (Toni Servillo) díjakat, és jelölték a Cannes-i fesztiválon (szintén 2013-ban) az Arany Pálmára is.

A film a főhős, Jep Gambardella író hatvanötödik születésnapjának bemutatásával kezdődik, egy látszólag tőle független képsorral indítva: Róma egyik parkjában, ókori történelmi személyiségek szobrai körül sziesztázó embereket, templomai, szökőkútjai köré gyülekező turistákat látunk, s az idegenvezető szavai közben a háttérben lévő templomból kiszűrődik John Tavener *The Lamb* című kórusműve. A következő pillanatban már az oszlopok közt, vagy a falfülkékben álló énekesek arcán kalandozik a tekintetünk, hogy végül az épület tövében lévő hatalmas szökőkút tisztán csillogó víztükrét lassan pásztázva egy szívroham miatt hirtelen összeeső turista testén állapodjon meg. A kép abszurd hangulatú, álomszerű érzetét növeli az intenzív, fehéren csillogó napfény egy-egy megvillanása a térben.

Innen egy épület tetőteraszára csöppenünk, ahol az esti sötétséget feloldó neonlámpák fényében, Bob Sinclar *Far L'Amore* című számára tombolva ünnepli „a felső tízezer” Jep születésnapj buliját. Gyönyörű, ápolt, meztelenségüket meg-megmutató testek rengetegében több hasonló buli, vacsora, esküvő szemtanúivá válunk a film során, melyeknek keretébe a rendező olykor beilleszt egy-egy posztmodern performanszt: ilyen a késdobáló jelenete, vagy egy tíz év körüli kislány „több milliót érő” bemutatója, aki a szülei ellentmondást nem tűrő utasítására, a képzőművészeti piac legnagyobb gyűjtőinek jelenlétében egy kertben felállított hatalmas vászonra, síró-vínnyogó hangokat kiadva, fröccsenti fel doboz számra a különböző színű festékeket, amikből végül koherens, harmonikus színvilágot „varázsol” elő. Említésre méltó az a performansz is, mely egy

tömény iróniával bemutatott szabadtéri játék: a „művésznő” meztelenre vetkőzve, a vörösre festett fanszörzetébe metszett sarló és kalapács képével világosan jelezve politikai vonzalmait, fehér tüllkendőbe kötött fejével nekirohan egy épületrom falának, majd szédelegve szembefordul a fűben

60 döbbenet ülő nézőivel, azt üvöltve feljűk: „Gyűlöllek benneteket!”
Lelkesen megtapsolják, ám az interjűból, amit Jep próbál készíteni vele (sikertelenűl) egy neves magazin számára, úgy tűnik kevésű érdemli meg az elragadtatott reakciókat: képtelen válaszolni a férfi világos, logikus kérdéseire, és nevétséges jelenetet rendez, amiért az nem engedi beszélni az „avantgard” művészi életrajzok kliséiről: a sanyarű gyerekkorról, a sors buktatóiról, anyja szeretőiről, akik kislánykorában megrontották, a minden akadályt legyőző kitartásáról, heves szeretkezőekkel töltött mindennapjairól. Jep melankolikus élelátásával, csendes ellenállásán át pillantjuk meg a művészet öngyilkos akcióját, mely a semmitmondást kihívóan provokációnak állítja be.

Lassan bontakozik ki előttűnk az unalomba sűppedt, a semmi ízét élvező nagyvilági ‘fogyasztók’ korrajza, akik közt Jep szinte belebetegszik a bénító mélabűba. Saját vallomása szerint huszonhat évesen jelent meg a nagyvilági társaságban, melynek hamarosan a királyává vált, ráébredve közben arra a képességre, hogy milyen könnyedén fájdalmat tud okozni bárki-nek. Az egyetlen, még fiatalon megírt regénye után (*Emberi készűlék*) mintha csak azért nőttek volna monden szárnyai, hogy negyven éven át egyre mélyebben gyötörje őt a megízlelt ‘semmi’, s egyre elkerűlhetetlenebb legyen a pillanat, amikor szembe kell néznie vele, s a nyomában támadt mély melankoliájával. Úgy tűnik, ez a pillanat épp a hatvanötödik születésnapján jött el, melynek verőfényes kora délutánján mi, nézők, először a japán turista halálát láttuk, s amikor, talán épp ezzel egyidőben valahol, Róma egy távoli szegletében meghal Jep fiatalkori, egyetlen szerelme is, aki után soha többé nem tudott nőt szeretni.

Másnap, amikor Jep az éjszakai buli után Róma utcáin sétálgatva hazafelé tart, a szikrázó napsűtésben felvett filmképekkel időződik fel bennűnk a kezdő képsor hangulata: ugyanaz az élesen fehér fény villan fel egy-egy folt erejéig a kertekben, a házfalakon, a kolostorok udvarán önfeladten játszó apácák és gyerekek ruháin, arcain. Engem az orosz szuprematista festő, Malevich képeinek belső ragyogással telt, fehér foltjaira emlékeztetett minden ilyen villanás, melyek mintha az eljövendű idű sugallatai lennének, a megűjűlás, a transzfiguráció lehetőségét vetítve előre. Malevich azt írta: „A fehér négyzet egy új, fehér világ kifejeződése, amely az értékteremtő emberi lét tisztaságát sugározza magából.” Tehát nem a semmi tere ez a fehér fény, hanem a rejtett revelációjé, amely egyszerre hordozza és elrejti a teremtés szépségét. Talán a szépségnek ez a rejtőzködű, belső sugárzása ihlette

arra Sorrentinót, hogy olyan képeken villantsa meg ezt a fehér fényt, amelyek a megtisztulást, és a világ belső, lelki gazdagságának kibontakozását ígérnek. Mindezek a képek, melyeknek ártatlanságát Jep szemlélődően magába szívja, valamint hajdani szerelmének halála adnak neki erőt ahhoz, hogy ki-
61
üresítse azt a szorongással és kétségbeeséssel telített jelentéshálót, amit negyven éven át szőtt, éjszakáról éjszakára elmerülve a nagyvilági élet meddő szórakozásaiban. A filmkép nyelvén ez a fehér fény jeleníti meg a mozdulatlanra vált időt, melynek révén Jep lehetőséget kap, hogy a kiüresedés után teljes, belső szabadságban váltsa meg önmagát. A felismerés, hogy milyen mélyről jövő, egyetemes semmi sújtja az egész világot, egyfajta monoton szédületbe sodorja (esténként a mennyezet fehér síkján mintegy látomászerűen elvenedik meg előtte a tenger, melynek partján bontakozott ki élete első és egyetlen szerelme, a látványba szinte beleájulva alszik el minden alkalommal), és ez a szédület szakítja ki a negyven éven át felgyült kétségbeesés bénító szorongásából, egyre éleslátóbbá teszi, s egyre élőbbé a lelkiismeretét és a képzeletét.

Paradox módon épp az a melankólia világítja meg az utat előtte, melynek oka a felismert semmiben keresendő. A modern ember jellegzetes poklainak sötétjéből fölszálló melankóliát súlyosabbá teszi ugyan Andreának, fiatalkorú barátjának, és Ramonának, egyik kései szerelmének a halála, de ez sem töri meg belső szomorúságának megtisztító erejét. Jellemének olyan ambivalenciája ez, mely Dosztojevszkij világára emlékeztet – ez utóbbira egyébként Jep tesz is néhányszor utalást. Ahogyan e belső fájdalmat hordozva mégis teljesen nyitott marad Róma művészi szépségeinek befogadására, vagy ahogyan némán nyeli könnyeit azt a fotókiállítás látva, mely egyik barátja arcait örökíti meg gyerekkorától kezdve felnőtt koráig, és amely mintegy hű lenyomata annak a pusztulásnak, amit a nyugati civilizáció szellemi kiüresedése visz végbe az emberi lélekben, tehát azzal az egyszerű alázattal, amivel a nagyvilág egykori befolyásos királyaként szemlélődni és sírni képes, érzékelteti a világra és rá is nehezedő depressziós közöny legyőzését – s ezáltal egy 21. századi Miskin alakja rajzolódik ki előttünk. Hogy a Miskinnel vont párhuzam nem légből kapott, s szerepe lehetett a rendezői intenciókban, azt a film utolsó nagy jeleneteinek egyike is bizonyítja.

A Szentatya meghívására Rómába érkező száznegyvenes „szent”, Maria, aki a szegénységgel jegyezte el magát, részt vesz a Jep házában, Róma értelmiségi és arisztokrata „krémjének” részvételével rendezett vacsorán. A vacsora voltaképpen célja egy interjú készítése lett volna, ám ezt Jep, látva a szent aszketikus hajlamát és idegenkedését az üres beszédtől, végül nem erőlteti. Maria vacsora közben egy pár percre félrevonul a mosdóba, s az alkalmat kihasználva, nem tér vissza az asztalhoz, hanem észrevétlenül,

a szállodai luxus elől menekülve, Jep szobájába hatol be, ahol a padlón alszik el – ahogyan kolostori szobájában is világeletében a földön fekve aludt. Miután fél éjszakán át hiába keresi őt a társaság, a kert valamennyi zugát átfésülve, az aludni térő Jep talál rá, a szobája padlóján. Első
62 ijedelme elmúltával azzal a természetes szelídséggel, amit a film első perceitől fogva érzünk rajta, leül egy fotelbe, s ott tölti az éjszakát. Egy hosszú, végtelennek tűnő félpercen át csak a szent földön fekvő testét látjuk, s a fotelben ülő Jep térdét, amin enyhe, alig látható remegés fut végig. A kép önmagában gyönyörű, de egyszersmind arra az ismert és híres dosztojevszkiji jelenetre is emlékeztet, amelyben Rogozsin és Miskin a holtan fekvő Nasztaszja mellett ülnek szótlánul, egymással szemben, és remegő térdük majdnem összeér. A filmbeli szobában csak egyetlen enyhén remegő térdet látunk, egy éppoly szelíd lelkű, ám a 21. század sötét melankóliájával sújtott emberét, s a holttest helyett egy földön alvó szentet. Az egész kép oly szuggesztív, és a pszichológiai realizmus tekintetében olyan hitelességgel ábrázolt, hogy talán ez az egyetlen pillanat, amelynek csendjét szinte mérni lehetne a poszt-posztmodernül nevelt nézőkkel teli teremben. Meg sem lepődünk hát azon, ahogyan a főhős sem, hogy a következő, hajnali jelenetben az erkélyen ülő szentet az Afrikába vándorló, rövid pihenőt tartó egzotikus madarak serege veszi körbe, meghitt közelséggel, miközben arról faggatja a kávéját kavargató Jepet, hogy miért hagyta abba az írást. A kérdésre egyetlen igazi válasz létezik: a szent gyenge lehellete, amely elég erős fuvallatnak bizonyul ahhoz, hogy a vándormadarak hirtelen fölröppenjenek az erkélyről, és elárasszák a Róma fölött boltosodó hajnali eget. A film üzenete itt összefonódik a jelenetek háttérében eddig láthatatlanul pergő filmmel, mely Jep életének érzeteit sugallta letisztult formákban: a szentnek pusztán leheletnyi, ám valószínűs jelenléte is elég ahhoz, hogy a legmélyebb poklokból is, a harag, a közöny, a depresszió és az unalom bugyraiból is teremtő alkotóerő támadjon. Ezen a hajnalon kezdődik el ugyanis az a regény, amely talán mindig is létezett, de amelytől Jepet negyven év üressége választotta el, s amit utolsó vallomá-
sával a lét egyetlen, megismételhetetlen ünnepévé is avat.

„Az egyik legegységibb hangú kortárs olasz filmrendező, aki ráadásul gyakran érinti az ország társadalmi-politikai tabujait is, rövid hollywoodi kitérő után (*Helyben vagyunk*, 2011) egy aktualizált *Édes élet* átirattal tért vissza hazájába. Míg a korábbi nagy kritikai tabló, az *Il divo* a nagypolitika és a maffia különös házasságának groteszk portréját tárta elénk, addig az új film az örök város entellektüeljei elé tart görbe tükröt.

Paolo Sorrentino az utóbbi évek egyik leg-

felkapottabb sztárrendezője, eddig minden új filmje a cannes-i versenyprogramban debütál – ugyanolyan kirobbanhatatlan szereplője a fesztiválokban, mint Lars von Trier vagy Michael Haneke. A siker nem véletlen: Sorrentino valami teljesen egyedivel próbálkozik a kortárs európai filmben. Ellentétben ugyanis az utóbbi évtized meghatározó divattrendjeivel, mint a kézikamerás kisrealizmus (dogma) vagy a minimalista ‘slow cinema’, az olasz direktor stílusa a legerőteljesebb expresszív hatásra törekszik. Bonyolult kameramozgások, extrém beállítások, barokkos enteriőrök jellemzik filmjeit, és ezeket a stílusjegyeket a látványos lassítások még inkább kihangsúlyozzák. Ehhez társul a sokat emlegetett szokatlan zeneválasztás is, ahol az alternatív rock és a lakossági techno könnyen keveredik az olasz operákkal. Sorrentinónál láthatólag minden centire pontosan meg van tervezve. Nem csoda, hogy a művészfilmek közönségét letaglózza ez a virtuóz stíluskavalkád. Ha előképet keresünk, akkor az európai mesterek helyett sokkal inkább Martin Scorsese perfekcionizmusa ugorhat be elsőre. Az amerikai rendezőhöz hasonlóan, Sorrentino sem riad vissza a bombasztikusnak ható megoldásoktól, célja, hogy elkápráztassa a nézőt. Sokszor az lehet az érzésünk, szinte versenyre kel Hollywood jól ismert megoldásaival. Mégis, ha jobban filmjei mögé nézünk, látható lesz, hogy Sorrentino vérbeli európai filmes szerző.

A rendező választott hőseivel, sokkal inkább a modernista olasz film 1960-as évekbeli aranykorát idézi meg: Fellini és Antonioni elidegenedett, zsákutcás életükkel mit sem kezdő figurái térnek vissza Sorrentino történeteiben. Méghozzá monomániásan csak olyan karakterekről forgat, akiknek korábbi, sikeres élete teljesen összeomlott, akik már túl vannak a csúcson. Már első filmje, *A felesleges ember* (2001) is egy népszerű slágerénekes lassú – kiskorú lányok megrontásával és kokainozással kísért – leépülését követte végig, a megnyugvást jelentő börtöncelláig. Ennél a filmnél azonban Sorrentino még fontosnak tartotta, hogy a magatehetetlen lecsúszást kontrasztba állítsa egy

Kriston Levente 63

A BOTOX VARÁZSA

Paolo Sorrentino:

A nagy szépség

ex-profi focista nagyratörő edzői ambícióival, akinek a története ugyan nem kevésbé tragikus, ellenben erkölcsi erőt sugárzott magából. Az igazi áttörést jelentő második filmnél, *A szerelem következményei*-nél (2004) már semmilyen pozitív ellenpontra nincs szüksége a rendezőnek: az egykori sztárbró-
64 kert egy balul sikerült „tranzakciós hiba” következtében a maffia arra kényszeríti, hogy családjától elszakítva, egy svájci luxusszálloda lakójaként élje le hátralévő életét. Innen már tényleg csak a szerelemben és annak „következményeként”, a heroikus halálba lehet menekülni. Amikor a háború utáni egyik legfontosabb olasz miniszterelnökről, a négyszer megválasztott Giulio Andreottiról készít életrajzi filmet (*Il divo – A megfoghatatlan*, 2008), akkor is a végső bukás előtti utolsó ciklusra koncentrál és a korrupciós vádak miatti bírósági tárgyalás képeivel zárul a portré. Összességében elmondható, hogy filmjeiben leginkább önmaguk hibájából parkoló pályára került embereket láthatunk, akik korábban sokkal többre voltak hívatottak, és akik saját ideáljaikkal képtelenek elszámolni.

A nagy szépség, Sorrentino legújabb munkája azonban valódi végpontnak tűnik az életműben: a nagyformátumú személyiségek önsorsrontó anti-karrierjét valószínűleg nem lehet alaposabban kielemezni. A mű a korábbiakhoz képest már nem is a bukásról szól, hanem egyszerűen egy állapotfilm, ahol már esély sincs az újrakezdésre. A film főhőse Jep Gambardella ugyanúgy újságíró, mint a nagy előkép, az *Édes élet* Marcellója. Azonban ami Fellini bulvár-zsurnalisztájának nem sikerült, az összejött Jepnek: képes volt „élete regényét” letenni az asztalra. Igaz, azóta sem alkotott semmi különöset. Ugyanis Jep kiválóan érzi magát a hatalmas semmittevésben. Néha barátai felemlegetik neki, hogy mégis miért nem folytatta negyven évvel ezelőtti, egyetlen regényét, miért nem írt új könyvet. Ha azonban Jep valaminek a mestere, akkor annak az elmagyarázásában, hogy miért nem érdemes a mai Rómáról bármit is írni. „Minden az ellen van, hogy írjak” – hangzik el a film során többször is a szentencia. Néha-néha készít ugyan egy riportot, de élete fő ritmusát mégiscsak a hajnalig tartó partik és a Colosseumra néző lakásában rendezett baráti csevegéseinek váltakozása adja. Jep igazi foglalkozása és egyben életcélja az, hogy Róma legbefolyásosabb társaságainak középpontjává váljon: letaglózó, fölényes stílusával és sármos előadásmódjával mindenkit elbűvöl. Kérdés, hogy e mögött a stíl mögött van-e bármilyen gondolat. Sorrentino végig kétségessé teszi, hogy a főszereplő valóban tehetséges író-e, vagy csak a tátongó üresség húzódik hangzatos mondatai mögött. Ezen a ponton fontos megjegyezni, hogy Sorrentinonál a kiüresedő életek sosem jelentenek egyet az anyagi leépüléssel, Jep is hatalmas jólétben tengeti minden napjait.

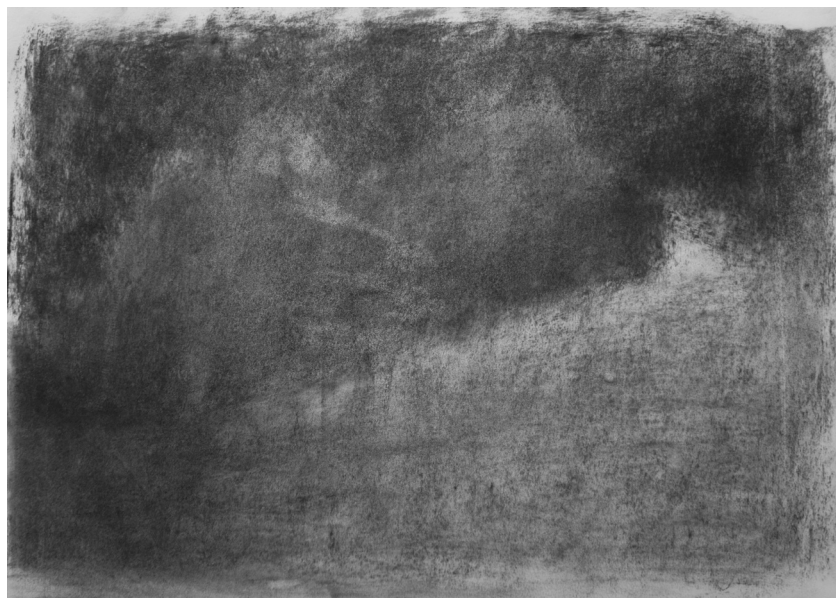
Érdekesen rímelnék erre a film – az életmű korábbi darabjait is meghaladó – bravúros formai megoldásai, a geometrikus megtervezettségű kompozíciók és a szédítő kameramozgások. Akár még manírosnak is gondolhatjuk

ezeket a túlzó formai eszközöket, amikor valódi cselekvések és akciók híján csak egymással lényegtelen semmiségekről fecsegő, jómódú értelmiségiakat látunk több mint két órán keresztül. A rendező mégiscsak azt sugallhatja, hogy filmje sem áll kívül az általa ábrázolt világ keretein: a pontosan szabott zakók és a luxusvillák tetőterében rendezett partik, a botoxkal felvarrt ráncok ugyanúgy vonzóbbnak és izgalmasabbnak akarnak feltüntetni egy unalmas életmódot, mint ahogy *A nagy szépség* is teszi a maga tökéletes megformáltságával. Az egyik visszatérő megoldása a filmnek azok a snettek, ahol a lassan sikló kamera távolról közelít rá a teljesen mozdulatlan szereplőkre. Ezt látjuk abban az abszurd jelenetben is, ahol Jep egy luxusáruház „próbatermében”, egy pulpituson ülve szemlézi végig aktuális barátnőjén a gyászruha kínálatot, miközben nagyívű előadást tart a ruhákat váltogató nőnek a temetésen való illendő viselkedés etikettjéről. Eközben a végig változatlan helyzetben ülő férfit a lehető legtöbb irányból járja körbe a mozgó felvevőgép. A néző figyelme ezért nem csupán a felszín(esség) mögé irányul, hanem az is fontossá válik, hogy ez a „kultúra” milyen színes módon igyekszik magát előadni és elfedni a mégiscsak lehangoló és sehová nem tartó életutakat.

A bravúros formai megoldások mellett *A nagy szépség* tele van fantasztikus ötletekkel is: a hatalmas zsiráf és a Jep erkélyén megpihenő flamingóraj lehetetlen képsorával. Ugyancsak abszurdak a szereplők, a lehető legmeglepőbb megjelenésű egyéniségek sorjáznak egymás után: a látványos nyitójelenetben már találkozhatunk a törpe főszerkesztőnővel, akinek frizurája egy lila ananászra hasonlít, a film végén pedig a zombiszerű ráncokkal rendelkező százkét éves szent Mária nővér portréja rajzolódik ki. Azonban bármennyire is a tét és következmény nélküli partizás teszi ki a főszereplő életét, egy idő után lassan bekúszik Jep mindennapjaiba az elmúlás. Azt gondolhatnánk, hogy kamaszkori szerelmének hirtelen halála talán kikököndetheti megszokott hétköznapijaiból és arra készítheti, hogy átgondolja életét. Azonban ez a szál is elsikkad. Hangsúlyosabb a negyvenes, „szétszolzított” sztriptíz táncosnővel kialakuló kapcsolata, de a lány hirtelen halálával ez is csak egy epizód marad, és Jepet nem mozdítja ki az egykedvűségből. Sorrentino mintha szándékosan játszaná ki azt a régi dramaturgiai fogást, hogy a főhős egy hozzá közeli személy halálának hatására valami teljesen új kalandba kezdjen, de minimum gondolja át addigi élete kudarcait. Jep estében szó sincs ilyen idealizmusról: mindig is tisztában volt önmaga tékozló bűneivel, ráadásul egész jól érezte magát velük. A film befejezése sem több mint egy rövid múltbeli elkalandozás. Az első szexuális élmény – a kivillanó bársonyos női combokkal a sziklás tengerparton, egy világítótorony giccses megvilágításában – inkább hasonlít egy ügyesen megcsinált pornófilmre, mint az író valódi ifjúkori

emlékeire. Valószínűleg nem ez az időskori erotikus képzelgés fogja meghozni az ihletet, és a negyven évvel ezelőtti egyetlen sikerkönyv folytatását. Ráadásul sokat elárul az is, hogy az író szerint az a regény sem volt több egy egyszerű ponyvánál.

66 *A nagy szépség* akármennyire is az általa ábrázolt világ felszínességét hangsúlyozza, Jep figurájába beleszorult annyi titokzatos-ság, hogy a néző több mint két óra után is bizonytalanul tegye fel a kérdést: ki is ez az ember valójában? A főhős ugyan egy naplopó playboy, de lehetetlen nem figyelni rá, sőt talán még szerethető is. Ez a hatás persze elképzelhetetlen lenne a most is remek Toni Servillo nélkül, aki alighanem élete alakítását nyújtja a római Szindbád szerepében. Az ő erőteljes játékának köszönhető, hogy a drámaiságot és valódi cselekményt nélkülöző jelenetek sem válnak unalmassá. *A nagy szépség* ugyan nem olyan hatalmas kritikai mementó, mint anno *Az édes élet* volt, vagy akár olyan radikális, mint Marco Ferreri filmjei, de az nem kérdés, hogy eredeti újragondolója a „csömör-filmek” nagy olasz tradíciójának.

a nagy szépség vége

rózsaszín táncuk
járják flamingólábak
az égbolt alatt

#

teraszasztalon
járnak rózsaszín táncot
flamingócsőrök

#

flamingószárnyak
járják rózsaszín táncuk
a város fölött

(Jász Attila fordítása)

*Magyar származású kortárs japán költő. A zen buddhizmus tanulmányozása miatt utazott Japánba negyven éve, azóta szerzetes lett és a mai japán irodalom egyik elismert szerzője. Műveit japánul és angolul írja.

Odakinn éget a hőség. Padlón heverő késpengék a redőny résein beeső fénycsíkok. A friss műtėti hegek sajtásával bicegek le a lépcsőn. Rómában mindig felfelé visz. Szálláshelyünkre tartunk, a Termini pályaudvarnál vetünk

68 Kakuk Tamás

RÓMA LÉPCSŐI

Feljegyzések a megtalált

naplóból

zeneriális rövidfilmet. A kánikulában vonszoljuk csomagjainkat a hotelhez. Bérházból kialakított családi vállalkozás, szinte mindegyik ilyen a Piazza di Spagna környékén. A szállodavendégek lépéseitől kikoptatott csigalépcső visz a harmadik emeletre. Az ágy fölött fáradt ventilátor kavarja a meleg levegőt.

A kötelező séta után felpolcolt lábbal fekszem a lakás árnyékos sötétjében. Rachmaninov III. zongoraversenye szól a rádióban, később utána nézek, száz éve Rómában kezdte írni a Harangok kottáját, amit Poe azonos című verse inspirált. Mit jelent a harangszó? A kora reggel megkonduló a világhírűség bizonyosságát, a déli a kiteljesíthető reményét, az esti, az elmélyültségre törekvő számadását? Ahogy kilépünk a szálloda kapuján, szinte előttünk kúszik fel a középen szétágazó, majd újra összeérő Spanyol lépcső, a Scalinata della Trinita dei Monti a tizenhatodik századi barokk homlokzatú templomig. Tarka sokaságba vegyülünk, ahol a harmadik világból érkezett kényszermunkások szelíd erőszakossággal kínálják a olcsó tömegáruikat. Fölkapaszkodunk a most hallgatag kettős harangtoronyig, a vásári zsinat moraja, a lépcsőön ülő emberek színes feltjai alatti téren a léket kapott hajó, a Fontana di Barcaccia, az egyik Bernini márványszökőkútja.

A közeli korzónál az Antico Caffé Greco, Itália legrégebbi kávéháza, a Rómában időző költők, művészek, politikusok kedvelt helye évszázadok óta, ma inkább a turistáké. Kitérő a kávéja. A kanapén bokám alatt a párnákkal az elmúlt évtizedek ritka és a mostani ritmustalan fájdalmak tapasztalatait próbálok összegezni. A szenvedéssel őszintén kell szembenézni, ez a sovány eredmény. Fel kell mérni a távlatát, mint amikor nekivágsz a tengernek, egyik karcsapást teszed a másik után, de a fordulás után sem eshetsz pánikba, ha messzinek tűnik a part. Róma otthonos, már az első látogatáskor úgy érzed,

egy pillantást Amerigo Tot alumíniumlemezről gyúrt, lendületes frízére. A rómaiak dinoszaurusznak becézik az ötvenes évek elején épült modernista vasbetonmonstrumot. Az ekkor absztrakt korszakát élő magyar származású szobrászművészről két évtized múlva Huszárik Zoltán készíti

ide visszatértél. Sétálsz, rohansz a városfalakon belül, nézelődsz, ha okos vagy, hagyod, vigyenek az érzéseid. Így lépünk be az Il Gésu kapuján, váratlanul, hirtelen kerülünk oda, belül a barokk lélegzetelállító pompája, később megidézhetetlen tárgyszerű valósága, mintha egy zenekari szimfóniát próbálnál szavakba önteni. Az élmény egyszerre szorít a márványpa- 69
dozathoz és emel a kupola freskóinak magasságába. Reggeli forróság perzsel, a varratszedésre tartok a kórházba. Rugalmas fásli segíti a vér visszaáramlását a jobb lábamban. Nem lépcsőzhetek a negyedikre, lifttel kell mennem. A korai hőséggel meg nem számolhatott senki az operáció előtt. Éppen becsúsztam a nyári szünet előtti utolsó műtési napra. A csipesszel kifestítetett szálakat szikével metszik el, majd kihúzzák hegekbe. Némelyik mozdulat után jó lenne szisszenni nagyot, de nem illendő, így hát hallgatok. Ez a nap az igazi elbocsátás ideje, hiába van nálam már egy hete a zárójelentés. A pékségben a kávé kortyolgatása közben azt érzem, megszabadultam, de lélek és test a legváratlanabb pillanatokban emlékeztet majd kábult kiszolgáltatottságomra a műtőasztalon.

A reggeli után Santa Maria Maggiore bazilikához indulunk. Az Esquilinus-dombot a nyári napon hó fedte, ide építették Mária dicsőségére a székesegyházat. A jezsuitáknál olvasom, hogy Havas Boldogasszony augusztusi ünnepén fehér virágszirmokat szórnak szét, emlékeztessen az égi látomásra, mely szerint itt kell állnia a Madonna templomának. A reneszánsz kazettás mennyezet és a ión fehérmárvány oszlopsor a barokk pápai oltárhoz vezet a tekintetet. A lélek nem tud betelni a látvánnyal. Az évszázadokban egymást követő pápák nem mindig önzetlen művészi mecénatúrája, mégis egyesült az Ad majorem Dei gloriam üzenetében. A krisztinavárosi templomba többször beültem, mielőtt a vonatút reggeli penzuma után, nekivágtam a Naphegy lépcsőinek. Jóval később tudom meg, hogy gróf Széchenyi István és Seilern Crescence esküvőjének helyszíné, 1757 óta Havas Boldogasszony temploma.

Genthon István *Római naplója* tökéletes és utolérhetetlen munka. Szelíd és alázatos lesz az ember olvasása közben. A várost megtalálni egy másik latinos, Lénárd Sándor segített. A *Római történetek* írója vészterhes időkben tapasztalta meg az itt élő emberek mediterrán könnyedségét, ami akkor számára egyenlő volt a túléléssel. A hidegháború éveiben mégis a brazil őserdőbe menekült, az akkor valósnak látszó atomháború elől. Bikácsy Gergely *Saját Róma*, szintén kihagyhatatlan, a maga pattogós, szurkálós világlátásával. Respighi *Róma fenyői* szerepel az elsők közt megszerzett klasszikus bakelitlemezen, a másik oldalon, mintha Liszt művek lettek volna. Nem emlékszem a darabokra, így arra sem, hogy közük lett volna Rómához. A vatikáni

múzeumhoz szabályerősítő kivételként metróval érkezünk, az állomásról lépcsők visznek a bejáratához. A pénztáraknál senki, pedig hosszú sorban állásra számítottunk. Ez kisebb csoda. A termekben viszont hirtelen sokan leszünk, kerülgeljük az embereket, kezünkben a lista, amit feltétlenül látni akarunk. Egyébként tempós rohanás. Néhány a kipipált nevekből, Michelangelo, Raffaello, Fra Angelico, valahol Caravaggio és nyakfájdító bámeszkodás a Sixtus-kápolnában az összepréselődött tömegben. Az egyik japán turista minden tiltó tábla ellenére a freskókra vakuzik. A teremőrök elképedten vetik rá magukat.

A helyzet alapvetően nem változott, rekorddöntögető hőség odakinn, leeresztett redőnyökkel a sötétség látszat hűvöse idebenn. Hiába a sebek gyógyulása, a nagy meleg tágítja az ereket, a mozgás, a séta a gyógyszer, inkább reggel és este, napközben célirányos lábkörzések. Privat label display: fájdalom, therapy: „kifeszített vékony szálon / alatta a sérülékeny táj/ térképe szakadó papír / hozzáérsz/ sebet ejt / éget mint / a hideg vágás / forrósága”. A Szent Péter bazilikában vasárnap 11 órakor szentmise. Előző nap láttuk az üvegfal mögé zárt Pietát. Minden más látnivaló ránk dől, csak a hatalmas épület egységében tudjuk megőrizni. Külön szálazni az ott töltött idő alatt reménytelen, később lehetetlen. Kinn a biztonsági őrok lakonikusan eltanácsolják azokat, akik nem ügyelnek az öltözetre, Second time, mondják. A bejáratnál miseidőben kétfelé válik a tömeg, a többség sűrű sorokban kaptat fel lépcsőkön a pazar kilátást ígérő kupolába. Mi tovább sodródunk a világ legnagyobb székesegyházának ünnepi miséjére, több ezren vagyunk, Te Deum laudamus: te Dominum confitemur.

A pápai püspökség székhelye a lateráni bazilika, legrégebbi és legviharosabb múltú templom Rómában. Szomszédságában a Scala Santa, a Szent Lépcső, ami a déli órákban zárva van. A Jeruzsálemből idehozott márványlépcsőkön vitték Jézust Pilátus elé, a huszonnyolc fok kikopott a zarándoktérdek alatt, ezért diófával borították be, hogy így óvják meg. Nézem, mielőtt nekiindulnánk, a férfiak és nők térdelve két tenyerükre támaszkodnak, miközben meg-megállnak. Az hajdani sportoló gőgjével térden, kéztámaszték nélkül tesz meg az első pár lépcsőfokot, aztán hamar rádöbbenek, hogy itt mindenkinek vinnie kell élete hendikep súlyait. Nincs felmentés, amit összegyűjtött az évtizedek alatt, azt nem hagyhatja a lépcső alján. Kínlódóm felfelé. Lengyel cserkészgyerekek előznek meg szélesebesen, csivitelnek, kezük összekulcsolva. Az alkonyat megnyúlt árnyékait kerülgetem a dülülőúton a biciklivel. A műtét után hat hét telt el, tizenkét kilométer tekerés a patakparton, a mező túlsó felén már összecukódtak napraforgók. Néha lepillantok a lábamra, a gyógyuló forradásokra. Érzem az esteledő rét, a tarló nehéz illatát, fokozom a tempót, még sötétedés előtt szeretnék hazaérni.

Németh Péter Mikola *Augusztus 9-ét írunk, anno 2005-ben. Szőnyi Zsuzsával, a Via Annia Faustina 19-ben, épp ekkor történik meg velünk ez a régóta eltervezett beszélgetés. A Piramis tőszomszédságában, a Porta San Paolo közelében, a Triznya-kocsmaként elhíresült negyedik emeleti, tetőteraszos bérlakás hűvösebbik szobájában az ebédlő asztalnál ülünk, ott, ahol a háttérben a falon Szőnyi István vásznai díszlenek.*

Máskor is megtörtént már ez így velünk, legutóbb 1994-ben Szőnyi

István születésének századik évében, amikor a Római Magyar Akadémián rendezett jubileumi kiállítás alkalmával vendégeskedtünk itt, az érzés ennyiben déja vu, hogy a délelőtti légymelegben Zsuzsával Rómából nézvést Zebegényről, a Dunakanyarról elméltünk, s akkor is, most is épp Cs. Szabó Lászlót idéztük, idézzük, aki Triznya Mátyás akvarelljeit méltatva az egyik katalógusszövegében úgy fogalmazott, hogy Magyarország legpoétikusabb szeglete a Dunakanyar. Hogyan is írja Szőnyi Zsuzsának ajánlva Szabó Ferenc a pap-költő, a jó barát Régi nyár Zebegényben című poézisében? „A fényben itt remeg a Kerti pad:/ repesve Téged vár/ föld fölé emelte a varázslat;” majd ekként fejezi be a szépívű gondolatot: „még sugdolózva faggatják / rejtelveid a kerti fák.” Valójában a Hamvas Béla által megálmódott „északi géniusznak” ez a Kerti pad lehetne az egyik varázslatos helye, szíve. Jórészt azért is, mert ez a melankolikus fényáradatban úszó, természetbe kitett, magányos fehér pad képes megjeleníteni és jellemezni a 20. század lelkiállapotát. Ez egy olyan pad fönt, a Bartókyak almáskertjében, amelyen nem ülnek emberek. Ez a pad fehérségével reményt sugárzón vár valakire, valamire. De kire és mire vár? Ezt most tőled kérdezem kedves Zsuzsa, segíts megfejtene a titkot, ha teheted.

Szőnyi Zsuzsa Erről nagyon sokat tudnék mesélni, már csak azért is, mert apám annak emlékére festette meg a Kerti padot, hogy jövőd férjemmel Triznya Matyival, amikor még csak ismeretségünk elején jártunk, akkor Zebegényben, mindig ezen a padon beszélgettünk. Ide vonultunk el, mert ez a pad eléggé fönt volt a kertben, a háztól meglehetősen távol. Ez egy óriási nagy, árnyékos platánfa alatti, gyönyörű szép fehér pad volt. És amikor aztán, arra került a sor, ugye, hogy én férjhez mentem Matyihoz, akkor apám, ezt a képet szánta titkosan nászajándékba nekünk. Tehát ennek a festménynek múltja is van, olyan értelemben, hogy ez a mi padunk volt és maradt mindörökre. Amikor azonban arra került a sor, hogy néhány művet örökségül megkaphatok, ezt

„A MŰLT A JELEN ELÉ 71 TARTOTT TÜKÖR”

Németh Péter Mikola római
dialógusa Szőnyi Zsuzsával*

1. rész

sajnos nem hozták ki Rómába, mert ez a festmény akkorra már védettnek számított, és nem lehetett elajándékozni egyes személyeknek, így nekem se. S főként nem lehetett kihozni az országból, hiszen az állam tulajdonába ment át. De akkor is, nekem örökre megmaradt a szívemben, mint, ahogy

72 mondod, hogy ez a pad valóban egy központi érték volt és maradt számomra is. Mondjuk a szerelmünket, a jövőnket ott terveztük el, azon a padon, Zebegényben. Hiszen '38-'39-ben az ember még nem sejtette, hogy olyan borzasztó földrengés és világháború következhet be, mint amilyen. Tragikus, de bekövetkezett. Bár már az árnya akkor ránk vetődött, de mi azt gondoltuk, hogy megesküszünk, és hát gyönyörű szép életünk lesz. Mindezt, ezen a padon gondoltuk ki. És továbbra is ez a pad maradt a szimbóluma annak a jövőendő szép életnek, ami nem úgy következett be ugyan, ahogy megálmodtuk, de azért mégis, azt lehet mondani, hogy egyáltalán nem volt az rossz élet. Sőt, mi magunk építettük azt az életet, amit aztán itt Rómában képesek voltunk végigélni.

S olyan, mintha erről a magányosan lüktető szakrális tárgyról örökkévalón sugározna a fény. „A vakok fehér botjaitak összetörve építenek máglyát”- metafizikus, verses gondolata, jut itt most tág asszociációval eszembe. Valahonnan valahová történő megtérésről van itt szó. Költőien megfesteni a fényt, azt a lehetetlenül szépet, amikor a Duna tóvá szélesedő „tengerszemérlől” (see Beginn) visszatükröződő napsugarak hatására megszentelődik a tér, és kizökken az idő is. Ezt csak az érezheti, aki megélhette már életében egyszer is a csodát, s volt már szerelmes Zebegényben. Érzésem szerint ezt a pillanatot érte tetten Szőnyi mester festői eszközökkel a Kerti pad megkomponálásakor.

Azt hiszem, hogy ő is éppen erre gondolhatott. Ugye, gyakran mondták, írták is róla, hogy ő egy lírai alkatú festő, az ő fehér padjából sugárzik a jövő reménye. És az, hogy a mi életünkben, a gyerekek életében, ez ad majd vigaszt, útmutatást, ez a mindent átlényegítő fény. Persze ő soha nem magyarázta meg a képeit. Amikor egyszer-egyszer megkérdeztük, hogy mondja meg, mit akar ez és ez a festménye jelenteni, akkor ő azt válaszolta, nézzétek végig jól a képet teljes figyelemmel és magatoktól is rájöttök, hogy mit, én nem szólok semmit. Szóval, ő nem magyarázta a műveit, de bizonyára egyértett volt azzal, amit az imént elmondtunk.

Az imént azt mondtad Zsuzsa, hogy édesapád festészete költészet is ugyanakkor. Tudom, hogy sok-sok korabeli íróval, költővel, irodalmárral, azóta naggyá lett művésszel tartott fenn élő, emberbaráti kapcsolatot. Mégis, jó volna tudni, hogy a kortársai közül kikkel volt igazán bensőséges, inkább úgy mondanám, hogy elmélkedő, mélyebb emberi, egymást építő szellemi viszonyban, esetleg alkotói szimbiózisban? Azokra a kortársakra gondolok itt főleg, akik Magyarországon éltek, otthon maradtak a legnehezebb időkben is, s persze

hatottak is egymás munkásságára. Érdekelne az is, hogy a klasszikusok közül kiket tartott a legtöbbre, kiket olvasott legszívesebben?

Apám nagyon sokat olvasott, főként este. Zebegényben ugye, akkoriban nem volt még villanyfény, és esténként petróleumlámpánál üldö-
gélt az egész család és mindenki csinált valamit, vagy olvasott, vagy 73
némán gondolkodott, vagy egész egyszerűen csak csendben volt, de
az is előfordult, hogy verseket dúdoltunk. Az első költemény, amit négy éves
koromban kívülről megtanultam, Arany János *Családi köre* volt. „Este van,
este van: ki-ki nyugalomba! / Feketés bólingat az eperfa lombja, / Zúg az éji
bogár, nekimegy a falnak, / Nagyot koppan akkor, azután elhallgat.”
Ez volt az a vers, amit, gyermekkoromban előszeretettel mondogat-
tam, ha kellett, ha nem. Sőt estéről-estére követelöztem, hogy addig
nem megyek el a másik szobába aludni, amíg meg nem hallgatják az
én *Családi körömet*. Hát persze meglehetősen unták már a felnőttek,
de azért hagyták, hogy a gyerek hadd szerepeljen, ez volt az esti tele-
víziózás akkoriban, hogy a gyerekek kiálltak a szoba közepére, s el-
mondhatták mindennapi élményeiket. Ebből is érzékelni, hogy milyen
légkör volt otthon. Apám keze ügyében mindig ott volt a Biblia, abból
is az Ószövetség, amit időnként fellapozott. Azon kívül nagyon sok
szép verset és rengeteg minden mást is olvasott. Nagyon szerette a
történelmi könyveket. Sok-sok barátja volt az írók és költők között,
akik közül a család persze nem ismert mindenkit. Nem is ismerhetett,
hiszen Zebegénybe nem mindenki tudott kiutazni, mert a vonat is
sokba került, és hát, akkor a művészek többsége nagyon szegény volt.
De, amikor beköltöztünk Pestre, '30-ban, akkor a műterembe nagyon
sok költő és író járt már hozzánk. Többen voltak ugye, akkoriban
nagyon rossz anyagi helyzetben, de apám, amennyire csak tudott seg-
gített mindenkin. Őneki se volt nagyon pénze, de ami volt, azt meg-
osztotta másokkal. Hát, ilyen szegény sorsú költő volt Berda József például,
aki állandó vendégnek számított nálunk. Ő Zebegénybe is kijárt. Berdára kis-
lánykoromból emlékszem. Arra például, hogy Jóska bácsi előszeretettel már
Dömösnél a vasútállomáson, a Remete barlangoknál leszállt, s az erdőn ke-
resztül, a kert felől érkezett meg hozzánk. Térnadrágban, kalapban, háti-
zsákkal a vállán, bottal a kezében, mint egy igazi gombászó turista, úgy
jelent meg, óriási hahózással, mert boldog volt, hogy már onnan fentről, a
kert magasából köszönheti a családot. Mi többnyire a verandán ültünk, s
volt, amikor tízóraiztunk, vagy épp ebédeltünk. És ő váratlanul megjelent
ilyenkor a festő házában boldogan, kiizzadtan, és hát természetesen apám
nagy örömmel fogadta, és mindjárt asztalhoz ültette, és megebédeltette a
vándort. Igazán jóban voltak ők, talán azért is, mert mindketten újpestiek
voltak. Írt is hozzá egy vagy két verset a költő.

Új Forrás 2014/3 – „A múlt a jelen elé tartott tükrő”
Németh Péter Mikola római dialógusa Szőnyi Zsuzsával – 1. rész

Nem egyet, se nem kettőt, úgy lehet többet is. A legutóbbi Urbán László szerkesztette Berda összesben nem is olyan régen három olyan verset is találtam, amit Szőnyi mesternek ajánlott a vándor poéta: az Erdei tó éjszaka (1931), a Piaci éjszaka (1935), és a Rajongás (1954) címűeket. Érzésem szerint, Berda az Erdei tó éjszaka című opusában fogalmazta meg festően azt a korrajzot, melyet Szőnyi a Zebegényi temetés című híres vásznán a befagyott kékeszöld tengerszemmé sötétedő Duna és a behavazott téli táj fehérségének kontrasztjával örökített meg, ami mindkettőjük mulandóságot megidéz, 20. századbeli világérzésére, sorsára igaz lehetett...

Épp a múltkor olvastam egy nagy kritikát az egyik folyóiratban az *Új Magyar Irodalmi Lexikon*ról, ami Budapesten jelent meg, és hát, aki ezt a cikket írta, számba veszi azokat a nagy írókat, embereket, akik nem szerepelnek ebben a lexikonban, pedig teljes joggal szerepelhetnének. Többek között Bartóky József nagyapám nevét is megemlíti, aki, annak idején a Kisfaludy Társaság tagja volt.

S akit halála után, 1930-ban Kosztolányi Dezső váltott a társaságban. Ez persze köztudott irodalomtörténeti tény. Emlékezetes székfoglalóját azonban nem árt, ha újra idézzük, hiszen ott és akkor, jellemábrázoló gondolatokat fogalmazott meg Bartóky Józsefről a világfinak számító "fin" Kosztolányi. „Ő – azt mondhatnám – az ősz gyermeke, a napsütéses ősz gyermeke. Nem virágos tehetség, inkább gyümölcsös tehetség. Művészi eszközei is ősziesen higadtak. Nem tüzes. Sugaras. Nem színt ad, rajzot ad. Nem képzeletének féktelenségében gyönyörködünk: tiszta szerkezetét élvezzük. Prózája gazdaságos, szófukar, majdnem csupasz, éppen ezért kitűnő elbeszélő [...] Hite a gyöngédség volt, múzsája az irgalom. [...] Munkásságának, emlékének hódolva foglalom el megüresedett székét a Kisfaludy Társaságban.”

Bartóky nagypapa első könyve 1921-ben jelent meg *Magyar fabulák* címen, kétszázegynéhány oldalnyi ezopuszi mese, köztük az egyik nagyon rövid, s legalább annyira népszerű állatmese is: *Az egér és az ásó* című. Ilyen és ehhez hasonló állatmeséken keresztül gúnyolta ki kora társadalmát. Azután meg közreadott legalább nyolc elbeszéléskötetet. Köztük a *Mécsvilág*, a *Forgács* és *Egyedül* címűeket. Érdekes olvasmányoknak számíthatnának szerintem ma is, például *Sós János* című regénye, vagy a gyerekeknek írt *Finom fickók* című képeskönyve, *Zsuzsi* című színműve, amit a Nemzeti Színház is bemutatott annakidején. Ezeket a műveit, manapság már csak antikváriumokban lehet megtalálni, mert újabb kiadásuk azóta se volt. Őneki egyébként igazi, rendes foglalkozása, amiből ugye megélhetett, nem az írói munkája volt, hanem először is szolgabíróként működött, azt hiszem Békéscsabán. Vagy Orosházán? És azután meg kinevezték Földművelésügyi Államtitkárnak, akkor, amikor Darányi Ignác volt a miniszter, aki egy mélyreható földreform bevezetését tervezte Magyarországon. Ez még a múlt század elején, úgy 1908

táján lehetett. Sajnos, a földreformot akkor megghiúsították az ellenzői. Nagyapám, mint politikus, egy valóban igazságszerető, ma azt mondhatnánk, hogy szociálisan érzékeny gondolkodású ember volt. Aki a szegény magyar parasztságot, akiknek még valódi szavazati joguk sem volt Magyarországon, szóval ezeket az embereket szerette volna méltányos élethelyzetbe juttatni, felemelni. És mindemellett a magánéletében egy nagyon kedves, aranyos, bajszos, köpcös kis öregúr volt, én így gondolok vissza alakjára. Négy éves koromból már tisztán emlékszem rá. Viszont nagyon is emlékszem, arra a mozzanatra, amikor ott Zebegényben a verandán ült és reggelizett, épp tojásrántottát evett, amit én is szerettem volna megkóstolni, és mint kisgyerek kíváncsiskodva többször is körüljártam az ő asztalát, mint macska a forró kását, azon méltatlankodva, hogy nekem miért nem sütöttek valami hasonló jót. Mikor aztán nagyapám nagy nehezen megszánt és megkínált, adott nekem is egy-két falatot a reggelijéből. A fényképét a gyerekszobámban őriztem sokáig, egy üzenettel. „A Zsuzska az majd tudja, ha feltekint az égre, az ő szeme az én szememmel találkozik” – ez volt az arcképe fotójára írva. Ezt ő maga írta rá még annak idején, a halála utáni örök időkre gondolva.

Közben, ahogy beszéded ívét követő gesztusaidat, arcod kék derűjét, mosolyodat figyeltem, nagy hirtelen, az jutott eszembe, s ha kissé pimaszul is, de engedelmekkel máris rákérdezek: voltak valaha színészi ambícióid?

Soha! Valahogy a színészkedés abszolút távol áll tőlem, mert, valahogy annyira őszinte vagyok, hogy nem tudnám egy más szerepbe beleélni magamat.

Akkor talán térjünk vissza az irodalomhoz. Mert meg kell állapítani, hogy családok életében a képzőművészettel párhuzamosan az irodalom számított a legfőképp jellemformáló tényezőnek, mert itt Rómában, és otthon Zebegényben is mind a mai napig nagy és vallomásos házi könyvtárak voltak, vannak. Némiképp, volt alkalmam megismerni mindkettőt. A Szőnyi István Emlékmúzeum könyvespolcai például még ma is telis-tele vannak főséges könyvkülönlegességekkel, 19–20. századi irodalmi csemegékkel, ezt állíthatom, közöttük Bartóky József műveivel például. A kíváncsi kutató-olvasó szem számára nagyjából most is jól követhető, hogy Balassitól, Madáchtól, Vörösmartytól Petőfin, Aranyon, Ady Endrén át Babitsig, Kosztolányiig, Karinthyig, Tóth Árpádig, sőt egészen Szabó Lőrincig, Berdáig; és mondjuk Jókaitól Krúdyn, Móriczon, Németh Lászlón át Márai Sándorig, Ottlikig és Mándy Ivánig kiknek a remekeit olvashatta Szőnyi mester esténként. Ebben a reprezentatív könyvgyűjteményben találtam rá egyszer, szinte véletlenül, József Attila Külvárosi éj című verseskötetére, melyben – többek között – a ma már klasszikusnak számító Mond, mit érlel, A hetedik, a Munkások, a Medvetánc

című opusok első közlése található, s amely 1932-ben jelent meg a költő magánkiadásában. József Attila még ugyanabban az esztendőben gyöngybetűivel dedikálta kötetét az akkor már neves festőnek, a következő szöveggel: „Szőnyi Istvánnak barátsággal és szeretettel. Bp. 1932. okt. József Attila”.

76 *Te magad mit tudsz arról kedves Zsuzsa, hogy ők, miként kerülhettek kapcsolatba? S egyáltalán, milyen viszonyban állhattak egymással?*

Apám szinte mindenkit ismert az akkori szellemi életből. Mi 1930-ban költöztünk Budapestre, a Baross utca 21. alá, illetve fölé, az ötödik emeletre, ahol egy műtermes lakás volt, amit Pogány Móricz építész építtetett magának nagy üveglakokkal a legfelső szinten. Apám ezt a műteremlakást bérelte, ahol volt egy magániskolája is, amiből úgy gondolta, hogy meg lehet majd élni. Nehezen ugyan, de akkoriban nagyon sok művész járt hozzánk, nemcsak az iskolába, hanem egyáltalán. Ebben a műteremben szobrászok, festők és mások is gyakran megfordultak. Ő mindenkit befogadott. S ismeretségi körében nemcsak képzőművészek, de irodalmárok, írók és költők is voltak. Így ismerhette meg József Attilát is. Ezen kívül minden héten a Gresham Kávéházban volt egy asztaltársaságuk, ahová akkoriban ezek az értelmiségiek, művészek eljártak. Lehet, hogy József Attilát ott ismerte meg. Nem tudom pontosan, hol találkozhattak életükben először, ám, azt tudom, hogy a Baross utcában többször is járt nálunk a költő. És anyámnak nem tetszett. Az nem tetszett, hogy Attila mindig más és más nőkkel jelent meg, akik, mondjuk úgy finoman, hát nem voltak a legtökéletesebb úri lányok. Ezért egy kissé nehezelt Attilára, s azt mondta apámnak, hogy ezt azért mégse. Ugyanakkor azt nem mondhatta, hogy ezeket a nőket ne hozza többé mihozzánk Attila. Gondolom, hogy apám ezek után máshol találkozott vele.

Emlékszel-e arra, hogy 1932 táján mit festett édesapád? Ezt azért kérdezem, mert József Attila kötete, a Külvárosi éj, a proletársorsról, a kétségbeejtő, kilátástalan emberi sorsokról beszél. Vajon miről gondolkodik, miről beszél ebben az időszakban festészetében Szőnyi István?

Gondolom, ugyanerről. Van neki ebből az időből egy nagyon szép képe, amelyen fel lehet ismerni, hogy anyám és én vagyunk rajta. Én olyan hat vagy hét éves kislányként, majdnem rongyos ruhában állok, anyám ül a széken nagy gondba borultan, mint egy szegény proletárasszony. Szóval egy ilyen képet festett meg apánk, ami József Attila hatására utal, vagy hát inkább a vele való barátságára emlékeztet.

Megvan még ez a kép valahol?

Igen, megvan. Férjem, Triznya Mátyás rokonságánál, Budapesten. Valószínű, hogy létezik róla reprodukció is. Aztán volt egy nagy képe az *Eladó a borjú* 1933-ból. Az is egy olyan tipikusan kétségbeejtő helyzet, a paraszt anynyira elszegényedett, annyira nincs már betevő falatjuk az embereknek, hogy kénytelenek eladni a borjút, eladni a jövőjüket. Ez a nagy kép azt ábrázolja,

amint egy falusi asszony áll ott kétségbeesetten, természetesen a borjú is ott van, ott álldogálnak körülöttük a gyerekek is, az egyik alak a kerítésnek vagy a falnak támaszkodik, az Derkovits Gyula. Ő szintén egy nagyon szegény, nehéz sorsú ember volt. Vele is jóban volt apám.

Szőnyi István mély empátiával megáldott, érzékeny ember hírében állott, szociálisan szenzibilis lélek volt tehát. Részvéttel viseltetett az elesettek, társadalmi létükben fenyegetettek iránt. De úgy is lehet mondani, hogy „egyszerűen csak” ember tudott maradni az embertelenségben, akkor is, a második világháborúra készülődő harmincas években, a „kilátástalanság hevében”, amikor a Külvárosi éj versei születtek. Ugyanakkor Szőnyi mintha bensőségebb, már-már idillikusnak ható témákat választott volna akkor is. Hogy csak néhányat említsünk, az akkoriban választott festői témái közül: a Dunakanyar, a Kertben 1927-ből, az Anyaság, és az Este Zebegényben 1928-ból, az Asszonyok a vízparton 1929-ből, a Család, a Verandán és a Zsuzsa piros ruhában 1930-ból, Zsuzsa az ajtóban 1931-ből, Este 1934-ből, a Tavasz, a Zebegényi táj 1935-ből, az Interieur, az Ivóban 1936-ból, és a Falusi udvar beszélgető paraszttal 1937-ből, mind-mind bensőséges harmóniákra vallanak...

Történelmi tény, hogy egy másik nagyformátumú költővel, bizonyos értelemben József Attila riválisával Illyés Gyula pályájával is kereszteződött Szőnyi István életútja, mert ha jól tudom, akkor a második világháború utáni első Parlamentnek mindketten tagjai voltak, vagy delegáltjai, vagy külsős bizottsági tagjai. Nem tudom pontosan, hogy miként is lehetett, de azt biztosan tudom, hogy Szőnyi és Illyés valamiképp kapcsolatba kellett, hogy kerüljenek abban az időben.

Illyés Gyula, 1954 júniusában, a Mester 60. születésnapjára rendezett jubileumi kiállítását köszöntő, rövid kézírásos levelében a következőket írja: „Élj boldogul, ahogy megérdemled; s legyen neked is annyi örömed a munkádban, amennyit másoknak szerzel vele. A régi barátsággal: Illyés Gyula”. Utóiratként ugyanakkor a levél szélén két sorban ez áll: „A fogyatékoság csak egy; hogy mindent színben mondtál el s nem versben!” Ennek a mondatnak az ismeretében rá kell, hogy kérdezzek: szerinted Illyés hatott Szőnyi István művészetére?

Nem nagyon hatott. Illyés Gyula „elkanyarodott” más irányba. És sajnos, ahogy én tudom, mindenekelőtt a hatalmon lévők társaságát kereste.

Ugyanakkor, azt is lehetett tudni, hogy az emigrációban élők és a hazai író társadalom között mindig is létezett egy szinte láthatatlan szálakból szőtt „pókfonat”, kapcsolatrendszer, ami a háború után is megmaradt. S ez értékrendet jelentett, amelynek palettájáról Márai, Cs. Szabó, Németh László, Illyés neve nem hiányozhatott. Még akkor sem, ha köztudott volt például az, hogy az önmagával szemben is könyörtelen Márai Sándor sohasem szívlelte a hajlékony,

kompromisszum kész író társakat, így Illyés Gyulát sem. De Illyés se kedvelte különösebben az „aranyrögeszméssel megáldott” Márait. Ám emlékezetem szerint Sárosatakon a Kossuth-kollégiumi tanáraink elmondásából értesülhettem arról, hogy bizony a „Bodrog parti Athén”-hoz kötődő csekefalvi Szabó

78 *László, és a felső-rácegrespusztai Illyés Gyula között a baráti viszony, már itthonlétükkor sem volt felhőtlen, zavartalan.*

Ezt nem tudhatom. Én az akkori Cs. Szabót nem ismertem. Mi Matyival, már az emigrációban élő íróval ismerkedtünk meg. S mint önkéntes száműzöttel találkozott a mi franciaországi együttlétünk alkalmával, az úgynevezett „Puli-tanyán” Illyés Gyula Cs. Szabó Lászlóval, ahová Csé hívott meg mindannyinkat. Ez egy magyar újságíró házaspárnak: Doblhoff Lilynek és Albrecht Dezsőnek volt a tanyája a Loire völgyében. Ők a puli tenyésztésből szerettek volna megélni, sajnos hosszabb távon nem sikerült nekik. Illyésék pedig feleségével, Flórával a New York-i PEN Kongresszusról hazafelé tartva ejtették útba Párizst, s így a „Puli-tanyát” is, hogy Cs. Szabóékkal találkozhassanak. Csélaci, meg Illyés Gyula barátok voltak, meg ellenfelek is, ez az igazság. Egy óriási nagy összetűzésnek lehettünk tanúi ezen a találkozón is. Ez abból kerekedett, hogy Illyés méltatlankodva elmesélte, hogy többször becsöngetett New Yorkban Máraihoz, vagy legalábbis megpróbált telefonálni neki, hogy találkozhassanak. De Márai elzárkózott, teljesen elutasította őt, mint olyan író, aki az otthoniakkal egy követ fúj. Elzárkózott tehát, nem fogadta a látogatót.

Hogyan is fogadta volna, mondom most én „felvilágosultan”, amikor azt írja például San Gennaro vére című monodráájában, hogy ő, azért hagyja el szülőhazáját, mert attól fél, hogy egyszer kezét kell majd fognia egy kommunistával. Kérlelhetetlen szavak ezek! S akkoriban, aki a vasfüggöny mögül érkezett, főként hivatalos küldetésbe, az a kintiek szemében válogatás nélkül mind ellenséges ügynöknek, jobbik esetben csak kommunistának tűnt, ahogy így utólag látni, vagy legalábbis olyan embernek, aki összekacsint a Kádár-rendszer „hígfefű törpéivel”, s képes elárulni két tál lencséért a sajátjait, a saját hazáját. A Haza már pedig nem eladó! Ez volt, s ez maradt Márai morális alapállása mindhalálig.

Pontosan ezért, a két férfiú, Illyés és Csé félelmetes vitába keveredtek, ott a „Puli-tanyán”, szét sem lehetett választani őket, mert természetesen mindegyik a maga igazát védte. Cs. Szabó, akkor már a BBC-ben dolgozott évek óta, és teljesen meghonosodott a magyar emigráció szellemi életébe. Ott jelentek meg az első könyvei, külföldön. És Illyés Gyula pedig hát, akár-hogy is nézzük, de kénytelen volt jóban lenni azokkal a hatalmasságokkal, mondjuk Aczél Györgyékkel, akik otthon a rendszert irányították, képviselték. Az persze más kérdés, hogy Aczél György nem volt a legrosszabbak közül való. Lehett volna más, sokkal rosszabb képvisellete is az íróknak, a szellem

embereinek az otthoni hatalomban, mint ahogy annak idején Révaival például elkezdődött az ötvenes évek szellemi életének megrontása. Ennek a fergeteges vitának a lényege az volt, hogy képtelenek voltak megérteni egymást a vitatkozó felek. Végül, Flóra asszony vetett véget az áldatlan állapotnak. Illyés felesége azt mondta: „Na, most már elég volt Gyula, menjünk aludni!” És másnap el is utaztak. Szóval egyáltalán nem voltak jóban, bár mindig is tisztelték egymást. Csé barátjának tekintette Illyést, és nyilván Illyés is Csélacit. Ezt mindketten megírták önvallomásaikban. Márai, az már más kérdés. Mindenkit elutasított, senkivel nem volt hajlandó szóba állni, aki otthon fejet hajtott, s hajlandó volt eltérni a cenzúrárt, azt, hogy a „nagyfejűek”, a kommunista gépezet határozza meg, hogy melyik könyvet lehessen kiadni és melyiket nem. Bizonyos történelemkönyvekből egy csomó mindent, úgyszólván történelmi tényeket is kihagytak, kihúztak. Márai egyszerűen nem tudta megérteni, ilyen körülmények között valaki hogy maradhat otthon. Akkor egész Magyarország emigráljon? Tízmillió magyar hagyja el a szülőföldjét, a hazáját, vándoroljon ki a nagyvilágba? Ezt egyszer én is megkérdeztem tőle, hogy mégis, hogyan képzeled? Meg azt is, hogy miért olyan következetesen, könyörtelenül igazságtalan? A valóság az, hogy ő direkt „igazságtalanul” nyilatkozott mindig is az emigrációban az otthoniakról. Erre azt válaszolta, nem Zsuzsa, maga téved, maga nem érti, én nem a tízmillió magyarról beszélek, hanem az írókról, a szellem embereiről, az írástudók felelősségéről.

Ebben Márai Sándornak máig ható igazsága van. Az írástudók, az értelmiségiek erkölcsi felelősségvállalása körül ma is nagyon nagy bajok vannak otthon. De te, kedves Zsuzsa, mindig is különös kapcsolatban álltál Máraival az íróval, a magányos emberrel, a mélytengeri lélekűvel. Erről tanúskodik a legfrissebb, a 2005/8-as számú Vigiliából idézhető néhány mondatod is. Itt azt olvasni rólatok, hogy egyszer Salerno környékén sétálva találkoztatok egy sugárzó tekintetű, fekete csuhás, öreg bencés szerzetessel. Márai akkor hozzád fordult s megkérdezte: vajon mi ad ezeknek az embereknek ilyen nyugodt, végtelen derűt? Majd néhány nap múlva elkérte tőled az illető szerzetes címét, telefonszámát. Ezek után az lehet a benyomása az olvasónak, hogy „Ó, ja...!”, hát persze, te vagy az a „kis-aventinusi-tündér”, minden titkoknak tudója.

Ez egyáltalán nem stimmel. Ez így hülyeség!

Na, de hát te magad is láthatod, itt lapozgatjuk az általunk is nagyra becsült Vigiliát, itt van előttünk az asztalon ez a szöveg nyomtatásban. Daru Gábor Hit és Hitetlenség útjai című írásából idéztem az imént, amiben Márai naplóira hivatkozva téged citál.

Hát engem abszolút nem jól idéz az illető. A „Kocsma” történetben, a *Vándor és idegen*ben a Máraival való levelezéseim könyvében, ami nemrég jelent meg a Kortárs Kiadónál, ez a történet egyáltalán nem így szerepel.

80 Hanem úgy, hogy Salerno fölött valóban van egy Cava dei Tirreni nevű 11. századi bencés kolostor, ahol, egy régi freskón Szent István és Szent Imre elhalványult képét látni. Márai egyszer megkért, hogy vigyem fel őt a hegyekbe kirándulni, mert nincs kocsija. Erre fölautóztunk oda a kolostorhoz. S ahogy ott sétáltunk, valóban az ösvényen velünk szemközt jött egy mosolygó, kedves szerzetes, aki odaköszönt, és mi visszaköszöntünk neki. Ekkor kérdezte meg Márai, hogy mi adhat ezeknek az embereknek ilyen végtelen derűt? Mire én azt feleltem, ezt ne tőlem, hanem a római „bölcstől” Tomek atyától kérdezze, aki bent Rómában lakik a Piaristák Rendházában. S akkor elkérte tőlem Tomek Vince telefonszámát. Vagyis a későbbiekben, nem azzal a bizonyos szerzetessel találkozott Márai, aki akkor ott sétált velünk szemben derűsen, mosolygósan. Az egyébként, egy számomra ismeretlen idős, olasz bencés szerzetes volt. A történetek után, úgy tudom, hogy Márai Sándor többször is meglátogatta Tomek atyát a rendházban. De, hogy miről is beszélgettek? Azt sem az egyik, sem a másik ismerősöm nem mondta el a későbbiekben nekem.

Márai istenfélő, vagy egész egyszerűen csak istenkereső ember volt?

Hívó lélek volt, az bizonyos. Igen. Ezt ő maga is megírja emlékezésében, *A Föld, föld...* lapjain. Különben még életében úgy gondolta, hogy megbánthat sok mindenkit, több-több embert, ismerőst, barátot, családtagot, akiről korábban véleményt alkotott. Ezért aztán sok mindent kihagyott a korábban közölt Naplóiból. Azt a fejezetet például, amikor bejönnek az oroszok az országba, jól meghúzta. Ők a családdal épp Leányfalun laktak akkoriban. Ahogy bejönnek az oroszok, a rettenetes barbárságuk láttán a halálfélelem lesz úrrá mindenben és mindenkin. Ha szembekerült ilyen-olyan orosz katonákkal, s azok rászégezték a fegyverüket, akkor csak annyit mondott oroszul, amit jó előre betanult, hogy ő „Piszátyel Cselovék”, vagyis, hogy Író Ember. Megtanulta, hogy azt kell mondani: Ő íróember! Mert ez az egyetlen valamire való „felsőbbrendű” lény, tekintély, akit még az orosz katonák, tiszték és bakák, úgy ahogy, de képesek voltak elfogadni és tiszteletben tartani. Elképzelhető Puskin és Lermontov költészete nyomán; Tolsztoj, Csehov, Dosztojevszkij és a többi nagy orosz klasszikus ismeretében, némelyiküket nemzeti hősnek tekintették ezek a közkatonák. És akkor írja ugyanitt Márai Sándor, hogy végre-valahára vége a háborúnak, nem tudom most pontosan idézni, de arról van szó, hogy „Isten reám bízta, hogy csináljam, és igazítsam a sorsomat”, vagyis mégiscsak az isteni gondviselés mentette ki őt a háború poklából, amiért örök hálával tartozik, s ezért az Istenhez mindig is közel állónak érezte magát.

Szégyen és gyalázat, de Márai Sándorról az én felnövekvő nemzedékem sokáig jószerével semmit sem tudott. Az ő nevét sikerült egy időre szinte teljesen kitörölni a magyar irodalmi köztudatból. Úgyhogy 1986 nyarán, amikor először jártunk itt nálatok a „Triznya-kocsmá” teraszán jó atyámmal, dr. Németh Lászlóval, a gömői származású palóc-patikáriussal, s feleségemmel, 81 Köpöczi Rózsával, akkor volt életemben először Márai mű a kezemben. Mátyás emelte le a könyvespolcra, azt a német katonai zubbony világló-aczell-szürkéjébe öltöztetett, feszes vászonborítású 1958–67-es Márai Naplót, a müncheni Újváry Griff Kiadó gondozásában, ami aztán otthon kézzel-kézre járt, mint a legkedveltebb szamizdatok egyike. A gesztust, ahogy Matyi derűsen átadta nekem azokat a nálunk, akkor még tiltott, vagy épp csak tűrt irodalomnak számító könyveket, fotószerűen, mint „állóképeket kontraszttal” úgy őrzöm emlékezetemben. S azt a pillanatot is, amikor legnagyobb megdöbbenésemre, arra kért, hogy dedikáljam első, épp abban az esztendőben megjelent Főbe(n)járó üzenet című verseskötetemet a papköltőknek, ha már Pilinszkynek szóló ajánlás is van benne: Tűz Tamásnak és Szabó Ferencnek és persze Márainak. Csak utólag értettem meg, a viszonzásként postán érkező, Szabó Ferenc: Jelek az éjszakában című verses-esszé kötete dedikációjából leginkább, – „Szeretettel és köszönettel az „Üzenetért” 1986. augusztus 31.” – hogy, mennyire fontos a külhonban élő emigránsoknak, száműzötteknek folytonos, élő kapcsolatban maradniuk a magyarországi irodalmi élettel. Még akkor is, ha úgy tűnt, hogy a hazaiak nem igazán kívántak tudomást venni róluk. S arról sem, hogy a 20. században, a magyar diaszpórában is születtek anyanyelvünkön világirodalmi értékek, amelyek, ma már láthatóan az „egy és oszthatatlan” magyar irodalom szerves egészét képezik, vitathatatlanul.

Igen, ez szerintem is így van.

Visszatérve Márai Sándorhoz. Léteztek azért olyan költőtársak is a közvetlen környezetemben, mint a Gyulai krétarajzok szerzője, Simonyi Imre. Az öregedőn is hős szerelmes Simonyi-Szmola bonviván, aki borittasan, nagy harsányan több rendben is úgy fogadott, – a Dob utca 6 szám alatti, romhalmaznak beillő hátsóudvaros portáján, ahol lakásában, az ágya fölött Kohán György időt múlato bánatos magyarjai vigyázták költői álmait – hogy a belépő, a magam fajta messziről érkező ifjú poétának az általa megvallott szentháromság tételének kötelező felmondása volt. Az pedig így hangzott: SZENT KRÚDY GYULA, SZENT NÉMETH LÁSZLÓ és SZENT MÁRAI SÁNDOR. Aki nem tudta felmondani az aznapi leckét, néhány pohárka alföldi homoki vinkó kíséretében a magyar irodalom szentháromságának dogmája szerint, az a delikvens, bizony aznapra nem nyerhetett bebocsátást a „simonyi-szentélybe”. S ez az emlékhalmaz hívja elő most bennem, azt a régóta megválaszolatlanul hagyott

kérdést, hogy szerinted mégis miként remélhetünk. „Egy nagy élet jussán...!” úgy, ahogy ő maga kívánta – nem élhette meg ugyan, de a szovjet csapatok kivonultak az országból – meg, ahogy Simonyi egy szál maga képviselte őt rendületlenül, a Márai-szilencium idején: szóval, hogy a szelleme, hosszú 82 bolyongás nyomán Haza található-e még újra valószínűleg és véglegesen a maga teljességében? Lesz-e rá valaha is fogadó képes polgári társadalom, igény Magyarországon?

Ma a világon mindenhol olvassák Márai műveit. Most jelent meg, nem is olyan régen egy újabb könyve olaszul, majd spanyolul is, *Az igazi nő* címmel, amelyben három rövidebb műve: *Az igazi*, a *Judit* és az *Utóhang* szerepel egyszerre. A legnagyobb példányszámú olasz lapok egyike, ami a legtekintélyesebbnek számít itt Itáliában, a *Corriere della Sera* például, egy teljes oldalt szentelt az új Márai könyv bemutatására. Lehet, hogy otthon már lecsillapodott a Márai-éhség, de a világban még tombol, továbbra is a legnagyobb igény az ő műveire mutatkozik. És csak azért nem kapta meg a Nobel-díjat, mert nem volt elég bennfentes támogatója. A világon ma, azt lehet mondani, ha megjelenik egy Márai mű, az szenzáció. Miért, otthon talán nem?

Nem mindig az, mint, ahogy a magyar Nobel-díjasunk sem aratott sajnos osztatlan sikert a saját hazájában. Mert mi magyarok magyar honban, már csak ilyenek volnánk, vagyunk. Most is inkább annak a kérdése foglalkoztatja fájón a közvéleményt, hogy annak idején, mint jelöltek: Füst Milán, Weöres Sándor, Illyés Gyula miért nem kaphatták meg a Nobel-díjat?

Igen, hát annak idején Illyés Gyula sem lett Nobel-díjas, pedig talán ő állt hozzá a legközelebb.

Illyés sem kapta meg sajnos, de megkaphatta volna Pilinszky János is. És mindezek után a magyar irodalomtörténetben elsőként odaítélték a díjat Kertész Imrének, aki Sorstalanság című opusa kéziratának sorsáról maga írja le, hogy amikor a Magvető Kiadóhoz első alkalommal adta be műbírálatra a később Nobel-díjassá lett regényét, akkor kis híján antiszemizmussal vádolva őt, visszautasították. Azt gondolom, hogy ez azért is történhetett így, mert néhányunk olvasatában Kertész álláspontjának mélyén van valami titokzatosan misztikus, ami egyként zavarhatja a „zsidó és nem zsidó filo- és antiszemitákat”.

A Nobel-díj egy politikával átszótt nagydíj, s hogy ki kapja, az legkevésbé sem azon múlik, hogy ki milyen író, hanem azon, hogy ki kít és miért hajlandó támogatni, pártolni abban a grémiumban, amelyben döntési helyzetbe jut.

Nekem, a *Sorstalanság* nagyon tetszett, abban az értelemben, hogy ilyen érzéken, valószínűleg és mégis olvashatóan, egy fiatal ember szemszögéből leírni a világ botrányát, borzalmát, ezt így még senki meg nem tette, így még senki le nem írta. Mert a *Sorstalanságban* nem úgy vannak megírva az események, a történések, ahogy azt egy felnőtt látta, s ahogy általában

az ismert holocaust-regények íródnak. Aki túlélte a haláltáborok borzalmait, az megírja a saját történetét. Kertész Imre is túlélte és megírta saját sorstalansága történetét, egy ifjú „embert az embertelenségben”. Mindezt a gyermek ártatlanságával, gyermeki szemmel tette. Emlékezetében vissza tudott jutni gyermekkori természetéhez, felfogásához és világlátásához. 83
Mint, ahogy a regényben olvasható, amikor az iskolába igyekvő gyerekek elcsodálkoznak azon, hogy ja, hát őket egész egyszerűen csak leterelik a buszról, majd meg fölterelik a buszra. Aztán meg utaznak a buszon, persze nem jó szántukból, úgy, mint korábban, szabadon, mégis úgy nézgetnek kifelé az ablakon, látszólag ugyanolyan nyitottsággal, nagy érdeklődéssel, mint korábban, és nem kétségek közepette. Valahogy úgy, mintha nem volna bennük félelem. A haláltáborok mélyén is, a legkegyetlenebb helyzetekben, mindig a dolgok jó oldalát próbálják meglátni, halálra váltan is. Szóval nekem, azért tetszett a regény, merthogy egészen új szemszögből világította meg az engesztelő áldozatok tragédiáját. És semmi olyan kegyetlenkedés és rémség nincs a könyvben, ami elviselhetetlenné tenné az olvasását. Éppen azért nincs, mert a gyermek talán lelke szerint sem tudja elképzelni azokat a borzalmakat, rémtetteket, amiket egyébként képes elviselni. És nem tudja elképzelni a poklot, s azt sem, hogy mi lehet a koncentrációs táborok legmélyén. Csodálkozó szemekkel néz a világra, és azokra az ott látott szörnyűségekre is, amit csakis egy ilyen kataklizmában tapasztalhat meg az ember.

A filmet láttad-e?

Nem, nem.

Nem láttad a filmet!? Kár. Pedig Koltai Lajos operatőr rendezése pontosan ezt az általad is kiemelt ártatlanságot, gyermeki tisztaságot, „naivitást” követte, vitte következetesen végig, szinte lépésről-lépésre az egész filmen. Kertész Imrének azt a költői kérdésként megfogalmazott sejtését, amire Robert Musil a Tulajdonságok nélküli ember írója is rávilágít 1938-ban írt Naplójában, hogy ti., „az antiszemitizmus nem individuális, hanem kollektív, kollektivistikus reakció...” Ezért ma is jogosult az a kérdésfelvetés, miszerint „az antiszemitizmus álarcát magára öltő kollektivizmus lenne korunk igazsága”? Bárhog is van, az emberi „sorstalanságban” még mindig van remény a túlélésre, hiszen Auschwitzban is, a mindennapi borzalmak ellenére, minden reggel felkelt a Nap, újra kezdődött az élet. Mindig a másik ember hal meg, nem én, aki szorongva, sírásra biggyesztett ajakkal tudomásul vehetem embertársam halálában a magam halandóságát. Ez a tény, a megmásíthatatlan filozófiai igazság. Ugyanakkor, Adorno „közhelyessé” vált, ám elhíresült mondata, hogy ti. „Auschwitz után verset írni barbárság”, mintha a tulajdonságok nélküli emberre vonatkozna, mert, ez, azt is jelenti az adorno negatív

dialektika értelmében, hogy, aki a 20. századi minősíthetetlen borzalmak, tömeges tragédiák láttán verset ír, az, végérvényesen elárul valami örök emberit a humánumból. S az a valaki menthetetlenül a történések cinkosává válik. Ettől a pillanattól kezdve úgy érzékelem, hogy Theodor W. Adorno szándékával ellentétben, sokkal inkább identitást gyengítő, mintsem erősítő az ő állítása. Meglehetősen abszurdá válik így a helyzet, még akkor is, ha időről-időre, abban az értelemben módosul ez a kijelentés, hogy Auschwitz borzalmait láttán: – 1970 tavaszán szobi gimnazistaként jártam ott – csakis Auschwitzról írhat verset a költő. Bár...!? Mindazonáltal Kertész Imrének, abban nem lehet nem igazat adni, hogy Oswiecim egy bizonyos értelemben felfüggesztette az irodalmat. Mégis keresztény emberként az a meglátásom, hogy Auschwitz után, igen, verset szabad is, és szükséges is írunk, már-már kötelezően, nem feledve a felejthetlent, de filozófiai és teológiai értelemben tovább kell lépniünk, miként azt J. B. Metz Memoria passionis című elmélkedésében üzeni mindahányunknak: keresztényeknek, zsidóknak és más felekezettűeknek. A harmadik évezred katolikus teológiájának igénye a com-passiō együttérzésének, vagyis a másik ember szenvedésében való részesedés, az együtt szenvedés szümpátiájának óhaja, hogy az emberiség így, együtt szenvedve remélhessen gyógyírt a holokauszt fájdalmasan égő, s minduntalan feltépett sebeire.

„Megtörtént, holott nem követtem el./ Nem történt meg, holott elkövettem”. Ebben az abszurd helyzetben, mindaz, ami a Sorstalanság kapcsán most beszélgetésünkben tudatunk mélyrétegeiből a felszínre került, arra Pilinszky János, Schaár Erzsébethez írt Auschwitz című verse adhat némi magyarázatot:

Négy-öt esztendőös lehetek,
s az én koromban a világ,
vagy – ha úgy tetszik – a valóság,
egyszóval mindaz, ami van,
két esztendő, vagy nyolcvan év,
mázsás cipő, több tonnás kiskabát,
és főként, ami hátra van még,
pontosan öt-hat éves.

Pilinszky Jancsi!? Annak idején Matyival jártak együtt gimnáziumba Budapesten a piaristákhoz. Nem voltak osztálytársak, János eggyel följebb járt, vagy kettővel följebb, azt hiszem. A lényeg, hogy már az iskolából jól ismerték egymást. És amikor Pilinszky Párizsban járt, 1967-et írhattunk, az történt, hogy nem tudott valahogy tovább ott maradni, baj volt az útlevelével, ami lejárhatott. És más egyéb gondok is voltak körülötte. Szerelmi, és valójában nem is tudni, hogy miféle lelki bajok gyötörték.

Ez a Jutta Scherrer, német vallástörténésszel kezdődő kapcsolat kezdete lehetett?

Valószínűleg, bár nem vagyok biztos benne. De akkor János írt nekünk egy levelet, hogy el szeretne jönni Rómába, s hogy tudnánk-e neki szálást biztosítani. S erre mi válaszoltunk, hogy persze, szeretettel látjuk. 85 Pilinszky Rómába utazott, s nálunk lakott körülbelül két hónapig. Meg kell mondanom, hogy nagyon rosszul érezte magát. Ez az ő, belső rossz élet-érzése volt, nem tudott a saját lelkével valahogy rendbe jönni, kint szeretett volna maradni Nyugaton. Nem kívánt visszautazni a vasfüggöny mögé. És kitalálta, hogy ő akár milyen kis munkát elvállalna itt, Rómában. Erre, kérdeztük tőle, na de hát egy magyar költő, milyen munkát vállalhatna Rómában? Tönkretenné idő-nap előtt az életét azzal, ha önkéntes száműzetésbe kerülne. Szóval mi Matyival határozottan lebeszéltük erről a kint maradásról. Közben Békés Gellért, aki szintén nagyon megszerette Jancsit, szerzett neki egy kis cellát az apácánál a kolostorban, ami itt volt a közelben, az Aventinuson, szemközt a másik dombon, ahol Békés Gellért a bencés szerzetes minden reggel misét celebrált. Ő nagyon jól ismerte az apácákat és megkérte őket, hogy egy kis cellát bocsássanak Pilinszky János rendelkezésére. Mikor tőlünk elment, odaköltözött egy időre. És ott lakott egy jó ideig. Ott élte át remetei magányában azt a bizonyos nagy drámai válságát, tépelődését, ami arról szólhatott, hogy ő bizony nem akar többé haza utazni Magyarországra. Közben az útlevele is lejárt, ami az akkori időkben halálos véteknek számított, mármint, ha valakinek nem volt érvényes dokumentum a kezében.

Az apácák között bizonyosan jól érezte magát, mert tudni lehet, hogy anyai ágon a szeretett nagynénikéi közül Baitz Erzsébet a szervita rend női ágának alapítója volt, apácafőnövér. János, olyan öt-hat éves lehetett, amikor Bébivel, a néma nagynénikéjével, akit imádattal szeretett, s akitől állítása szerint beszélni tanult, hosszabb időket töltöttek az írástudatlan apácák és fiatal prostituáltak között Rákospalotán, a zárdában.

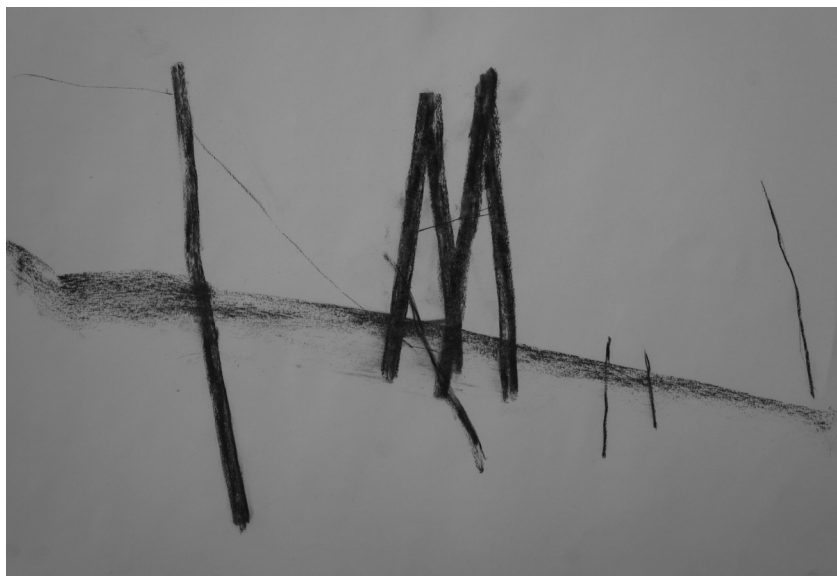
Nagyon jól érezte magát, itt szeretett volna maradni, talán örökre. A jó kis hűvös cellája megvolt az olykor elviselhetetlen forróságban is. Kapott rendszeresen meleg kosztot. És ami fő, hogy senki sem háborgatta. Bármikor átjöhetett ide hozzánk, az Anna Faustinába. Egyszerre csak, meglepetésünkre és számára is teljesen megfelelő, ideális helyzetbe került.

Valóban, a Rómában készített fotóin is úgy látni. Az egyikben például – ami közös ismerőseink, Hafner Zoltán és Kucsera András által szerkesztett Pilinszky fényképei című albumban is szerepel –, föl a végtelenbe vezető romos és szemetes lépcsősor, ami perspektívájával azt sejteti, hogy minden „jól van, ami van”, csak épp a lépcsőszerkezet egésze van omladozóban. Nem emlékszel rá, mit írt akkoriban? Írt egyáltalán valamit?

Azt hiszem, semmit. Legalább is nem hallottam róla. Arra viszont jól emlékszem, hogy rengeteget cigarettázott. És nagyon el volt keseredve. És mindig a saját lelkét rágta, s azon évdődött, hogy most mit is kellene cselekednie. Menjen, maradjon? Azt hiszem, nem írt ő akkor semmit, 86 legalábbis semmi nyoma nincs, semmilyen római versről nincs tudomásom. Bárcsak tudnék róla. A levelei viszont megvannak sorban, dátum szerint. Nálunk mindig annyira nagy forgalom volt, most is annyian jönnek-mennek, nem tudom, hogy az egyes emberek mikor, mit csináltak. De Pilinszky Jánosra, mondjuk, nem lehet nem emlékezni. Például arra, hogy nem akart Rómában mászkálni, valahogy félt attól, hogy kimenjen az utcára. Egészen visszahúzódó lélek volt. Amikor viszont Párizsban járt, meg Londonban, úgy tudni, hogy szinte mindent megnézett. A múzeumokat, meg ki tudja, hogy még mit nem. De itt Rómában, nem kívánt meglátogatni semmit és senkit. Előzőleg, úgy '47-ben, sokáig itt lakott az Örök Városban, amikor azt hiszem, hogy a Római Akadémia ösztöndíjasaként érkezett ide: Nemes Nagy Ágnessel, Lengyel Balázssal, Weöres Sándorral, Károlyi Amyval és másokkal. Egy nagy magyarországi társaság volt itt akkor az Akadémián. Kerényi Károly professzor, mint Róma és az ókori mítoszok nagy ismerője idegenvezette ezt a társaságot, de neki sajnálatosan Pilinszky Jancsival, több alkalommal „sikerült” vére menően összeszólalkoznia. Egyszerűen azért, mert János nem kívánta Rómát látni, nem volt kedve kísétálni a többiekkel a Fórum Románusra. Ezért aztán Kerényi jól leteremtette, hogy biztos azért nem megy barangolni velük, mert nem érdeklődik az ókori kultúra iránt. A másik nézeteltérésük a magyar klasszikus költők megítélése dolgában támadt, mert a valóban kivételes tudású Kerényinek, még a zseniális Arany János is félművelt poétának számított.

Elgondolkoztató, hogy vajon miért nem kerülhetett ihletett állapotba a költő, épp Rómában az „építkező romok között”, a depresszióján túl, mi lehetett ennek az oka? Itt tulajdonképpen szinte minden a vanitátum vanitásról, és ugyanakkor az újjászületés reményéről beszél a művészetek, a költészet kézenfekvő témájaként. De mi történik végül is vele, húsz évvel később, amikor elhatározza, végleg maradni szeretne az Örök Városban?

Végül is Békés Gellért beszélte rá őt a hazautazásra. S közben a nővére elintézte az otthoni hatalmasságoknál, hogy ne büntessék meg, ne legyen baja a lejárt útlevel miatt, ha haza talál menni. És akkor János nagy erőt vett magán, s valóban elhagyta aventinusi celláját, s az Örök Várost, és hazautazott. Utána, még sokáig írt nekünk továbbra is leveleket. S mi meg boldogan hallottuk, hogy nagyon sok fiatal gyűlt otthon köré, és hogy tulajdonképpen jól tette, nagyon jól, hogy hazament, mert utána még nagyon nagy művei születtek. *(Folytatás a következő számban)*

Folyóiratunk a
NEMZETI KULTURÁLIS ALAPPROGRAM
anyagi támogatásával jelenik meg.
Terjeszti a Budapesti, a Nemzeti és a Vidéki HÍRKER RT.
és alternatív terjesztők

Szerkesztők
JÁSZ ATTILA - Csendes Toll (főszerkesztő)
SZÉNÁSI ZOLTÁN (felelős szerkesztő)

ACSAI ROLAND (Indiáner-gyermekirodalmi rovat szerkesztője)
BÓDI LÓRÁNT (online szerkesztő)
SZŰCS BALÁZS PÉTER (Füstjelek online rovat szerkesztője)

Lapterv és műszaki szerkesztés
SELLYEI TAMÁS OTTÓ

Munkatársak
BUCSI-KOVÁCS ANIKÓ
MIKLÓSVÖLGYI ZSOLT
PAPP MÁTÉ
REICHERT GÁBOR
TURI MÁRTON

Tiszteletbeli munkatársak
BUJI FERENC
FÖLDES LÁSZLÓ HOBO
MONOSTORI IMRE
MUZSNAY ÁKOS
VASADI PÉTER

ÚJ FORRÁS

IRODALMI, MŰVÉSZETI ÉS TÁRSADALMI FOLYÓIRAT
ALAPÍTÓ A KOMÁROM-ESZTERGOM MEGYEI ÖNKORMÁNYZAT
JÓZSEF ATTILA MEGYEI KÖNYVTÁRA

Megjelenik évente tízszer
Alapítva ezerkilencszázhatvankilencben
Alapító főszerkesztő: PAYER ISTVÁN

Szerkesztőség: 2890 Tata, Székely B. u. 2/A Telefon: 20/3353 626
E-mail: info@ujforras.hu. Interneten olvasható: www.ujforras.hu
Előfizethető az Új Forrás szerkesztőségi címén. Előfizetési díj egy évre 5000 Ft.
ISSN 0133-5332

Kiadja a József Attila Megyei Könyvtár. A kiadásért felel: Új Forrás Kiadó Nonprofit Kft.
Készült a Sollers Kft. nyomdájában Tatán.